

۲۸
فقه و
زندگی

احکام ناشران

حسینعلی عرب انصاری

نشر معروف

قم خیابان مصلاهی قدس پلاک ۶۸۲

صندوق پستی ۱۵۸ ۳۷۱۶۵

تلفن ۴۱ - ۳۲۹۳۹۱۴۰

فقه و زندگی (۲۸) احکام ناشران	نام کتاب
حسینعلی عرب انصاری	تدوین
سیدجمال الدین نصیری	ویراستار
نشر معروف - قم	ناشر
نگارش - قم	چاپ
اول - ۱۳۹۴	نوبت چاپ
۳۰۰۰	تیراژ
۹۷۸۶۰۰۶۶۱۲۳۸۶	شابک
۴۵۰۰۰ ریال	قیمت

سرشناسه: عرب انصاری، حسینعلی، ۱۳۵۸-

عنوان و نام پدیدآور: احکام ناشران

مشخصات نشر: قم: نشر معروف، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری: ۲۶۴، ۱، ۹/۵ × ۱۹ س.م.

فروست: فقه و زندگی؛ ۲۸.

شابک: ۶-۳۸-۶۶۱۲-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبای مختصر

یادداشت: فهرستنویسی کامل این اثر در این نشانی قابل دسترسی

است: <http://opac.nlai.ir>

شناسه افزوده: ستاد امر به معروف و نهی از منکر. پژوهشکده امر به

معروف و نهی از منکر

شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۶۶۱۷۶

به سفارش:

ستاد امر به معروف و نهی از منکر

پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر

فهرست مطالب

سخن پژوهشکده ۱۳

بخش اول: احکام نشر

فصل اول: آشنایی با مبانی چاپ و نشر ۲۱

ناشر ۲۱

صنعت نشر ۲۱

موسسه انتشاراتی ۲۲

شورای نشر ۲۲

شورای ویرایش ۲۳

بخش هنری و گرافیک ۲۳

بخش تولید ۲۳

بخش مالی و اداری ۲۴

تولید فنی ۲۴

بخش توزیع و فروش ۲۴

اجزای کتاب ۲۵

طراحی	۲۶
حروف نگاری	۲۶
صفحه آرایی	۲۶
قطع کتاب	۲۷
توزیع و فروش	۲۷
تبلیغ	۲۸
بهای کتاب	۲۸
تقسیم بندی های ناشران	۲۹
ناشران آزاد تجاری	۲۹
ناشران دولتی	۲۹
فرایندهای اصلی چاپ	۳۰
تکثیر یا چاپ فوری	۳۱
شمارگان کتاب (تیراژ)	۳۱
مرحله پیش از چاپ کتاب	۳۲
مراحل چاپ کتاب	۳۶
تحویل و کسب اعلام وصول از وزارت ارشاد	۴۰
تجدید چاپ	۴۱
شابک و فیپا	۴۱
فیپا چیست؟	۴۴
کتابهای الکترونیکی	۴۴
مزایای کتابهای الکترونیکی	۴۵
معایب کتابهای الکترونیکی	۴۵
تأثیر اینترنت بر نشر و چاپ	۴۶
تاریخچه چاپ و نشر در ایران	۴۶
صنعت چاپ و نشر در ایران	۵۴

۵۸	مقایسه نشر قبل و بعد از انقلاب .....
۶۱	فصل دوم: جایگاه کتاب .....
۶۶	کتاب خوب چه ویژگی‌هایی دارد؟ .....
۶۶	عنوان کتاب .....
۶۷	جذائیت .....
۶۷	تصویرسازی .....
۶۷	رضایتمندی .....
۶۷	آموزش .....
۶۸	کتاب از دیدگاه مقام معظم رهبری و امام راحل .....
۶۸	اسلام پرچمدار کتابخوانی .....
۷۱	ملاك بررسی کتاب .....
۷۱	اهمیت نشر و مطبوعات .....
۷۵	فصل سوم : خط مشی کلی نشر کتاب .....
۷۵	مصوبهٔ اصلاحی .....
۷۵	اهداف، سیاستها و ضوابط نشر کتاب .....
۷۶	ماده ۱- هدف .....
۷۶	ماده ۲- سیاست کلی .....
۷۶	ماده ۳- سیاستهای ایجابی، حدود و ضوابط .....
۷۸	ماده ۴- حدود قانونی .....
۷۸	الف- دین و اخلاق .....
۸۰	ب- سیاست و اجتماع .....
۸۱	ج- حقوق و فرهنگ عمومی .....
۸۳	فصل چهارم: باید و نبایدهای نشر .....
۸۳	نشر مطلوب .....

- ۸۷..... ویژگی‌های ناشر خوب
- ۸۹..... رمز موفقیت يك ناشر
- ۹۱..... وظایف ناشران
- ۹۱..... نسبت به خوانندگان
- ۹۴..... محتوای ارزنده
- ۹۵..... تشخیص نیازها
- ۹۷..... جلوگیری از نشر و توزیع کتب مضر
- ۱۰۲..... توجه به ظاهر کتاب
- ۱۰۳..... نقش ناشران در ارتقاء فرهنگ
- ۱۰۴..... توجه به کیفیت کتاب
- ۱۰۴..... کیفیت محتوا
- ۱۰۵..... کیفیت فنی
- ۱۰۶..... کیفیت چاپ
- ۱۰۷..... توجه ناشران به گرافیک کتاب
- ۱۰۸..... رعایت حقوق نویسنده
- ۱۱۰..... خوش قولی
- ۱۱۲..... ترجمه متن‌های خوب و با ارزش
- ۱۱۳..... رهنمودهای رهبرمعظم انقلاب اسلامی
- ۱۱۴..... پاسخ به شبهات
- ۱۱۶..... تولید کتاب در زمینه انقلاب و دفاع مقدس
- ۱۱۷..... وظیفه ناشران در مورد همکاران
- ۱۱۹..... ضرورت همکاری ناشران مسلمان
- ۱۲۵..... نمونه‌ای از مرامنامه چاپ و نشر
- ۱۲۶..... ۱. باورمندی به اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله و سلم
- ۱۲۶..... ۲. پاسداری از انقلاب اسلامی

۳. پیروی از اندیشه‌های امام خمینی و حضرت آیت الله خامنه‌ای. ۱۲۷
۴. اعتقاد و التزام عملی به قانون اساسی ۱۲۷
۵. ساماندهی جبهه‌های فرهنگی برای تبلیغ ارزش‌ها و مبانی انقلاب اسلامی ۱۲۸
- آسیب شناسی نشر ۱۲۹
- انکار حق التالیف ۱۲۹
- مشارکت نابرابر ۱۳۰
- سوءاستفاده از امکانات چاپ ۱۳۱
- ناشر در مقام دلال ۱۳۳
- حرف آخر ۱۳۴
- ناشران ارزشی ۱۳۵
- نقش انتشارات و کتاب‌فروشی‌ها در انقلاب اسلامی ۱۳۵
- پخش اعلامیه‌ها ۱۳۸
- ناشران بازار ۱۳۹
۱. انتشارات اسلامیه کتابچی ۱۴۱
۲. انتشارات اسلامیه آخوندی ۱۴۱
۳. انتشارات فراهانی ۱۴۲
- بازاریان و ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ ..... ۱۴۳
- فصل پنجم: نظارت بر نشر کتاب در اسلام ۱۴۵
- تعریف و جایگاه ممیزی ۱۴۵
- برخورد حضرت امام قبل از پیروزی انقلاب اسلامی ۱۴۸
- تعیین هیئت برای بررسی قبل از چاپ ۱۵۰
- لزوم حمایت از نشر کتب سالم و اسلامی ۱۵۲
- نمونه‌هایی از حمایت‌های حضرت امام خمینی علیه السلام ۱۵۳
- برخورد حضرت امام بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ۱۵۵

- ممیزی در نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی ۱۵۷
- ۱- ضرورت ممیزی و نظارت بر چاپ کتاب ۱۵۷
- ۲- ممیزی و نظارت بر چاپ کتاب ۱۵۷
- ۳- عدم جلوگیری از کتابهای مضر، نزد خداوند مواخذه دارد ... ۱۵۹
- ۴- بایستی از رهنی فکرها و اندیشه‌ها جلوگیری شود..... ۱۶۱
- فصل ششم: احکام شرعی مربوط به نشر..... ۱۶۳**
- ضرورت دقت در انتخاب کتاب ۱۶۳
- نشر کتب ضاله ۱۶۷
- معنای ضاله ۱۶۷
- معیار حرمت کتب ضاله ۱۶۷
- ملاك مصل بودن کتاب چیست؟ ۱۷۰
- نگهداری و مطالعه کتب ضاله ۱۷۱
- خرید و فروش کتب ضاله ۱۷۱
- خواندن کتب غیراسلامی ۱۷۲
- تکثیر، خواندن و...کتب ضاله ۱۷۳
- خرید برای رد ۱۷۴
- خواندن ۱۷۴
- احکام حق تالیف ۱۷۵
- نظر مراجع معظم تقلید در مورد حق تالیف ۱۷۷
- تقسیم بندی نظرات مراجع ۱۷۹
- ۱- مقید به قانون ۱۷۹
- ۲- حق تالیف در محصولات داخلی ۱۷۹
- ۳- شرط ضمن عقد ۱۸۰
- ۴- امام خمینی و حق تالیف ۱۸۱
- دولت اسلامی و حفظ حقوق مؤلفین ۱۸۴

- ۱۸۶..... اعتبار حقّ التّألیف
- ۱۸۷..... مشروعیت حقّ تالیف با قرارداد
- ۱۸۹..... عبارت «حقوق چاپ برای مؤلف محفوظ است»
- ۱۹۰..... حق تالیف در چاپهای بعدی کتاب
- ۱۹۰..... چاپ بعدی بدون اجازه مؤلف
- ۱۹۱..... ترجمه و چاپ بدون اجازه مؤلف
- ۱۹۱..... تبدیل کتاب به نرم افزار بدون اجازه مؤلف
- ۱۹۳..... چاپ تالیفات بدون رضایت مؤلف یا وارث او
- ۱۹۳..... تالیف همنام
- ۱۹۴..... چاپ و نشر کتاب توسط ناشران بدون اجازه مؤلف
- ۱۹۵..... تخلف از قرارداد نشر
- ۱۹۵..... تلخیص و شرح کتاب
- ۱۹۶..... فتوکپی کتاب
- ۱۹۶..... فتوکپی و زیراکس
- ۱۹۷..... کپی کتاب
- ۱۹۷..... کپی قسمتی از کتاب
- ۱۹۷..... زیراکس گرفتن کتاب به صورت کامل
- ۱۹۸..... تکثیر نشریات و یا کتب علمی دیگران
- ۱۹۸..... یادداشت برداری از کتاب ها
- ۱۹۹..... حکم خرید و استفاده از کتبی که زیراکسی است
- ۱۹۹..... کپی پایان نامه
- ۲۰۳..... حق نشر کتب خارجی
- ۲۰۳..... زیراکس کردن کتابهای علمی خارجی کمیاب
- ۲۰۴..... کتب خارجی بدون اجازه ناشر
- ۲۰۴..... عدم رعایت حقوق مؤلف و ناشر در کتابهای دانشگاهی خارجی

- ترجمه کتب خارجی با حقوق محفوظ ۲۰۴
- حکم استفاده از محصولات مؤسسات غیردولتی کشورهای محارب ۲۰۵
- ملاک در تعیین کافر حربی بودن شرکت ها ۲۰۶
- حربی بودن کافر ملاک است ۲۰۶
- مصادیق کفار حربی در مسأله کپی رایت ۲۰۶
- غیبت مؤلف ۲۰۷
- جوایز آثار علمی بعد از فوت مؤلف ۲۰۸
- نقل و انتقال حق الطبع ۲۰۸
- اعتبار حق التالیف و حق الاختراع بعد از فوت صاحب اثر ۲۰۸
- وصیت ۲۰۹
- کتاب سازی ۲۱۰
- حکم شرعی کپی آثار از نظر رهبرانقلاب (سرت اقت ادبی) ۲۱۱

بخش دوم:

احکام نشریات و جراید

- مقدمه ۲۱۵
- مطبوعات از دیدگاه امام و رهبری ۲۱۶
- مدرسه سیار ۲۱۶
- جایگاه خطیر مطبوعات ۲۱۷
- دقت در انتخاب تیتر ۲۱۸
- ضرورت نظارت بر محتوای مطبوعات ۲۱۸
- سه وظیفه مهم مطبوعات ۲۲۰
- متن کامل قانون مطبوعات ۲۲۱
- فصل اول: تعریف مطبوعات ۲۲۲
- ماده ۱ ..... ۲۲۲

۲۲۲.....	فصل دوم: رسالت مطبوعات
۲۲۲.....	ماده ۲.....
۲۲۳.....	فصل سوم: حقوق مطبوعات
۲۲۳.....	ماده ۳.....
۲۲۴.....	ماده ۴.....
۲۲۴.....	ماده ۵.....
۲۲۵.....	فصل چهارم: حدود مطبوعات
۲۲۵.....	ماده ۶.....
۲۲۷.....	ماده ۷.....
۲۲۸.....	فصل ششم: جرایم
۲۲۸.....	ماده ۲۳.....
۲۲۹.....	ماده ۲۴.....
۲۳۰.....	ماده ۲۵.....
۲۳۰.....	ماده ۲۶.....
۲۳۰.....	ماده ۲۷.....
۲۳۱.....	ماده ۲۸.....
۲۳۱.....	ماده ۲۹.....
۲۳۱.....	ماده ۳۰.....
۲۳۲.....	ماده ۳۱.....
۲۳۳.....	ماده ۳۲.....
۲۳۳.....	ماده ۳۳.....
۲۳۳.....	ماده ۳۴.....
۲۳۴.....	ماده ۳۵.....
۲۳۴.....	احکام و مسائل شرعی مربوط به مطبوعات
۲۳۴.....	۱- غش در مطبوعات

- ۲- نشریات گمراه کننده ۲۳۵
- ۳- کمک به نشریات گمراه کننده ۲۳۶
- ۴- کمک به نشریات اسلامی ۲۳۶
- ۵- خرید و فروش نشریات و روزنامه‌های منحرف ۲۳۷
- کشیدن کاریکاتور ۲۳۸
- ۶- چاپ آگهی در مطبوعات ۲۳۹
- ۷- چاپ آیات قران در روزنامه‌ها و کتب و ۲۴۰
- ۸- مس بدون وضو ۲۴۱
- کلمات مقدس در روزنامه‌ها ۲۴۱
- پیچاندن غذا در روزنامه‌ها ۲۴۲
- ۹- چاپ اسماء مقدس ۲۴۳
- ۱۰- استفتاهایی از حضرت امام خمینی علیه السلام ۲۴۵
- ۱۱- انتشار تهمت به افراد ۲۴۸
- ۱۲- اخلال در مبانی اسلام در مطبوعات ۲۴۹
- ۱۳- نقد و بررسی افکار مخالفان ۲۵۰
- ۱۴- انتشار تفکرات التقاطی ۲۵۱
- ۱۵- انتصاب القاب زننده و موهن به دشمنان اسلام ۲۵۲
- ۱۶- راه‌های مقابله با اخبار و تبلیغات دروغ دشمنان ۲۵۲
- ۱۷- تبیین عبارت (مقدسات اسلامی) در قانون ۲۵۳
- عکس‌های بد حجاب در نشریه ۲۵۵
- منابع و مأخذ ۲۵۷

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

سخن پژوهشکده

فقه و زندگی و سبک زندگی اسلامی

اسلامی شدن زندگی اجتماعی در مرحله شناخت سه

گام دارد:

۱. شناخت معروف و منکر در فعالیت های فردی و روابط انسان و خداوند عزّوجلّ.
  ۲. شناخت معروف و منکر در حوزه روابط اجتماعی و معاملات اقتصادی.
  ۳. شناخت معروف و منکر در روابط دولت و ملت.
- در گام اول فعالیت های فقهی، اخلاقی پژوهشهای اخلاق مدار فراوانی توسط عالمان و محققان پدید آمده و

اصلاح و تقویت روابط عبادی، عقیدتی و معرفتی انسان با خداوند متعال را مورد توجه قرار داده است.

گام دوم یعنی شناخت معروف و منکر در روابط اجتماعی و معاملات اقتصادی، کاری است که با وجود برخی از آثار علمی و پژوهش‌های ارزشمند با نگاه تخصصی به هر صنف مورد توجه قرار نگرفته است. سلسله کتابهای «فقه و زندگی» به پژوهش و نگارش در حوزه اصناف خاص توجه دارد و باید‌ها و نبایدهای فقهی و اخلاقی و آداب اسلامی هر اتحادیه صنفی و دست‌اندرکاران مشاغل مختلف تولیدی، توزیعی، و خدماتی را محور پژوهش و نگارش و اطلاع‌رسانی خویش می‌داند.

گام سوم در شناخت معروف و منکر به روابط مردم و حکومت‌ها اختصاص دارد، اسلامی شدن روابط دولت و ملت بالاترین گام به سوی رضای خداوند متعال محسوب می‌شود و در سایه پیروی از رهبری الهی و تسلیم دولت و ملت در برابر قوانین قرآن و عترت امکان پذیر است.

در حدود سال‌های ۱۳۷۲ ش با آغاز فعالیت‌های ستاد امر به معروف و نهی از منکر طرح پژوهشی «فقه و زندگی» توسط جناب حجت الاسلام والمسلمین حاج شیخ محمد حسین فلاح زاده، در پژوهشکده باقرالعلوم ع انجام

قم، پی‌ریزی شد. هدف طرح، تألیف و تدوین مجموعه کتابهایی در زمینه آداب و احکام اسلامی برای اصناف و مشاغل گوناگون اقتصادی و بازاریان کشور بود. با هماهنگی این دو نهاد فرهنگی تألیف حدود بیست جلد از این مجموعه در سال‌های آغاز کمک خوبی به بازاریان متدین در زمینه شناخت احکام شرعی و حلال و حرام مشاغل بشمار می‌رفت. اما مثل بسیاری دیگر از طرح‌ها این کار هم به دلایل مختلف ناتمام ماند و در زمینه احکام فقهی بسیاری اصناف اثری فراهم نیامد.

ضرورت اسلامی شدن بازار، علاقه بسیاری از کسبه محترم در بخش‌های تولید و توزیع و خدمات و پیگیری دبیر محترم ستاد امر به معروف و نهی از منکر حجت الاسلام والمسلمین زرگردام عزه العالی سبب احیای مجدد این طرح پژوهشی کاربردی در سال ۱۳۹۳ ش شد و تألیف و تدوین کتبی دیگر در زمینه فقه اصناف در دستور کار پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر قرار گرفت.

در سالهای آغازین، این پژوهش‌ها با هدایت و حمایت ستاد و نظارت علمی و فقهی برادران گرامی حجج اسلام محمد حسین فلاح زاده و محمود مهدی پور شکل گرفت و بیست و چند دفتر از آن فراهم آمد. اینک بار دیگر پس از

حدود چهارده سال، این کار ناتمام و بر زمین مانده به توفیق الهی و نظارت جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای حاج سید محمد تقی علوی و همکاری گروهی از فضلاء حوزه علمیه قم در پژوهشکده امر به معروف پیگیری می شود.

همیشه اصناف محترم و صاحبان مشاغل در انجام وظیفه خود نیاز به احکام و قوانین الهی دارند و لازم است معروف و منکرات صنفی را بشناسند. تحولات صنفی و دگرگونی‌ها در حوزه کسب و کار سبب می شود که احکام براساس نیازهای روز مورد بازنگری فقهی و علمی قرار گیرد و تفقه و اجتهاد جدید ضرورت یابد. از این رو بار دیگر با استفاده از فتاوی مراجع بزرگوار تقلید و قوانین مصوب شورای نگهبان موضوعات کار نشده در برنامه پژوهشی قرار گرفت و بیست اثر جدید تحقیق و تولید شد. عناوین پژوهش‌های سال ۱۳۹۳ ش بدین شرح است:

۱. احکام صنف طلا و جواهر
۲. احکام تلفن همراه
۳. احکام بازی‌های رایانه‌ای
۴. احکام صنف اتوبوس رانی
۵. احکام صنف فرش و تابلوفرش
۶. احکام صنف کیف و کفش (سراجان)

۷. احکام صنف ماهی فروشان
۸. احکام صنف ناشران
۹. احکام صنف پوشاک
۱۰. احکام صنف نانوایان
۱۱. احکام صنف اینترنت و رایانه
۱۲. احکام صنف پرندگان و پرندۀ فروشان
۱۳. احکام صنف اغذیه فروشان
۱۴. احکام صنف پارک‌ها
۱۵. احکام عمومی کسب و کار
۱۶. احکام صنف قهوه‌خانه‌ها
۱۷. احکام صنف الکتریکی
۱۸. احکام صنف عطاری و دارو گیاهی
۱۹. احکام صنف صوتی و تصویری
۲۰. احکام بیمه‌ها

این دفتر از فقه و زندگی که با تلاش برادر گرامی حجت الاسلام حسینعلی عرب انصاری پدید آمده به احکام ناشران اختصاص یافته است و امیدواریم محققان و بازاریان محترم با ارائه تجارب و مسائل شرعی خویش ما را در تکمیل این اثر یاری کنند.

با درخواست توفیق از خداوند دانا و توانا و یاری محققان

حوزوی و همراهی اصناف کشور، بسیج اصناف و مسئولان ستادهای امر به معروف، می‌توان به سوی اسلامی شدن بازار، آرامش روانی جامعه، کاهش جرم و تخلفات اقتصادی و کسب رضای حضرت حق گام‌هایی بلندتر برداشت.

امیدواریم با شناخت احکام الهی در تمام بخش‌ها و اجرای آن در زندگی فردی و اجتماعی و در سایه فقه ناب اسلامی و با هدایت حضرت بقیة الله عجل الله تعالی فرجه الشریف، توحید و عدالت در سراسر عالم حاکم گردد. ان شاء الله.

قم پژوهشکده امر به معروف و نهی از منکر

خیابان سمیه کوچه ۱۲ پلاک ۳۵۵

Al-adl.ir

info@al-adl.ir

بخش اول:

احکام نشر

فصل اول:

آشنایی با مبانی چاپ و نشر

ناشر

در اصطلاح نامه کتابداری ناشر چنین تعریف شده است: شخص، شرکت، یا شخصیت حقوقی یا تنالگلان که مسؤلیت انتشار یک کتاب یا دیگر مواد چاپی را برای استفاده همگان به عهده بگیرد. همین شخص یا شرکت ممکن است چاپ کننده، ناشر و فروشنده، یا چاپ کننده و ناشر و یا ناشر و یا فروشنده باشد. ولی در غرب تا آغاز قرن ۱۹ کار انتشار یک شغل جداگانه بود.

صنعت نشر

فعالیتی را که منجر به تولید یک کالای تجاری شود،

صنعت می‌گویند. در دهه‌های اخیر کتاب‌ها را با استفاده از دستگاه‌های الکترونیکی تولید می‌کنند، بنابراین آنها را کالا می‌توان نامید به این ترتیب، تولید کتاب یک صنعت است که به آن «صنعت نشر» یا کتاب‌سازی گفته می‌شود.

موسسه انتشاراتی

یک ناشر ممکن است در قالب یک کتابفروشی، خود تمام امور را انجام دهد یا به عنوان یک موسسه انتشاراتی کارها را انجام دهد. در هر موسسه انتشاراتی دفتر مدیر انتشارات یا دفتر نشر، رابط میان موسسه و مردم است. این دفتر، ارتباطات میان پدید آورندگان، امور مالی، فنی، ویراستاری و سایر واحدهای نشر را با مدیر انتشارات و با یکدیگر هماهنگ می‌کند. این دفتر غالباً امور روابط عمومی را نیز انجام می‌دهد.

شورای نشر

موسسه انتشاراتی بزرگ غالباً یک شورای نشر یا گروه‌های تخصصی برای چاپ اثر یا انتخاب اثر یا ارزیابی اثر دارند. این شورا ممکن است گاهی برای امور فوری یا به طور مستمر تشکیل شود. این شورا ممکن است تحت عنوان «کمیته انتخاب کتاب» یا شورای سردبیری باشد که غالباً در نشر مجلات وجود دارند.

شورای ویرایش

گروهی از ویراستاران که سیاست‌های یک موسسه انتشاراتی را تعیین می‌کنند یا ویرایش یک کتاب مرجع مفصل را به عهده دارند، شورای ویرایش می‌گویند. در دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی ویراستار به صورت ذیل تعریف شده است: «کسی که اثر یا مجموعه آثاریا مقالاتی را که از آن خودش است برای انتشار آماده می‌کند».

کار ویرایش ممکن است آماده ساختن مطالب برای چاپخانه منحصر باشد، یا ممکن است شامل سرپرستی چاپ، تجدید در متن یا توضیح آن و افزودن مقدمه، تعلیقات و یا مطالب انتقادی دیگر باشد.

بخش هنری و گرافیک

دست‌اندرکاران این بخش مسئولیت امور هنری مانند طراحی، صفحه‌آرایی، نقاشی و رسامی اثر را به عهده دارند.

بخش تولید

این بخش مسئولیت تبدیل دست‌نوشته به متن چاپی را به عهده دارد در این بخش بیشتر امور فنی مربوط به چاپ و مراحل پایانی پس از چاپ انجام می‌گیرد.

بخش مالی و اداری

انتشاراتی‌های بزرگ، گاهی این دو بخش را از هم تفکیک می‌کنند. در انتشاراتی‌های کوچک، مسئولیت این بخش به عهده ناشر است و او برای رسیدگی به امور مالی یک حسابدار استخدام می‌کند وظایف بخش مالی فراتر از کار حسابداری است به طوری که در بخش مالی باید هزینه‌های نشر به طور کلی و جزئی برآورد و سپس تامین شوند.

تولید فنی

شروع مرحله تولید فنی پس از اتمام همه مراحل ویرایش است و پایان آن آغاز کار چاپ کتاب در چاپخانه است. این مرحله شامل طراحی کتاب و جلد و حروف چینی، صفحه آرایی و تصویرگری کتاب است.

بخش توزیع و فروش

در انتشاراتی‌های بزرگ، این بخش واحدی مستقل است و گاهی واحدهای برون مرزی نیز دارد. در این بخش چرخه تولید کتاب به مرحله پایانی می‌رسد. مسئولیت بازاریابی، تبلیغ، توزیع و فروش اثر به عهده این بخش است.

اجزای کتاب

هر کتاب از سه جزء اصلی تشکیل می‌شود: اجزای پیش از متن اصلی، متن اصلی، اجزای پس از متن اصلی.

اجزای پیش از متن اصلی:

(الف) جلد

(ب) برگه سفید

(ج) صفحه نیم عنوان

(د) صفحه عنوان

(ه) صفحه حقوقی

متن اصلی کتاب: متن اصلی، فصل‌ها و زیرفصل‌ها و بخش‌های گوناگون کتاب است که تقدم و تأخر آنها با نظر پدیدآور، ویراستار و بخش طراحی تعیین شده است.

اجزای پس از متن:

(۱) نمایه: سیاهه الفبایی نامها، واژه‌ها و موضوعاتی است

که در کتاب می‌آید.

(۲) پی‌افزودها یا ضمائم: به مطالبی که ضمیمه متن

کتاب هستند مانند کتاب نامه، جداول آماری و مطالب

توضیحی (تعلیقات)، پی‌افزود یا ضمائم می‌گویند.

(۳) کتاب نامه: سیاهه منابع و مآخذی است که پدید آور

برای تألیف کتاب از آنها استفاده کرده است.

طراحی

طراح با بهره‌گیری از ذوق هنری، فن روان‌شناسی، ابتکار عمل و حس زیباشناختی میان بخش‌ها و اجزای گوناگون، توازن، وحدت و تناسب ایجاد می‌کند. ویراستار کتاب را پس از ویرایش به بخش طراحی ارائه می‌دهد. طراح جای صفحات، اندازه حروف و نوع آنها، حاشیه‌ها و فضاهای خالی صفحات، محل و نوع و شکل تصاویر و جداول، اجزای سه‌گانه کتاب و جلد و روپوش جلد را طراحی می‌کند.

حروف نگاری

پس از آنکه، طراح اندازه و شکل حروف را پیشنهاد کرد و مورد توافق ویراستار یا ناشر قرار گرفت به بخش حروف چینی ارائه می‌شود. پیش از اختراع رایانه، نوشته‌ها در چاپخانه حروف چینی می‌شدند، اما در حال حاضر، اغلب ناشران حروف چینی را با رایانه انجام می‌دهند.

صفحه آرایی

یکی از وظایف بخش تولید فنی وزیر بخش، طراحی است. صفحه آرایی با دست یا با رایانه انجام می‌شود. طراح یا صفحه‌آرا به کمک نرم افزارهای رایانه‌ای متن حروف چینی شده را صفحه آرایی می‌کند.

قطع کتاب

یکی از کارهایی که در تولید فنی انجام می‌شود، تعیین قطع کتاب است. قطع کتاب به معنی اندازه کتاب است و با توجه به اندازه سطح چاپ، طول سطر، قطع کاغذ و برش‌های آن انتخاب می‌شود.

در ایران نزدیک به بیست نوع قطع کتاب وجود دارد. کوچکترین نوع آن قطع «بازوبندی» به اندازه 3×2 سانتی‌متر و بزرگترین نوع قطع «رحلی بزرگ» و اندازه آن 58×34 سانتی‌متر است. از اندازه‌های دیگر می‌توان «وزیری، رقعی، خشتی و جیبی» را نام برد، به طور کلی، طراحی قطع کتاب با استفاده از اصول روانشناسی، هنری، ذوقی و... انجام می‌شود.

توزیع و فروش

این امر، در صدی (حداکثر ۳۰ درصد) از درآمد نشر را به خود اختصاص می‌دهد. چه بسا کتابهایی با ارزش که به دلیل عدم اطلاع رسانی یا توزیع نامناسب، در انبارها می‌مانند. بنابراین توزیع و فروش کتاب یک فرایند است که باید طبق برنامه‌ریزی درست و روش‌های علمی انجام شود. یکی از راه‌های توزیع درست، بازاریابی است که طی آن بازارهای مصرف، شناسایی می‌شوند. امروزه معمولا

بازاریابی قبل از انتشار انجام می‌شود.

تبلیغ

یکی از عوامل مؤثر در توزیع و فروش کتاب تبلیغ است. در بازاریابی نوع تبلیغات و چگونگی آن مشخص می‌شود. تبلیغ کتابها جنبه تجاری ندارد، زیرا کتاب یک کالای فرهنگی است. در واقع، تبلیغ کتاب نوعی اطلاع‌رسانی فرهنگی است که موجب رونق بازار و تبادل و توسعه فرهنگی، سیاسی و اقتصادی یک جامعه می‌شود.

بهای کتاب

بهای کتاب با توجه به هزینه‌های متفاوت کتاب محاسبه می‌شود. بهای کتاب معمولاً قیمتی است که خوانندگان آن را برای خرید کتاب می‌پردازند. محاسبه آن بر میزان قیمت تمام شده کتاب، به اضافه سود ناشر، تیراژ کتاب و درصدی است که باید به پدید آور پرداخت شود. قیمت تمام شده به اضافه سود ناشر همان بهای کتاب است که ناشر با داشتن درصد حق التألیف، حق پدید آور را تعیین می‌کند، به روش ذیل (در صورت توافق در قرارداد):

$$\text{سهم پدید آور} = ۱۵\% \times \text{تیراژ} \times \text{بهای کتاب} ۱۰۰$$

تقسیم بندی های ناشران

ناشران از نظر کیفیت آثار و اعتبار و تأثیر آنها بر بازار نشر به چهار گروه تقسیم می شوند:

۱. ناشران با آثار با ارزش، ۲. ناشران با آثار کم ارزش، ۳.

ناشران مبتکر و تأثیر گذار و ۴. ناشران پیرو و تأثیر پذیر.

ناشران با آثار با ارزش، ناشرانی هستند که مخاطبان خود را می شناسند و تلاش می کنند تا آثاری را منتشر کنند که در جامعه تأثیر بگذارد و اثری ماندگار باشد. ناشران با آثار کم ارزش، مخاطبان خود را نمی شناسند و تنها به دنبال منافع مادی خود هستند.

ناشران مبتکر و تأثیر گذار، ناشرانی هستند که مسائل جامعه خود را می شناسند و گاهی حتی نیازهای آینده را پیش بینی و بر اساس آن ها برنامه ریزی می کنند.

ناشران از نظر چگونگی سرمایه گذاری، مقدار سرمایه و وابستگی سرمایه آنها به صورت زیر تقسیم می شوند:

ناشران آزاد تجاری

ناشرانی هستند که با سرمایه خصوصی خود و گاهی با به مخاطره انداختن سرمایه خود آثاری را منتشر می کنند.

ناشران دولتی

ناشرانی هستند که بیش از پنجاه درصد سرمایه، متعلق

به آنها است و اگر این سهم کمتر از پنجاه درصد باشد، وابسته به دولت می‌شوند.

ناشران از نظر سرمایه‌گذاری به دو گروه انتفاعی و غیرانتفاعی تقسیم می‌شوند ناشران آزاد اغلب ناشران انتفاعی هستند، یعنی اغلب برای توسعه سرمایه و سودآوری دست به کار نشر می‌زنند. ناشران دولتی و وابسته به دولت را می‌توان ناشران غیرانتفاعی نامید. ناشران غیرانتفاعی غالباً در راستای هدف‌های والای فرهنگی، توسعه بهداشت، تبلیغ مبانی عقیدتی و مذهبی و سیاسی، گسترش نیات خیرخواهانه و نظایر آن اقدام به نشر می‌کنند.

فرایندهای اصلی چاپ

در کار چاپ، چهار فرایند وجود دارد:

۱. چاپ لترپوس (برجسته)

۲. چاپ گراور (گود)

۳. چاپ لیتوگرافی (مسطح)

۴. چاپ اسکرین (متخلخل یا استنسیل).

هریک از این چهار فرایند با روش‌هایی خاص انجام

می‌شود:

لترپوس یا روش چاپ برجسته، گراور یا روش چاپ

گود، لیتوگرافی با روش همسطح، اسکرین با روش چاپ

متخلخل یا استنسیل.

تکثیر یا چاپ فوری

این نوع چاپ را «ژیروگرافی» و «زیراکس» نیز می‌گویند. روش کار آن به صورت تهیه نسخه‌های اضافی از روی نسخه اصلی یا نسخه مادر است. از انواع تکثیر می‌توان فتوکپی، زیراکس، عکاسی، اوزالید، میکرو فیلم و امثال آنها را نام برد.

سایر فرآیندهای چاپ: علاوه بر چهار نوع اصلی چاپ، چندین نوع دیگر چاپ وجود دارد که این نوع چاپ‌ها دارای کاربردهای خاص هستند:

۱) چاپ از طریق قوه جاذبه و دافعه بارهای الکتریکی (الکترواستاتیک)

۲) چاپ از طریق پاشیدن مرکب

۳) چاپ از راه عکاسی

۴) چاپ لیزری.

شمارگان کتاب (تیراژ)

شمارگان یا تیراژ کتاب عبارت است از تعداد کتاب، مجله، روزنامه، و غیره که در یک نوبت به چاپ می‌رسد. یکی از شاخص‌های مهم کتابخوانی میزان شمارگان کتاب است. میزان تیراژ کتاب را نسبت به جمعیت به

خصوص جمعیت با سواد کشور می‌سنجند. تیراژ کتاب به عوامل گوناگون بستگی دارد که همگی آنها، مانند حلقه‌هایی در یک زنجیر بر یکدیگر اثر می‌گذارند. به طور کلی، عوامل محیطی نظیر شرایط جغرافیایی، تاریخی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی بر تیراژ کتاب مؤثر است. قیمت کتاب هم در تیراژ کتاب مؤثر است. یکی از دلایل عدم مطالعه به خصوص در میان اقشار کم درآمد، می‌تواند گرانی کتاب باشد.

در کشورهای در حال توسعه نظام آموزشی مانعی بزرگ برای عدم رونق بازار کتاب و پایین آمدن سطح کتابخوانی است. کشورهای در حال توسعه، اغلب دارای جمعیتی زیاد و درآمدی اندک هستند بنابراین توان برنامه‌ریزی مناسب در زمینه تعلیم و تربیت ندارند. نظام آموزشی آن‌ها بر پایه معلم، کتاب درسی و مدرسه استوار است و در نهایت هدف آنها گرفتن^۱.

مرحله پیش از چاپ کتاب

مرحله پیش از چاپ شامل کلیه مراحل از طراحی تا انتقال تصویر بر روی پلیت است که شامل: طراحی، آماده سازی و تهیه پلیت (زینک) می‌باشد.

۱. <http://mansoordavoodi.persianblog.ir/post/182>

مرحله طراحی و آماده‌سازی اصولاً کاری است که به عهده گروه گرافیکی و طراحی است، که شرح آن در این جا ضرورتی ندارد. فقط باید بدانیم که اگر کار چاپی؛ کتاب، مجله، بروشور و... باشد فرم‌بندی نیز در همین واحد انجام خواهد شد.

اصلی‌ترین و حساس‌ترین قسمت پیش از چاپ لیتوگرافی است که باید تحت نظارت و کنترل کافی بر فیلم و زینک صورت گیرد.

در ابتدا لیتوگرافی به روش سنتی (دستی) انجام می‌شد اما اکنون به روش دیجیتال است.

نخست فیلم توسط دستگاه ایمج ستر Image Setter تهیه شده سپس در قسمتی بنام قید کپی قرار داده می‌شود. فیلم، طلق شفاف است با سه لایه: پایه، قشر رابط و امولسیون (ژله).

فیلم معمولاً ناخوانا تهیه می‌گردد که بعد از انتقال بر روی زینک خوانا شود. زیرا همان طور که در قسمت چاپ توضیح خواهم داد در پروسه چاپ افست طرح بر روی سیلندر زینک خوانا است و بعد از انتقال بر سیلندر لاستیک ناخوانا شده و با انتقال بر روی کاغذ خوانا می‌گردد.

بعد از تهیه فیلم ناخوانا آن را بر روی پلیت در دستگاه

قید کپی قرار می‌دهند تا زینک مورد نیاز تهیه شود. با وکیوم فیلم بر روی فلزی بنام زینک که جنس آن از روی و آلومینیوم می‌باشد و با تاباندن اشعهٔ ماوراء بنفش و سپس ظهور آن بوسیلهٔ داروی ظهور طرح مورد نظر بر روی زینک ثبت می‌گردد. در تهیه زینک ضروری است دقت کافی در نظر گرفته شود زیرا کمترین نقصی در آن باعث خراب شدن کلیه کارهای چاپی که از روی آن زینک تهیه می‌گردند خواهد شد.

در روش‌های پیشرفته‌تر بوسیله دستگاهی بنام پلیت استر Plate Setter مستقیماً زینک تهیه می‌شود و دیگر نیازی به تهیه فیلم و ظهور زینک نیست. این دستگاه دستورات لازم را به طور مستقیم از سروری که به آن متصل است دریافت نموده و اطلاعات گرفته شده را بر روی زینک ثبت می‌نماید.

توضیح اینکه این زینک‌ها معمولاً برای تیراژ محدودی پاسخگو هستند و اگر تیراژ کار چاپی از حدود ۱۰۰۰۰ کار بیشتر شود کیفیت خود را از دست می‌دهند لذا در صورت نیاز برای تیراژ بالاتر ضروری است زینک را در دستگاهی که اصطلاحاً به آن کوره می‌گویند بسوزانند که به این روش زینک سوزی می‌گویند. اصول

کاربر این است که زینک از کوره به مدت زمان حدود ۵ دقیقه عبور می‌کند و تحت حرارت مشخصی قرار می‌گیرد و به این طریق مقاومتر می‌گردد.

اصول کارهای رنگی در چاپ بر پایه چهار رنگ قرمز،

آبی، زرد و مشکی است که گفته می‌شود: CMYK

C = سایان یا آبی

M = ماژنتا یا قرمز

K = مشکی

Y = زرد

بنابراین برای هر رنگ باید یک پلیت (زینک) تهیه شود به این شکل که، مثلاً تمام قسمت‌های طراحی اولیه که دارای رنگ ماژنتا هستند بر روی زینک ثبت شده و بقیه رنگ‌ها حذف می‌گردند و بدین طریق زینک ماژنتا تهیه می‌شود و نیز برای هر کدام از سه رنگ دیگر همین شیوه پیاده خواهد شد. اگر رنگی که ترکیبی از دو رنگ است، در کار وجود داشته باشد رنگ‌های تشکیل دهنده در دو پلیت ثبت خواهند شد. مثلاً رنگ سبزی که در طرح است بر روی پلیت سایان با درصد مشخصی که رنگ سایان دارد ثبت شده و بر روی پلیت زرد با درصد معین رنگ زرد ثبت می‌گردد و هنگام چاپ از ترکیب مرکبها رنگ سبز حاصل خواهد شد.

البته در برخی از چاپ‌ها زینک وجود ندارد و طرح بر روی کلیشه پیاده می‌شود مثل چاپ گود (فلکسو، هلیو و...) و در اسکرین هم اصول برفیلم و شابلون است. به کلیهٔ مراحل که در این جا خلاصه وار ذکر شد مرحله پیش از چاپ (در چاپ افست) گفته می‌شود.^۱

مراحل چاپ کتاب

۱. طراحی اولیه

بررسی و تصمیم‌گیری در مورد قطع، فونت، فاصله سطرها سرصفحه، پا صفحه، فصل بندی مصورسازی و همچنین تعداد صفحات تقریبی بر اساس ضرایب فرم‌های چاپی ۸ و ترجیحاً ۱۶.

۲. حروفچینی و صفحه‌آرایی

الف) تایپ متون دست نویس و اسکن تصاویر و رسم نمودار و جداول و... و اجرای سفارش طراحی اولیه...

ب) پرینت اولیه و غلط‌گیری

ج) پرینت و غلط‌گیری نهایی

د) تهیه نسخه نهایی کتاب شامل صفحه عنوان،

شناسنامه و متن کتاب با صحافی کامل

۳. ارسال یک نسخه از کتاب صحافی شده به همراه

۱. <http://www.forums.mihandownload.com/thread/61784.html>

فرم درخواست مجوز توسط انتشارات و درج کد شابک (کد ۱۳ رقمی شناسایی بین‌المللی کتاب (ISBN)) به اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی جهت اخذ مجوز قبل از چاپ. کتابها به هیئت بررسی نشر کتاب ارجاع می‌گردد. این هیئت کتابها را پس از بررسی و مطالعه آن توسط کارشناس مربوطه که هر یک در رشته خاص متخصص می‌باشند به ناشر اعلام می‌گردند و در مواردی که نیاز به حذف و یا اصلاح بخش‌هایی از کتاب است با اشاره به صفحه و کلمه و یا جمله مورد نظر ناشر را در جریان قرار می‌دهند و ناشر موظف است که صفحات مورد نظر را بعد از اصلاح مجدد ارسال و منتظر پاسخ بماند و در بعضی موارد کتابها به دلایلی غیر قابل چاپ اعلام می‌گردد. این دلایل قانوناً باید براساس بخشنامه و قوانین شورای عالی انقلاب فرهنگی باشد پس از تأیید کتاب توسط اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی مجوز قبل از چاپ کتاب صادر می‌گردد. در این مجوز نام کتاب، مؤلف، مترجم، قطع، تیراژ، نوبت چاپ تاریخ و شماره درخواست و شابک کتاب اعلام گردیده است.

پس از اخذ مجوز قبل از چاپ کتاب مراحل زیر انجام خواهد گرفت:

۱. طراحی جلد که براساس موضوع، قطع و تعداد

صفحه و علایق سفارش دهنده آماده می‌گردد.

۲. نسخه نهایی کتاب پس از کنترل نهایی توسط انتشارات با نظارت سفارش دهنده جهت تهیه فیلم وزینک به لیتوگرافی ارسال می‌گردد و همچنین طرح جلد پس از کنترل نهایی جهت تهیه فیلم وزینک چهاررنگ (تمام رنگی) به مراکز تهیه فیلم وزینک کامپیوتری که با عنوان ایمیج ستریا خروجی فیلم و یا پلیت ستر نیز شناخته می‌شوند ارسال می‌گردند. اوزالید نسخه‌ای است به رنگ آبی که از فیلم یا زینک‌های کتاب تهیه می‌شود و دقیقاً نشان می‌دهد که کتاب پس از چاپ به چه شکلی درخواهد آمد.

اوزالید معمولاً فقط توسط ویراستار فنی ادبی کتاب بررسی می‌شود و هرگونه تغییری در این مرحله، معمولاً باید بر روی فیلم اصلاح شود که بسیار گران تمام می‌شود. اوزالید معمولاً فقط برای اطمینان از صحت فرم‌بندی، تهیه فیلم، مونتاژ، و طراحی‌های صفحات و ریختگی‌های احتمالی قبل از چاپ بررسی می‌شود.

۳. تهیه ملزومات چاپ مانند کاغذ و مقوا با کیفیت مورد نظر و قطع و مقدار مورد نیاز و تحویل آن به چاپخانه.

۴. ارسال زینک رنگی جلد و متن به چاپخانه و چاپ بر

اساس برگ سفارش .

۵. صحافی آخرین قسمت تهیه کتاب می باشد که پس از مراحل حروفچینی و ترتیب و تجلید (توجلدگذاری) و برش کاری و بسته بندی (شرینگ) کتاب را آماده بازرسی می نمایند.

بعد از مرحله چاپ، مرحله صحافی می باشد که معمولاً کتاب ها به دوروش جلد سخت و جلد های شومیز صحافی می شوند. تفاوت این دوروش بدون در نظر گرفتن هزینه آن در کیفیت و ماندگاری کتاب و همچنین ظاهر زیبای آن می باشد.

در صحافی جلد سخت، فرم های چاپ شده ابتدا به هم دوخته و سپس به جلد به وسیله چسب متصل می شوند ولی در صحافی جلد شومیز فرم های چاپ شده فقط با چسب به جلد و به یکدیگر متصلند.

۶. تعداد معینی از کتاب های منتشره به همراه فرم های مخصوص و کپی مجوز قبل از چاپ با تأیید چاپخانه به اداره ارشاد ارسال می گردد و بازرس اداره ارشاد بعد از مراجعه به صحافی و کنترل نمونه و تعداد کتب منتشره بر اساس مجوز کتاب در صورت عدم مغایرت فرم اعلام وصول را صادر و با این فرم صحافی اجازه تحویل کتاب را

به انتشارات خواهد داشت.

۷. انتقال کتابها پس از صدور نامه اعلام وصول به انبار و مراکز پخش کتاب.^۱

بعد از اتمام مراحل اداری کتاب آماده چاپ است. ناشر پس از گرفتن مجوز، به چاپ کتاب اقدام می‌کند. بعد از دریافت مجوز، ناشر حق هیچ‌گونه دخل و تصرفی در محتویات کتاب ندارد. تیراژ و صفحات و سایر موارد آمده در شناسنامه باید با دقت مورد نظر قرار گیرد. گاهی اطلاعاتی از فیپا یا شناسنامه در چاپ حذف می‌شوند که بعد از مطابقت ارشاد، ناشر موظف است اطلاعات حذف شده را در کتاب درج نماید. برای این مرحله بعد از بستن فرم چاپ ابتدا یک اوزالید (نمونه پیش از چاپ) تهیه شده و در لیتوگرافی زینک آن تهیه می‌گردد و صفحات داخلی و جلد کتاب جداگانه چاپ شده و راهی مرحله صحافی در کارگاه صحافی می‌گردد. تمام این مراحل ممکن است بین ۱ ماه تا ۳ ماه طول بکشد.

تحویل و کسب اعلام وصول از وزارت ارشاد

پس از چاپ کتاب، ناشر ۱۰ نسخه از کتاب چاپ شده را جهت دریافت اعلام وصول به ارشاد تحویل می‌دهد. با

۱. <http://www.farasa.net/elearning2/login.php?course=4&lang=fa>

دریافت اعلام وصول، پروسه اداری چاپ یک کتاب پایان می‌پذیرد.

تجدید چاپ

اگر ناشر بخواهد کتابی را تجدید چاپ کند، در صورتی که در کتاب تغییراتی اعمال نشده باشد، مجوز چاپ بدون سیر مراحل فوق و تنها با گرفتن مجوز ارشاد (که سریعاً به متقاضی تحویل می‌شود) انجام می‌شود. اما اگر ناشر قصد اعمال تغییرات محتوایی در متن کتاب داشته باشد، باید همه مراحل بالا را پشت سر بگذارد.^۱

مراحل توزیع، تبلیغ، بازاریابی و فروش کتاب، از مراحل نهایی فرایند نشر هستند.

کتاب پس از آماده شدن، صفحه‌آرایی شده برای گرفتن شابک راهی خانه کتاب می‌شود (که البته ناشران این شابک را به تعداد از خانه کتاب دریافت کرده و در اختیار دارند).

شابک و فیپا

شابک مخفف عبارت «شماره استاندارد بین‌المللی کتاب» است.

۱. <http://rashedinphd.iran.sc/post/14/>

شماره استاندارد بین‌المللی کتاب (شابک)، شماره‌ای ۱۳ رقمی است که برای هر کتاب به صورت مجزا صادر می‌شود. سه شماره نخست آن (۹۷۸) شناسه بین‌المللی بارکد کتاب است، سه شماره بعد، کشور محل چاپ کتاب (۹۶۴ ویژه ایران) و سه شماره بعدی شناسایی ناشر و سه رقم بعدی شماره ویژه کتاب و تک رقم آخر رمز بارکد خواننده می‌شود.

با گسترش روزافزون نشر کتاب در ایران و استفاده روزافزون از رایانه و سیستم‌های داده‌پردازی برای کارهای نشر اطلاع‌رسانی، کم‌کم ضرورت وجود شابک در ایران نیز بیش از پیش احساس شد و در نتیجه معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به عنوان متولی کار نشر در اندیشه گرفتن نمایندگی از مؤسسه جهانی شابک شد.

در سال ۱۳۷۲ ایران به عضویت این مؤسسه درآمد و شماره گروهی جمهوری اسلامی ایران در نظام شماره‌گذاری بین‌المللی کتاب عدد ۹۶۴ تعیین شد. آمار خانه کتاب براساس تعداد ناشران عضو آن بیش از ۵۰۰۰ ناشر است. همچنین براساس همین آمار از کل کتاب‌های منتشر شده توسط ناشران تا پایان سال ۱۳۸۴، حدود ۹۶ درصد کتاب‌ها دارای شابک هستند

در سال ۱۳۷۵ نیز بر اساس مصوبه هیات وزیران استفاده از شابک از سوی ناشران اجباری شد و ناشر موظف شد که از ضوابط شابک ایران پیروی کند در شابک ایران یک میلیون عنوان کتاب قابل شماره‌گذاری است که در آن ناشران، بر حسب میزان فعالیت انتشاراتی آنها، به چهار گروه تقسیم می‌شوند که جدول آن به صورت زیر است:

گروه	شناسه	تعداد عنوان کتابهای ناشر
اول	۰۰-۲۹	تا ۱۰۰۰۰ عنوان
دوم	۳۰۰-۵۴۹	تا ۱۰۰۰ عنوان
سوم	۵۵۰۰-۸۹۹۹	تا ۱۰۰ عنوان
چهارم	۹۰۰۰۰-۹۹۹۹	تا ۱۰ عنوان

بر اساس تعداد کتاب منتشر شده ناشر و زمان صرف شده برای انتشار آنها، ناشر در یکی از این چهار گروه جای می‌گیرد. فهرستی از شماره‌گذاری مورد نیاز ناشر در اختیار او قرار می‌گیرد و ناشر، خود می‌تواند در مجموعه شماره‌های مختص به خود، کتاب‌هایش را شماره‌گذاری کند و در انتخاب ترتیب شماره‌گذاری کتاب‌هایش نیز مختار است منوط به آنکه باعث بلااستفاده ماندن شماره‌های مختص

به خود نشود.^۱

فیبا چیست؟

پس از دریافت شماره شابک، برای دریافت فهرست نویسی پیش از انتشار کتاب از طریق کتابخانه ملی اقدام می‌شود. این فهرست حاوی اطلاعات کامل کتاب نظیر نام اثر، نویسنده، مترجم، قطع، شمارگان، قیمت و موضوع است که برای دریافت آن باید اطلاعات یادشده را به همراه اطلاعات مختصری از کتاب و بخشی از متن نهایی اثر به صورت فایل pdf از طریق سایت اینترنتی کتابخانه ملی یا حضور در محل اعلام کرد.

کتابهای الکترونیکی

در صورتی که پدید آوران به امکانات الکترونیکی دسترسی داشته باشند، مقاله خود را دروازه پرداز ضبط می‌کنند و با همان شکل به ویراستار می‌دهند و مقاله را منتشر می‌کنند. این نوشته‌ها معمولاً روی کاغذ منتشر نمی‌شوند، اما در صورت نیاز می‌توان از طریق چاپگر، نسخه چاپی آن را نیز فراهم کرد، به این امر «نشر الکترونیکی» می‌گویند.

۱. <http://www.hengambook.ir/aboutbook/ISBN/lang/Fa>

مزایای کتابهای الکترونیکی

- ۱- ذخیره اطلاعات انبوه (متن، صدا و تصویر) در حجم بسیار اندک است.
- ۲- قابلیت جستجوی بدون واسطه و بسیار متنوع.
- ۳- امکان انتقال و نگهداری آسان آنها.
- ۴- قابلیت تکثیر ارزان و آسان.
- ۵- امکان نصب و راه اندازی راحت.
- ۶- تداوم و بقای طولانی تر آنها نسبت به منابع چاپی.
- ۷- هزینه های سفارش، خرید، نگهداری، فهرست نویسی ورده بندی کمتر است.
- ۸- استفاده چند کاربر از یک کتاب الکترونیکی.
- ۹- برخی از انواع آنها سریع روزآمد می شود.
- ۱۰- دسترسی روی شبکه امکان پذیر است.
- ۱۱- عدم سانسور مطالب هنگامیکه منابع الکترونیکی پیوسته هستند.

معایب کتابهای الکترونیکی

- ۱) سخت افزار و لوازم جانبی آنها مورد نیاز است.
- ۲) امکان دارد اطلاعات به خصوص در دیسک های فشرده نوری مخدوش شوند.
- ۳) زمانی که عمل تکثیر بدون اجازه انجام می شود، حق

مؤلف از بین می‌رود.

(۴) در استفاده از رایانه به دانش پایه نیازمندیم.

تأثیر اینترنت بر نشر و چاپ

تأثیر اینترنت بر نشر به شکل‌های زیر می‌باشد:

- (۱) تبدیل ناشران به معماران کتاب، یعنی اطلاعات را گردآوری و بر شکل‌گیری کتاب جدید نظارت می‌کنند
- (۲) سهولت در سفارش و خرید کتاب
- (۳) انجام دادن برخی از امور که هم در چاپ و هم در نشر وجود دارد مانند جدول، نمودار، تصویرگزینی، ویرایش و نسخه پردازی که امکان ارسال به نقطه دیگر دنیا میسر می‌شود و بدون پرداخت هزینه حمل و نقل دوباره به ناشر برمی‌گردد.
- (۴) تمام استفاده کنندگان از اینترنت می‌توانند از کتابهای الکترونیکی استفاده کنند.

تاریخچه چاپ و نشر در ایران

بر اساس اشاره سیاحان خارجی، به ویژه شاردن، شماری از ایرانیان در عصر صفویه از کار چاپ و چاپخانه آگاهی داشته و به ورود آن به ایران علاقمند بوده‌اند. جان پینکرتون و جونس هنوی، که در عصر نادرشاه افشار به ایران

سفر کرده‌اند، از جزوه‌هایی صحبت به میان آورده‌اند که به زبان لاتینی و عربی چاپ و منتشر می‌شده است. تحول عمده در فن چاپ و انتشار مواد چاپی، اعم از کتاب، روزنامه و مواد دیگر، از دوره ولایتعهدی عباس میرزا قاجار آغاز شد که مصادف است با پیامدهای جنگ‌های ایران و روس. چاپخانه‌ای که بنا بر مدارک فعلی، وجود آن محرز است، در سال ۱۲۳۳ به دست آقا زین‌العابدین تبریزی و با حمایت عباس میرزا در تبریز تأسیس شده است.

فتح‌نامه، اثر میرزا ابوالقاسم قائم مقام فراهانی، تفصیلی از جنگ‌های ایران و روس، ظاهراً نخستین کتاب فارسی است که در ذیحجه ۱۲۳۴ در ایران چاپ و منتشر شده است.

بررسی نخستین کتاب‌های چاپی نشان می‌دهد که دولت وقت از فناوری چاپ در جهت مقاصد خود استفاده می‌کرده است. کتاب‌ها عمدتاً تاریخی، دینی، ادبی، یا در جهت ترویج اصول بهداشتی، ترویج جنبه‌هایی از حیات مدنی و فرهنگ زندگی اجتماعی جدید بوده است

در سال ۱۲۴۰، حدوداً ۷ سال پس از تأسیس چاپخانه در تبریز، میرزا زین‌العابدین به امر فتح‌علی شاه به تهران احضار و به تأسیس چاپخانه و چاپ کتاب مأمور شد.

چاپ سنگی در ایران بنابه عللی پس از چاپ سربی رواج یافت. جعفرخان تبریزی برای تعلیم دیدن چاپ سنگی به مسکو فرستاده شد و او در بازگشت، یک دستگاه چاپ سنگی را در ۱۲۳۹-۱۲۴۰، چند سالی پس از ورود چاپ سربی، با خود به تبریز آورد.

نخستین کتاب چاپ سنگی ظاهراً قرآنی بود که در ۱۲۴۸ به همت میرزا اسدالله در تبریز چاپ شد و ۳ سال بعد، باز به همت او و در تبریز، زادالمعاد انتشار یافت.

چاپ سنگی جز در تبریز و تهران در بسیاری از شهرهای دیگر ایران رواج یافت، تا آنکه در دوره ناصرالدین شاه قاجار چاپ سربی پس از مدتی بیش از نیم قرن بار دیگر رایج شد. چاپ سنگی حتی بنا به ضرورت فنی بر خط فارسی تأثیر گذاشت و در شیوه تحریری آن تغییری ایجاد کرد.

تأسیس مدرسه دارالفنون بروضع و سیر چاپ در ایران تأثیر گذار بود. نیاز به انتشار کتاب‌های درسی، سبب شد که در این مدرسه کارگاهی مختص چاپ آثار استادان دارالفنون، منابع درسی محصلان و نیز پاره‌ای کتاب‌های دیگر تأسیس شود. چاپخانه کوچک دارالفنون ظاهراً در ۱۲۶۸ و با نام دارالطباعة خاصه علمیه مبارکه دارالفنون تهران و زیر نظر علیقلی میرزا اعتضاد السلطنه تشکیل شد و

تا ۱۳۰۰ دایر بود و شاید حدود ۴۰ عنوان کتاب درسی در آن به چاپ رسیده باشد.

چاپخانه‌ای دولتی، که تحت عناوین مختلف فعالیت می‌کرد و به چاپ کتاب و روزنامه می‌پرداخت، در دوره ناصرالدین شاه تأسیس شد.

نهضت مشروطه در ایران عامل افزایش تعداد عناوین و شمارگان روزنامه‌ها، گرایش بیشتر مردم به خواندن مطالب سیاسی و اجتماعی و نیز تقویت و گسترش چاپ در ایران بود. چاپ ژلاتینی، که بعداً جای خود را به روش چاپ استنسیلی داد، احتمالاً از اواخر عصر ناصری، و همزمان با آغاز تحرکات سیاسی تازه، برای تکثیر اعلامیه‌های پنهانی، نامه‌های سرگشاده و شب‌نامه‌های سیاسی مورد استفاده قرار گرفت و ظاهراً چاپخانه‌های مخفی کوچکی برای چاپ ژلاتینی تشکیل شده بود.

چاپخانه مجلس شورای ملی، مدت کوتاهی پس از تشکیل مجلس اول، به منظور چاپ و نشر روزنامه و نیز مطالب اختصاصی خود مجلس، به سرعت تأسیس شد و در مدت کوتاهی به بزرگ‌ترین چاپخانه کشور تبدیل گردید. چاپخانه مجهز دیگری به نام چاپخانه شاهنشاهی، به سرپرستی عبدالله خان قاجار که مدیریت او در صنعت

چاپ معروف بوده است، پس از استقرار مشروطیت تأسیس شد و تا ۱۳۲۸ فعال بود.

در دوره محمدعلی میرزا، استفاده از چاپخانه‌های سربی اختصاصی و غیردولتی به جای چاپخانه‌های سنگی دولتی معمول شد، به طوری که بنا به تخمین حوالی سال ۱۳۳۰ معدودی چاپخانه سنگی به فعالیت ادامه می‌دادند. در سال‌های ۱۳۰۷، ۱۳۱۰ و ۱۳۱۷ برای چاپ و نشر کتاب‌های درسی در سراسر کشور و به شیوه‌ای نواقدا مقرر شد. تأسیس دانشگاه تهران و نهادهای جدید آموزشی در این عصر، همراه با دولت و ارتش روبه گسترش، نیاز به چاپ برخی مطالب را در مقیاسی وسیع‌تر فراهم آورد. تأسیس چندین چاپخانه دولتی و وابسته به دولت، مانند چاپخانه ارتش، چاپخانه بانک ملی ایران، چاپخانه دخانیات ایران، چاپخانه راه‌آهن و مانند اینها، حاصل نیاز دولت به تأمین احتیاجات خود در زمینه چاپ به طور مستقل بود.

از سال ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲، به رغم مداخلات ادواری حکومت و ممیزی‌های موقت، چاپ و نشر تقریباً آزاد بود. شمار مطبوعات که در ابتدای دوره رضاشاه کاهش یافته بود، پس از سقوط او مجدداً افزایش یافت.

چاپخانه تابان، به عنوان نخستین چاپخانه خصوصی

که به دستگاه‌های جدید و خودکار مجهز شد، در همین سال‌های پس از جنگ، تحولی چشمگیر را از سرگذراند. چاپخانه بانک ملی ایران هم به دستگاه‌های ملخی جدید مجهز گردید. چاپخانه اطلاعات هم که پیش از ۱۳۲۰ چاپخانه بزرگی بود، مجهزتر گردید.

در دهه ۱۳۳۰، دستگاه‌های افست رتاتیو و دورنگ و چهاررنگ جدید به ایران وارد شد و تحولی فنی در چاپ به بار آورد. چاپخانه‌های افست، روزنامه کیهان و سپهر، مهم‌ترین چاپخانه‌های آن دهه به شمار می‌آیند.

در دهه ۱۳۴۰ چاپ وارد مرحله تازه‌ای شد و انتشار کتاب‌های درسی در هیئتی جدید، کتاب‌های ارزان قیمت جیبی و شماری نشریه و گسترش آموزش‌های چاپ بر رونق آن افزود.

تا حدود نیمه دهه ۱۳۴۰، آموزش چاپ در ایران به شیوه استادی-شاگردی و از طریق چاپخانه‌ها انتقال می‌یافت. در ۱۳۴۴، رشته چاپ در هنرستان فنی تا مقطع دیپلم فنی دایر شد. از ۱۳۴۵ به بعد، هر سال چند تن برای فراگرفتن فنون جدید چاپ به اتریش اعزام می‌شدند.

سال‌های منتهی به انقلاب اسلامی ایران در دهه ۱۳۵۰ نیز برای چاپ کشور از سال‌های پرتعارض به شمار می‌آید.

افزایش چشمگیر درآمد کشور و طرح‌های گسترده توسعه، که گسترش چاپ را هم اقتضای کرد، با سیاست نظارت بسیار شدید بر چاپ کتاب و مطبوعات همراه شد.

ورود تجهیزات جدید چاپ، از جمله دستگاه لاینوترون، پاسخی به نیازهای رو به افزایش منابع چاپی، به ویژه کتاب‌های درسی مدارس و دانشگاه‌ها، بود، حال آنکه تنوع آموزشی و تکثر منابع که نیاز جدید کشور بود، با سیاست نظارت چاپی در تضاد کامل قرار داشت.

در جریان انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ چاپخانه‌هایی از مهم‌ترین و حساس‌ترین کانون‌های فعالیت برضد حکومت پهلوی بودند. از خروج محمدرضا پهلوی از ایران در دی ۱۳۵۷ تا آغاز تجاوز نظامی عراق به خاک ایران پایان شهریور ۱۳۵۹، بیش از ۳۵۰ عنوان روزنامه در ایران چاپ شده است.

چاپ در ایران از ۱۳۵۷ به این سو به طور کلی بر اثر چند عامل رو به رشد نهاده است:

۱. افزایش عناوین کتاب و نشریه؛
۲. برداشته شدن ممیزی، جز در دوره‌هایی کوتاه؛
- گسترش آموزش چاپ؛
۳. انتشار نشریه‌های تخصصی در این زمینه؛

۴. گسترش و تقویت صنف چاپ و صنف‌های وابسته؛
  ۵. ورود تجهیزات و فنون جدید چاپ، به ویژه استفاده از رایانه و دستگاه‌ها و شبکه‌ها و نظام‌های رایانه‌ای که انقلابی در اطلاعات و ارتباطات در سطح جهانی به بار آورده است؛
  ۶. توسعه دانشگاه‌ها و آموزش عالی؛
  ۷. افزایش جمعیت و رشد سریع نسل جدید لازم‌التعلیم و نیاز به چاپ منابع جدید؛
  ۸. گسترش نهضت سوادآموزی و نظایر اینها.
- در سال ۱۳۷۱ روش چاپ رنگی در مطبوعات به کار گرفته شد. روزنامه همشهری نخستین روزنامه رنگی ایران است. در همین سال آیین‌نامه جدیدی در خصوص تأسیس چاپخانه‌ها و واحدهای وابسته و چگونگی نظارت بر آنها به تصویب رسید.
- در زمینه چاپ، سه نشریه تخصصی و نیمه تخصصی انتشار می‌یابد: ماهنامه صنعت چاپ؛ ماهنامه چاپ و بسته‌بندی؛ ماهنامه چاپ و انتشار.
- چاپ تمبر، اوراق بهداشتی، اسناد، بلیت اتوبوس‌های شهری، برگه‌های عوارض و نظایر اینها در چاپخانه‌های دولتی و تحت مقررات خاصی انجام می‌گیرد. چاپخانه ویژه چاپ اسکناس در ۱۳۶۱ تأسیس و سال بعد به بهره‌برداری

رسید و از ۱۳۶۷ اسکناس کشور کلاً در این چاپخانه چاپ شده است. با تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی روز ۱۱ شهریور به عنوان روز صنعت چاپ نامگذاری شده است.^۱

صنعت چاپ و نشر در ایران

صنعت نشر کتاب در ایران (که با صنعت نشر روزنامه تفاوت دارد)، بدون آنکه بخواهیم وارد جزئیات امر شویم، به طور کلی قدمتی صد ساله دارد و مرکزیت آن هم در پایتخت محسوس است.

این امر تقریباً در تمام کشورهای دیگر نیز مصداق دارد و پایتخت کشورها مرکز تمرکز ناشران است. (تنها تفاوت در آمریکا است که شهر نیویورک مرکز کلیه ناشران مهم این کشور است).

نسل اول ناشران ایران، «علمی»ها هستند: میرزا علی اکبرخان خوانساری، جد «علمی»ها، در خوانسار به پیشه کتابفروشی اشتغال داشت. او به تهران می‌آید و در تیمچه حاجب الدوله کتابفروشی دایر می‌کند. پس‌او، میرزا محمد اسماعیل، ابتدا با پدر، سپس به طور مستقل در خیابان ناصریه (ناصرخسرو بعدی) دکانی باز می‌کند و به

۱. <http://encyclopaediaislamica.com/madkhal۲.php?sid=۵۳۳۸>

عبدالحسین آذرنگ، دانشنامه جهان اسلام.

فکر چاپ و نشر می‌افتد.

در این زمان به او خبر می‌دهند که روس‌ها در مشهد، قصد فروش چاپخانه‌ای را دارند. میرزا محمد اسماعیل به مشهد می‌رود و یک دستگاه ماشین چاپ سنگی با لوازم آن را خریداری می‌کند و با خود به تهران می‌آورد و شروع می‌کند به کار چاپ کتاب.

انتشارات علمی، نام یکی از پرکارترین و مشهورترین ناشران نسل اول صنعت نشر کتاب در ایران است که نام‌های علمی و «انتشارات جاویدان» به کار خود ادامه دادند.

نصرالله صبوحی - بنیانگذار «کتابفروشی مرکزی» بود و انتشارات خود را زیر همین نام منتشر می‌کرد و کتابفروشی او هم در خیابان ناصرخسرو قرار داشت. (ایشان، پس از تأسیس اتحادیه ناشران و کتابفروشان تهران، یکی از رؤسای اولیه این اتحادیه بود).

محمد رضانی، انتشارات کلاله خاور را داشت. او هم از پیشگامان نسل اول ناشران ایران بود.

هم ایشان «نخستین نشریه ادواری خاص و مستقل در زمینه کتاب» را به نام فصلنامه کتاب (در ۶۴ صفحه) در فروردین ۱۳۱۱ (یعنی ۷۲ سال پیش) منتشر کرد. (از این

فصلنامه فقط چهار شماره منتشر و انتشار آن متوقف شد). ایشان بعدها جزوه‌های هفتگی «افسانه» را منتشر کرد (در ۸ تا ۱۶ صفحه) که در آنها ادبیات جهان و برخی از آثار فارسی معرفی می‌شد. جزوه‌های «افسانه» بخش مهمی از فعالیت‌های فرهنگی ایران بین سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۱۰ را نشان می‌دهد.

ابراهیم رضانی (انتشارات ابن سینا)، حسن معرفت (کانون معرفت)، عبدالغفار طه‌وری (کتابخانه طه‌وری)، زوار (کتابفروشی زوار)، عبدالرحیم جعفری (انتشارات امیرکبیر)، جواد اقبال (انتشارات اقبال)، محمدی (کتابفروشی محمدی)، برادران مشفق (بنگاه مطبوعاتی صفی‌علیشاه)، محمود کاشی‌چی (انتشارات گوتنبرگ)، یهودا بروخیم و اسحق بروخیم (انتشارات بروخیم) و چند نام دیگر، نسل اول ناشران ایران را به وجود آوردند که هنوز هم برخی از بنگاه‌های انتشاراتی آنها در صحنه‌های صنعت نشر کتاب ایران به فعالیت‌های خود ادامه می‌دهند. (البته خواننده این سطور توجه دارد که من فقط به صنعت نشر کتاب در بخش خصوصی می‌پردازم و سازمان‌های دولتی و نیمه دولتی از بحث من خارج است. گرچه، از نظر زمانی، انتشارات دانشگاه تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب و مؤسسه

انتشارات فرانکلین در دایره همین نسل اول می‌گنجند). نسل اول ناشران ایران را می‌توان نسل خانوادگی و موروثی تلقی کرد که کار نشر کتاب به طور سنتی از پدر به پسر یا برادر منتقل می‌گشته است.

نسل اول ناشران ایران، تا پیش از ۱۳۰۰، تنها ۱۰ مؤسسه انتشاراتی و در میان سال‌های ۱۳۰۱ تا ۱۳۱۰، جمعاً ۱۶ مؤسسه انتشاراتی را در ایران تأسیس کرده‌اند.

در دهه ۳۰ و ۴۰ و ۵۰، به تدریج نسل دوم ناشران ایران، پا به عرصه صنعت نشر کتاب می‌گذارد. این نسل، نسلی است که صفت «فرهیختگی» در مورد اکثر آنان مصداق دارد. اینان با زبان‌های خارجی آشنا هستند، برخی از آنها نویسنده و مترجم و منتقد ادبی هستند و بر روی هم برآند تا خون تازه‌ای را وارد صنعت نشر کتاب کنند.

با انقلاب ۱۳۵۷ نسل سوم ناشران پا به عرصه وجود می‌گذارد. این نسل از ناشران، جوانانی هستند که با پدیده کتاب‌های «جلد سفید» به بازار کتاب ملحق می‌شوند. اینها که اکثرشان کارکنان شاغل در کتابفروشی‌های نسل اول و نسل دوم بوده‌اند و در عمل از عطش جوانان به خواندن کتاب‌های سانسور شده و ممنوع، اطلاع دارند، با چاپ کتاب‌های ممنوع - با جلد سفید (هم به دلیل پنهان‌کاری از

تعقیب حکومت و هم به دلیل فرار از پرداخت حق التالیف به صاحبان اثر) - وارد عرصه نشر کتاب می شوند.

اگر نسل اول - به دلیل موروثی بودن شغل - و نسل دوم - به دلیل فرهیختگی ناشران آن نسل - از یک نوع هم‌رنگی برخوردارند، نسل سوم اما از این یکرنگی برخوردار نیست. گروهی صرفاً به دلیل اقتصادی و گروهی به دلیل آرمان خواهی به این صنعت روی آورده‌اند.^۱

مقایسه نشر قبل و بعد از انقلاب

سال ۸۴ کتابی با عنوان «نشر کتاب در ایران؛ بررسی آماری دو دهه اخیر» از سوی مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری منتشر شد که در آن کارنامه ۲۴ ساله نشر کتاب را بعد از انقلاب بررسی کرده است. آمار کتاب‌های منتشر شده در ایران از ۲۷۴ عنوان در سال ۱۳۵۷ به ۵۲ هزار و ۷۹۸ عنوان در سال ۱۳۸۵ رسید این ارقام ۱۹ هزار درصد رشد را نشان می‌دهد. نشر کتاب در سه دهه اخیر بعد از پیروزی انقلاب نسبت به قبل از آن رشد و افزایش قابل ملاحظه‌ای داشته است. این رشد در واقع بازتاب افزایش چند برابری تعداد

۱. http://www.pedrambook.com/index.php?route=article/article&article_id=۲

ناشران از یک سو و افزایش مراکز آموزش عالی از سوی دیگر است.

طبق آمار موجود تا قبل از انقلاب تعداد ناشران ایران در تهران و شهرستان‌ها به بالای ۲۰۰ مؤسسه و شرکت نشر رسید. این در حالی است که این رقم در سه دهه اخیر به بالای سه هزار مؤسسه و بنگاه نشر رسیده است. براساس آن تحقیق که آخرین پژوهش آماری رسمی درباره نشر بعد از انقلاب اسلامی است، در ۲۴ سال گذشته بین سال‌های ۵۷ تا ۸۱ در ایران ۲۴۹ هزار و ۵۳۲ عنوان کتاب منتشر شده است و کتاب‌های منتشر شده از ۲۷۴ عنوان در سال ۱۳۵۷ با رشدی ۲۲ درصدی به ۳۰ هزار و ۵۴۱ عنوان در سال ۱۳۸۱ رسیده است.^۱

۱. مجله پژوهش و حوزه پاییز ۱۳۸۴ ش ۲۳ و ۲۴ از صفحه ۲۷۴ تا ۲۸۸
<http://www.hawzah.net/fa/news/newsview/52865>

فصل دوم:

جایگاه کتاب

کتاب تنها گزینه ایست که هیچ وقت جایگزین پیدا نخواهد کرد و از گذشته تا به حال و از حال تا به آینده توانسته در رشد و ترقی فکری بشر تأثیر بسزائی داشته باشد. کتاب تنها وسیله انتقال علم و آگاهی است که به سادگی می توان از این چشمه جوشان در جهت ارتقاء کمالات بهر مند گشت. کتاب میراثی ماندگار، پدیده ای باشکوه و با ارزش و عنصری رشد آفرین و روشنگر در پهنه زندگی بشر است. همه فرهنگها با کتاب آغاز می شوند، با کتاب می بالند و تجربه های خود را به کتاب می سپارند. از این میان اسلام بیشترین بهره را از کتاب برده است در میان

همه ابزارهای فرهنگی کتاب جایگاه ویژه‌ای دارد. تاریخ هیچ تمدنی خالی از کتاب و کتابت نبوده. می‌توان کتاب را در کنار مبارک‌ترین پدیده‌های بشری - و بلکه الهی - نشانند.

کتاب خاموش‌ترین آوازی است که در خانه‌های ما می‌پیچد و چه سرها را که به سامان می‌رساند و چه دلها را که به گرمی می‌نشانند. کتاب راست‌گوترین ترازویی است که می‌توان فرهیختگی اقوام را با آن سنجید. در اهمیت عنصر کتاب برای تکامل جامعه انسانی همین بس که تمامی ادیان آسمانی و رجال بزرگ تاریخ بشری، از طریق کتاب جاودانه مانده‌اند و روابط فرهنگی جامعه بشری نیز از پوشش کتاب و مبادلات فرهنگی تقویت شده است. افتخار ما نیز در این است که فرهنگ باورهای دینی ما - یعنی آیین مقدس اسلام - مبتنی بر ارزش بینش و دانش و ارجمندی کتاب و نگارش است و خداوند منان معجزه ابدی آخرین و محبوب‌ترین فرستاده‌اش را یک کتاب قرار داده است، قرآن کریم سرآمد همه کتابهای عظیم است. اسلام، یگانه دینی است که معجزه‌اش، کتاب و نخستین پیام آن، امر به خواندن است.

بنابراین، کتاب می‌تواند بعنوان یکی از عناصر فرهنگی،

در ادوار و زمانهای مختلف، علاوه بر فرهنگسازی به انتقال و اشاعه فرهنگی نیز پردازد، کتاب، صرف نظر از بعد موضوعی آن، اگر در برگیرنده مطالب باارزشی باشد، می تواند ضمن صیانت از فرهنگ متعالی جامعه، آن را بی هیچ کم و کاستی به نسل نوارائه نماید بطوری که با مطالعه آن، گویی، انسان در آن دوره می زیسته است. کتاب بعنوان يك میراث گرانبها در هر برهه از زمان حامل پیامی در خور توجه در ابعاد گوناگون خواهد بود. کتاب همچون صدفی، در دل خود مروارید فرهنگ والا و کهن را پرورانده و به جامعه عرضه می دارد.

کتاب، بعنوان میراث جاودان و ماندگار از صدر اسلام تا کنون مصدر و منبع فیاض حفظ، صیانت و انتقال باورها و ارزشهای متعالی و نیز عامل پویایی فرهنگی بوده و منجر به بارور شدن دینی جامعه می گردد. بعنوان نمونه، در این زمینه می توانیم به رسالت میراث مکتوب در اعتلای دینی جامعه در طول اعصار و قرون گذشته اشاره نماییم که وقایع و رویدادهای عظیم تاریخ را همچون نگینی در خود حفظ کرده و به آیندگان هدیه می دهد. واقعه کربلا و تاثیر میراث بجامانده از آن دوران در شهادت طلبی مردان خدا در طی هشت سال دفاع مقدس و ترویج فرهنگ والای ایثار و

شهادت درگستره وسیع جهان اسلام در قالب جنبشها و نهضت‌های آزادیخواهانه، نمونه بارزی از این رسالت خطیر است.^۱

تأثیر کتاب در صدور اندیشه، انکارناپذیر است. تنها راه انتقال علوم گذشتگان به این عصر، کتاب بوده که در روایات نیز بر آن تأکید شده است. با این وصف، ما وارثان فرهنگ پویا و تمدن والای اسلامی، برای تحقق آن فرهنگ باید به کتاب و کتابخوانی اهمیت بدهیم و به کتاب در جایگاه کالای اثرگذار فرهنگی و معنوی، ارج نهیم.

امام صادق علیه السلام نیز فرموده است:

بنویس و علمت را در میان برادرانت منتشر ساز. اگر مرگت فرا رسید، آنها را به پسرانت میراث ده؛ زیرا برای مردم، زمان فتنه و آشوب می‌رسد که در آن هنگام جز به کتاب‌هایشان انس نگیرند.^۲

اسلام، دین علم و دانش است، مسلمانان را به دانش‌اندوزی توصیه می‌کند. با توجه به عنایت خاصی که اسلام به علم و دانش داشته است، بدیهی است که توجه به کتاب به عنوان ابزار ارزشمند بسط و نشر علم هم در خور

۱. کتاب دین، مقاله کتاب، فرهنگ، اسلام، ص ۱۱، سال ۱۳۸۳

۲. علی بن حسن طبرسی، مشکاة الانوار فی غرر الاخبار، ترجمه: عبدالله محمدی و مهدی هوشمند، ص ۲۸۱.

دقت است، علاوه بر اینکه معجزه پیامبر اسلام، کتاب است و کتاب اگر چه در همه ادیان آسمانی عنصر مقدس و ارزشمندی بوده است، ولی در اسلام از ویژگی خاصی برخوردار است. لفظ کتاب بارها در قرآن تکرار شده و سوره حمد به فاتحة الكتاب معروف است و دومین سوره قرآن در آغاز به کتاب اشاره دارد.

انس از قول رسول خدا ﷺ نقل می‌کند که ایشان فرمودند:

هر گاه مومن پس از مرگ خویش تنها برگ کاغذی که بر روی آن علمی نگاشته باشد از خود به جای گذارد، آن برگه در روز قیامت پوششی بین او و آتش خواهد بود و خدای بزرگ در جهان دیگر به هر حرفی که روی آن نوشته شده شهری که هفت برابر بزرگتر از دنیاست به او عطا خواهد فرمود.^۱

همچنین امام صادق علیه السلام فرمود:

کتابهای خویش را نگه دارید همانا به زودی به آنها احتیاج پیدا خواهید کرد.

مسلمانان هر چه از زمان پیامبر دورتر می‌شدند برای حفظ و ضبط قرآن و آثار پیامبر ﷺ و ائمه معصومین علیهم السلام

۱. مجلسی، محمدباقر. بحار الانوار، ج ۲۰، ص ۱۴۳.

به نگارش و ثبت و ضبط وقایع خود را نیازمندتر می‌دیدند.^۱

کتاب خوب چه ویژگی‌هایی دارد؟

امروزه با پیشرفت و متمدن شدن جوامع بشری و وجود کتاب‌های الکترونیکی و کتابخانه‌های مجازی، کتاب‌های کاغذی نه تنها جایگاه خود را از دست نداده‌اند بلکه هر روز بیشتر از گذشته مورد توجه قرار می‌گیرند... گرچه هر کتابی ارزش یک بار خوانده شدن را دارد، اما هستند کتاب‌هایی که نه تنها چندین بار چاپ مجدد، بلکه در تمام دنیا شناخته و به زبان‌های دیگر هم ترجمه می‌شوند و هر نوع مخاطبی را جذب خود می‌کنند. این کتاب‌ها ویژگی‌هایی دارند و شاید نویسندگانی که کتاب‌هایشان با استقبال کمی روبرو است از درک آن غافلند.

ویژگی‌های کتاب خوب عبارتند از:

عنوان کتاب

مهمترین مشخصه یک کتاب خوب انتخاب عنوان زیبا برای آن است. یک نام خوب می‌تواند خوانندگان بسیاری را جذب کند.

۱. فدایی عراقی، غلامرضا. کتاب و کتابخانه، ص ۴.

جذابیت

یک کتاب خوب دارای چنان جذابیتی است که خواننده دوست ندارد کتاب را کنار بگذارد و دوست دارد بداند آخر داستان چه اتفاقی می‌افتد. این ویژگی بارزترین مشخصه یک کتاب خوب است.

تصویرسازی

زمانی که خواننده کتابی را می‌خواند باید از قهرمانان یا محیط آن کتاب تصویری در ذهن خود بسازد. اگر کتابی خوب باشد حتی اگر خواننده چند سال بعد هم دوباره آن کتاب را بخواند همان تصویر در ذهنش نقش می‌بندد.

رضایتمندی

خواننده در پایان یک کتاب خوب از خواندن آن کتاب احساس لذت و رضایتمندی می‌کند.

آموزش

یک کتاب خوب نه تنها سرگرم کننده است، بلکه باید حالت آموزشی داشته باشد و درسی تازه به خواننده بدهد. یک کتاب خوب نباید خسته کننده باشد و به مسائل حاشیه‌ای پردازد، بلکه باید محور داستان تا پایان کتاب رعایت شود.

تولید یک کتاب خوب با چنین ویژگی‌هایی شاید سخت باشد، اما محال نیست و کتابی که چنین ویژگی‌هایی را دارا باشد نه تنها خوانندگان خاص بلکه خوانندگان عام را هم جذب می‌کند.^۱

کتاب ازدیدگاه مقام معظم رهبری و امام راحل

اسلام پرچمدار کتابخوانی

رهبر معظم انقلاب نیز بارها بر موضوع کتاب و کتابخوانی تأکید کرده است:

کتابخوانی چیزی است که برای يك ملت فریضه و لازم است، آن مردمی که اهل کتاب خواندن باشند، از لحاظ معلومات و ذکاوت و هشیاری، با مردمی که با کتاب و مطبوعات انس نداشته باشند، تفاوت می‌کنند.^۲

رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اعضای شورای مرکزی فرهنگ عمومی کشور و مجریان ستاد مرکزی مراسم هفته کتاب با ایشان طی سخنانی، اسلام را پرچمدار کتابخوانی و ایران را محل اوج اندیشه‌های انسانی در

۱. <http://www.ibna.ir/vdcjxoevauqeyAz.fsfu.html>

۲. بیانات بازدید از پنجمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران
<http://www.leader.ir>، (۱۳۷۱/۰۲/۱۷)

قرنهای پس از اسلام دانستند و بر ضرورت اهمیت دادن به کتاب و کتابخوانی در ایران اسلامی تأکید کردند و فرمودند:

اسلام به کتاب و خواندن و نوشتن اهمیت زیادی می‌دهد و ایران به عنوان کشوری که پرچمدار تفکر اسلامی است و اسلام در آن حاکمیت دارد باید در زمینه کتابخوانی و نیز تولید و نقد کتاب، سرآمد کشورهای جهان باشد و برای رسیدن به این هدف، کتاب و کتابخوانی در ایران اسلامی باید ده برابر آنچه که امروز مورد توجه قرار دارد؛ رواج و توسعه پیدا کند.

حضرت آیت الله خامنه‌ای به نقش بسیار مهم پیامبر اسلام ﷺ، ائمه معصومین (علیهم‌السلام) و پیشوایان دین مبین اسلام در سوق دادن جوامع به سوی فرهنگ کتابخوانی اشاره کردند و فرمودند:

کسانی که منتقدان جمهوری اسلامی ایران، مقلدان آنها هستند، آن زمانی را که اسلام پرچمدار علم و دانش بود و کتابهای اسلامی در اقطار جهان و در حد همت ملتها مورد استفاده قرار می‌گرفت، ندیدند. امروز نیز نظام اسلامی ایران در صدد تحقق همان فرهنگ و تمدن است.

حضرت آیت الله خامنه‌ای با تأکید بر اینکه همه دستگاههای آموزشی و فرهنگی برای ترویج کتابخوانی

همراه با تدبیر، وظیفه دارند افزودند:

از آموزش و پرورش و مدارس ابتدایی تا دستگاه‌های ارتباط جمعی و تبلیغاتی اعم از مطبوعات و صدا و سیما در ترویج کتابخوانی مسئول هستند.

ایشان فراگیر شدن تبلیغات کتاب و کتابخوانی در دستگاه‌های ارتباط جمعی و تبلیغاتی را ضروری خواندند و خاطر نشان کردند:

امروز برای برخی کالاها و محصولات کم‌اهمیت و حتی مضر تبلیغات گسترده‌ای در صدا و سیما و مطبوعات می‌شود اما برای کتاب که محصولی با عظمت و با ارزش است، تبلیغ و تشویق مناسبی صورت نمی‌گیرد.

رهبرانقلاب اسلامی تأکید کردند:

کتابخوانی باید به یک عادت همیشگی در مردم بویژه جوانان تبدیل شود و در سبد کالاهای مصرفی خانواده سهمی قابل قبول پیدا کند. رهبر معظم انقلاب دستگاه‌های فرهنگی را به حرکتی جدید و فراگیر برای ترویج کتابخوانی فراخواندند.^۱

۱. سایت رهبری: ۱۳۹۰/۴/۲۹.

ملاك بررسی کتاب

حضرت آیت الله خامنه‌ای ملاک بررسی کتاب رازیان بخش بودن آن دانستند و فرمودند:

جلوگیری از نفوذ فساد در جسم و فکر و جان یکایک شهروندان جامعه، یک وظیفه مهم دولت است و بر اساس این مسؤولیت، دولت نمی تواند اجازه دهد استعداد و موجودی یک انسان که متعلق به مجموعه یک کشور و یک ملت است تزییع و فاسد شود. بنا بر این در زمینه نشر کتاب، تمامی حق به نویسنده منحصر نمی شود، بلکه حق بالاتری نیز وجود دارد که متعلق به انبوه خوانندگان کتاب است و با تکیه بر همین مبنای روشن، مسأله بررسی کتاب به عنوان یک کار مهم، ضرورت پیدا کرده است.^۱

اهمیت نشر و مطبوعات

نظرات امام راحل که برگرفته از اسلام ناب می باشد در مسائل مختلف خط و مشی انقلاب اسلامی را در آن زمینه ترسیم می کند و مسؤولینی که در طی زمان بر سرکار می آیند باید خود را موظف بدانند که طبق خط و مشی انقلاب اسلامی قدم بردارند. وظیفه و مسؤولیتی که امام برای مطبوعات و انتشارات در کشور ترسیم می کنند مسؤولیتی

بسیار بزرگ است. ایشان معتقدند که:

اهمیت انتشارات، مثل اهمیت خونهایی است که در جبهه‌ها ریخته می‌شود. و «مداد العلماء افضل من دمها الشهدا». خون شهدا اگر چه بسیار ارزشمند و سازنده است لکن قلمها بیشتر می‌توانند سازنده باشند و اصولاً شهدا را قلمها می‌سازند و قلمها هستند که شهیدپرورند. انتشارات رژیم سابق، عامل قوی در جهت به فساد و به تباهی کشاندن نسل جوان دختر و پسر بود که شما باید آن را جبران کنید.^۱

امام راحل وظیفه مطبوعات را این می‌داند که:

به طور کلی، در هر کشوری، مطبوعات آن کشور و تلویزیون و رادیوی آن کشور باید در مسیر آن ملت و در خدمت ملت باشد. مطبوعات باید ببینند که ملت چه می‌خواهد، مسیر ملت چیست، روشنگری در آن طریق داشته باشند و مردم را هدایت کنند.^۲

سپس ایشان مسیری که ملت می‌خواهد را تبیین می‌کنند. در ادامه ایشان به رسانه‌ها می‌گویند:

این یک هشدار است به اینکه همه جمعیت‌ها اگر بخواهند خیانت نکنند به ملت، اگر بخواهند خدمت

۱. صحیفه نور، ج ۸، ص ۲۵۷، ۲۵۸ و ۱۲، ۳/۶۰.

۲. صحیفه امام، ج ۷، ص ۵۳۵.

بکنند به کشور، مطالعه کنند ببینند مسیر این ملت چه بود؛ چرا این ملت به خیابانها ریخت و «الله اکبر» گفت؟ چرا جوانهایش را داد و شب پشت بامها رفت و فریاد زد و مرگ بر که و زنده باد که گفتند. این برای چه بود؟ برای اسلام بود. اینها اسلام می خواستند. فقط مسأله این نبود که ما آزادی می خواهیم آزادی منهای اسلام را نمی خواهد دولت ایران، ملت ایران؛ اسلام را می خواهد. آزادی باشد لکن مثل شوروی باشد؟ آزادی باشد لکن مثل مملکت دیگری باشد؟ اجنبی باشد؟ کئی همچو چیزی را ملت ما می خواست؟ این آقایان در اشتباهند. من نمی گویم خائنند، من می گویم در اشتباهند؛ باید اشتباهات خودشان را رفع کنند.^۱

۱. صحیفه امام، ج ۷، ص ۵۳۸.

فصل سوم :

خط مشی کلی نشر کتاب

مصوبهٔ اصلاحی

اهداف، سیاستها و ضوابط نشر کتاب^۱

شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه ۶۶۰ مورخ ۸۸/۹/۲۲ و ۸۷/۱/۲۵ و ۸۹/۱/۲۴، براساس پیشنهاد مورخ ۸۸/۹/۲۲ و ۸۷/۱/۲۵ و ۸۹/۱/۲۴، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اصلاح مصوبه «اهداف، سیاستها و ضوابط نشر کتاب (مصوب جلسه ۱۴۹ مورخ ۸۸/۹/۲۲ و ۸۷/۱/۲۵ و ۸۹/۱/۲۴)» را به شرح ذیل، تصویب نمود:

۱. مصوب جلسه ۶۶۰ مورخ ۸۹/۱/۲۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی.

ماده ۱- هدف

اعتلای فرهنگ دینی و ملی در جامعه از طریق توسعه دانش و نهادینه کردن ارزشهای اسلامی، ایرانی و انقلابی با تأمین آزادی نشر کتاب، حفظ حرمت و آزادی قلم، صیانت از جایگاه والای علم، اندیشه و ایمان دینی و همچنین ایجاد زمینه مناسب برای حضور مؤثر در عرصه جامعه جهانی.

ماده ۲- سیاست کلی

نظام جمهوری اسلامی، سیاست آزادی اندیشه و بیان آرا و عقاید را در چارچوب هدف موضوع ماده ۱ فوق به عنوان یک اصل اساسی خود برگزیده است و بر حقوق و تکالیف قانونی مردم در زمینه نشر کتاب اعم از چاپی و الکترونیکی مطابق ضوابط قانونی تأکید می‌کند.

ماده ۳- سیاستهای ایجابی، حدود و ضوابط

۱. دولت و همه ارکان حکومت موظفند در چارچوب قانون از حریم آزادی انتشار کتاب حمایت کنند.
۲. حق انتشار کتاب به منظور افزایش آگاهیهای دینی، علمی، سیاسی، اقتصادی، هنری، تاریخی، اجتماعی و نظایر آن از حقوق آحاد ملت است و این حق بدون مجوز قانونی، قابل سلب نیست.
۳. تدوین و اجرای سیاستهای هدایتی و حمایتی

جمهوری اسلامی ایران از کتاب باید به نحوی باشد که اهل قلم را به تألیف، ترجمه و انتشار کتابهای متناسب با نیازهای جامعه امروز برای نیل به موارد ذیل تشویق و ترغیب نماید:

(الف) تقویت و ترویج امر پژوهش؛

(ب) تبیین و ترویج اصول و ارزشهای انقلاب اسلامی و

نگاهبانی از دستاوردهای آن از راه تألیف و نشر؛

(ج) احیای میراث مکتوب و توسعه فرهنگ و تمدن

اسلامی و ایرانی؛

(د) مقابله مؤثر و مفید با تهاجم سیاسی و فرهنگی علیه

عقاید و ارزشهای اسلامی، ملی و انقلابی؛

(هـ) بهره‌گیری مفید از دانش و اندیشه بشری از طریق

ترجمه سنجیده و متناسب با زبان معیار؛

(ز) حمایت از ترجمه و نشر آثار ارزشمند به زبانهای دیگر؛

(ل) کمک به توسعه آموزش غیررسمی افراد جامعه از

طریق ارتقاء سطح دانش و مهارت همگانی.

۴- آیین نامه ضوابط نشر ابلاغ شده به ناشران

این آیین نامه در جلسه ۶۶۰ مورخ (۱۳۸۹/۱/۲۴) شورای

عالی انقلاب فرهنگی تصویب و ابلاغ شده است. مهم‌ترین

ماده آن را می‌توان ماده ۴ دانست که به بیان حدود قانونی

حوزه نشر می‌پردازد.

(مادر این کتاب جهت اختصار بقیه موارد این آیین نامه را ذکر نکرده‌ایم)

ماده ۴- حدود قانونی

نشر کتاب همانگونه که ممکن است مظهر و نمودی از آزادیهای اجتماعی و انسانی تلقی شود، چه بسا مورد سوء استفاده و اشاعه لابیگری فکری و اخلال در حقوق عمومی قرار گیرد. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری دستگاههای ذیصلاح موظف است برای مقابله با جوانب منفی، حدود و ضوابط نشر کتاب را که ذیلاً آمده است، مورد توجه قرار دهد و فضای سالم و سازنده چاپ و نشر کتاب را حفظ و حراست نماید:

الف- دین و اخلاق

۱. تبلیغ و ترویج الحاد و اباحه‌گری، انکار یا تحریف مبانی و احکام اسلام و مخدوش کردن چهره شخصیت‌هایی که از نظر دین اسلام محترم شمرده می‌شوند و تحریف وقایع تاریخی دینی که مآلاً به انکار مبانی دین منجر می‌شود؛
۲. توهین به مقدسات دین مبین اسلام و تبلیغ علیه تعالیم اصول و مبانی آن؛
۳. ترویج و تبلیغ ادیان، مذاهب و فرقه‌های منحرف و منسوخ، تحریف شده و بدعتگذار؛

- تبصره: معرفی ادیان و مذاهب و بیان احکام یا تحقیق درباره آنها با رویکرد علمی و غیرتبلیغی مستثنی است.
۴. ترویج خرافات و مخدوش کردن چهره اسلام؛
۵. بیان جزئیات مرادوات جنسی، گناهان، کلمات رکیک و مستهجن، به نحوی که موجب اشاعه فحشا شود؛
- تبصره: بیان مرادوات جنسی یا مفاسد با زبانی عقیف و غیرمحرک به منظور آموزش، انتقال پیامی مثبت یا نشان دادن چهره شخصیت‌های منفی، از حکم این بند مستثنی است؛
۶. استفاده از جاذبه جنسی و تصاویر برهنه زنان یا مردان با عنوان آثار هنری یا هر عنوان دیگر؛
- تبصره: استفاده از تصاویر و طرح‌های علمی در کتابهای تخصصی و علمی، بلامانع است.
۷. انتشار تصاویر به نحوی که موجب اشاعه فحشا شود؛ نظیر رقص، مشروب خواری و مجالس فسق و فجور؛
- تبصره: چاپ تصاویر مجالس فسق و فجور عناصر حکومت پهلوی یا ضد انقلاب برای استناد تاریخی با رعایت عفت عمومی، مستثنی است.
۸. ترویج مادیگرایی فلسفی و اخلاقی و سبک‌های زندگی مخالف ارزشهای اسلامی و اخلاقی؛
۹. خشن جلوه دادن چهره اسلام و مسلمانان واقعی.

ب- سیاست و اجتماع

۱. توهین، تخریب یا افترا به امام خمینی علیه السلام و رهبری، رئیس جمهور، مراجع تقلید و تمام افرادی که حفظ حرمت آنها شرعاً و قانوناً لازم است؛
۲. تبلیغ علیه قانون اساسی و انقلاب اسلامی و معارضه با آنها؛
۳. برانگیختن جامعه به قیام علیه نظام جمهوری اسلامی و انقلاب اسلامی؛
۴. ترویج گروههای محارب و عناصر ضد انقلاب و تروریست و نظامهای لائیک و سلطنتی و خاندان پهلوی و تطهیر چهره‌های منفی آنان؛
- تبصره: طرح و نقل افکار و گفتار و مواضع فکری و علمی مخالفان انقلاب و نظام برای بررسی محققانه و عالمانه آراء و اندیشه‌های آنها منعی ندارد.
۵. تبلیغ و ترویج وابستگی به قدرتهای سلطه‌جو و ضدیت با استقلال کشور؛
۶. تبلیغ علیه منافع و امنیت ملی و ناکارآمد جلوه دادن نظام جمهوری اسلامی؛
- تبصره: بیان نارساییها و اشکالات در جمهوری اسلامی برای نقد و بررسی و شناخت دقیق تر مسائل و دستیابی

به راه‌حلهای مناسب و بیان مستدل و اصلاح طلبانه مشکلات و دور از توهین و افترا بلامانع است.

۷. اخلال و تشکیک در وحدت ملی و تمامیت ارضی کشور و ایجاد آشوب، درگیری و اختلاف میان اقوام و مذاهب؛

تبصره: چاپ کتابهای علمی و استدلالی عقیدتی که محرک احساسات منفی و برهم زننده اساس وحدت در میان اقوام و فرق مختلف کشور نباشد، اشکالی ندارد.

۸. تضعیف و تمسخر افتخارات ملی، حس وطن دوستی و توانایی‌های علمی و عملی مردم ایران، فرهنگ خودی و اقوام ایرانی؛

تبصره: نقد و نفی آداب و سنن غلط و انحرافی به قصد اصلاح و بدون شائبه‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و استعماری منعی ندارد.

۹. ترویج و تبلیغ روحیه خودباختگی در برابر فرهنگ و تمدن بیگانه و القای حس عقب ماندگی؛

۱۰. تبلیغ صهیونیسم و انواع دیگر نژادپرستی؛

۱۱. تحریف وقایع مهم و مسلم تاریخی ایران و اسلام.

ج- حقوق و فرهنگ عمومی

۱. توهین و تمسخر زبان، فرهنگ و هویت اقوام و

- اقلیت‌های دینی و قومی؛
۲. ترویج و تبلیغ قانونگریزی، بی‌بندوباری و لاابالی‌گری؛
۳. تبلیغ علیه خانواده و تضعیف و تخریب ارزش و جایگاه آن؛
۴. ترویج ناامیدی، سرخوردگی، پوچی و بیهودگی و نگرش‌های منفی در جامعه و افزایش بی‌اعتمادی عمومی؛
۵. تحقیر و تمسخر اقدار مختلف جامعه؛
۶. ترویج و تبلیغ جریان‌ها و اشخاص فاسد و منحرف فرهنگی و هنری داخلی و خارجی؛
۷. افشای غیرقانونی اسناد طبقه‌بندی شده کشوری و لشکری؛
۸. تخریب هویت زبان ملی.
- این مصوبه در ۱۶ ماده و ۱۴ تبصره در جلسه ۶۶۰ مورخ ۸۹/۱/۲۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسید و از این تاریخ مصوبه «اهداف، سیاستها و ضوابط نشر کتاب» مصوب ۶۷/۲/۲۰ و سایر ضوابط و مقررات مغایر با آن منسوخ و بلااثر می‌باشد.^۱

۱. محمود احمدی نژاد رئیس جمهور و رئیس شورای عالی انقلاب فرهنگی. (سایت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی)

فصل چهارم:

باید و نبایدهای نشر

نشر مطلوب

نشر، به سان مثلثی است که با سه ضلع شکل می‌گیرد. شکل این مثلث به تناسب میان آن سه بستگی دارد که عبارتند از:

- ۱) پدیدآورندگان (مصنفان، مؤلفان، مترجمان و سایر کسانی که محتوا تولید می‌کنند، چه با استفاده از واژه‌های زبان و چه با هرگونه نماد یا نشانه‌ای دیگر)
- ۲) خوانندگان (در معنای گسترده‌تر واژه که بیننده، شنونده و بساونده را هم در بر می‌گیرد) و خریداران کتاب.
- ۳) ناشران (در معنای گسترده که چاپ‌گران یا

تولیدکنندگان در نشر الکترونیکی، پخش‌گران، کتابفروشان و دیگر واسطگان میان آن دورا در برمی‌گیرد).

این سه، بنیادها یا رکن‌های اصلی نشرند و نشر بدون این سه با هم، نه پدید می‌آید، نه می‌تواند به حیات خود ادامه بدهد. هر کدام از این سه بنیاد به سهم خود بر دو بنیاد دیگر تاثیر می‌گذارد. پدیدآورنده‌ای بزرگ، خواننده می‌آفریند. ناشری مبتکر بازارهای تازه می‌گشاید، یا روند نشر را تغییر می‌دهد، یا می‌تواند تاثیرهای دیگری برجای بگذارد، اما در این میان، نیاز خواننده و خریدار کتاب، و تغییرها و نوسان‌های آن به سان اهرمی عمل می‌کند که می‌تواند مرکز ثقل آن دورا تغییر دهد، یا آن دورا به دنبال خود بکشاند، یا روندهای آن‌ها را تغییر دهد.

از این رو، در سامانه‌های آموزشی که برپدیده خواندن تاکید می‌ورزند و نیاز به خواندن را از سالهای آغازین در نوآموزان برمی‌انگیزانند، کنجکاوی را در کودکان تحریک می‌کنند و آموختن از راه خواندن و یافتن پاسخ‌های پرسش‌ها را از این راه به همه دانش‌آموزان در همه سطوح می‌آموزند، زمینه‌های رشد دو بنیاد دیگر را هم فراهم می‌آورند. در چنین سامانه‌هایی می‌توان به رشد نشر در آینده اطمینان داشت و به آن امید بست، زیرا که نیازآفرینی، ایجاد

تقاضاست، و تقاضا هم عرضه را به دنبال می‌آورد. رابطه میان عرضه و تقاضا در هر عرصه و در هر صنعتی نکته‌ای است که اقتصاددانان به خوبی می‌توانند کمیّت سنجی، یا ویژگی‌های آن را تعیین و حتی آن را تحقیقاً یا تقریباً پیش‌بینی کنند.

وضعیت مطلوب در نشر از دیدگاه این سه بنیاد یکسان نیست، اما نقطه‌ای که بتواند تلاقی‌گاه هر سه باشد، نقطه مطلوب است.

نقطه مطلوب پدیدآورندگان جایی است که می‌توانند اثری را که می‌خواهند آزادانه پدید بیاورند و منتشر کنند. البته در چارچوب قانون حاکم بر آن جامعه؛ نشر غیر قانونی در اینجا موضوع بحث ما نیست. و باز خورد مناسب آن را دریافت کنند.

نقطه مطلوب ناشران جایی است که اثری را که می‌خواهند سفارش دهند، تولید و روانه بازار کنند، آزادی تبلیغ، عرضه و فروش داشته باشند، و میان آن‌ها و خریداران بالفعل و بالقوه مانعی قرار نگیرد. باز هم در چارچوب قانون حاکم بر جامعه.

نقطه مطلوب خوانندگان جایی است که خوانندگان آثاری را که می‌خواهند به بهای مناسب در بازارهای قابل

دسترس کتاب بیابند، یا جانشین‌های مناسب آن‌ها را به دست آورند، یا نیازشان به درخواست سفارشی تبدیل شود که در زمان کوتاه به تولید اثر تبدیل شود. در ضمن در بازار کتاب، «نه»، «نداریم»، «نمی‌دانیم»، «بگردید»، «پرسید» و مانند این‌ها را نشنوند، زیرا سامانه‌های مجهز به انواع فهرست‌ها، نمایه‌ها، راهنماها به این سبب طراحی و کاربردی می‌شوند که این گونه واژه‌های ناامیدکننده، دلسردکننده، زمان‌بر، هزینه‌بر و درد سرساز شنیده نشود و تاثیرهای منفی منصرف‌کننده برجای نگذارد و به بازار کتاب در مجموع آسیب نرساند.

در ضمن، کسانی که قدرت خریدن کتاب ندارند، یا به هر دلیلی نیاز به خریدن کتاب ندارند و برای مثال برای دیدن مطلبی فقط ناگزیرند به منابعی رجوع کنند، به کتابخانه‌هایی نیازمندند که به نیازهای آن‌ها پاسخ بگویند. شبکه گسترده کتابخانه‌های عمومی که با هزینه‌های عمومی تاسیس و تجهیز می‌شوند، برای پاسخ گفتن به نیازهای «خوانندگان» (در معنای گسترده واژه) شکل گرفته‌اند.

پیدا است که این سه نیاز همیشه و در هر نقطه‌ای با هم تلاقی نمی‌کنند؛ اگر این تلاقی به سادگی ممکن بود، نشر

آرمانی بهشتی آسا بر زمین تحقق می‌یافت. پس چگونه می‌توان نقطه تلاقی را یافت، یا به گونه‌ای ایجاد کرد که هر سه بنیاد نشر در آن به رضایت نسبی برسند؟ و تاکید می‌کنم: رضایت نسبی، نه رضایت مطلق. نسبت در جامعه‌های مختلف یکسان نیست، عامل‌های بسیاری بر آن تاثیر می‌گذارد، اما اجمالاً می‌توان گفت در رضایت نسبی، منافع و مصالح هیچ رکنی به زیان منافع و مصالح دورکن دیگر نیست، بلکه در موازنه‌ای میان آنهاست.^۱

ویژگی‌های ناشر خوب

ناشرانی هستند که کارشان را بلد نیستند و راه و روشی ندارند و برای انتخاب و ویرایش و چاپ کتاب در گزینش مترجم و مؤلف و ویراستار سهل می‌گیرند که در نهایت کتابهایی منتشر می‌کنند که نه مرغوب‌اند نه بازاری دارند. اما چند ویژگی از ناشران خوب از این قرار است:

۱- ناشر خوب برای چاپ و ویرایش و گزینش کتاب سیاست کلی، هدف و برنامه دارد. دیمی کار نمی‌کند و همواره می‌کوشد در تولید کتاب، خلاق و به روز باشد. آدم ایده‌پردازی است که هم بازار را می‌شناسد و هم کتاب

۱. <http://www.bookcity.org/news/3810-.asp>

- خوب را. لذا هر جور کتابی دستش برسد منتشر نمی‌کند.
- ۲- با پدید آورندگان موجه و معتبر همکاری می‌کند اما از همکاری با پدیدآورنده جوان نیز ابایی ندارد.
- ۳- به ویرایش کتاب اهمیت می‌دهد زیرا ویرایش است که کتاب‌های خوب، متوسط و ضعیف را از هم تفکیک می‌کند. با ویرایش، کتاب خوب خوب‌تر می‌شود و می‌توان کتاب متوسط را خوب کرد و از خیر کتاب ضعیف گذشت.
- ۴- به نمونه‌خوانی و نسخه‌پردازی و ویرایش ترجمه اهمیت می‌دهد و این موارد را از هم تفکیک می‌کند نه اینکه همه را روی دوش یک نفر بگذارد و در مورد نمونه‌خوانی و ویرایش آنقدر ردقت می‌کند و کار را صیقل می‌دهد که درخشندگی کار کاملاً هویدا است.
- ۵- حق تالیف کتاب را مطابق قرارداد رعایت می‌کند و در مورد حق ترجمه کتاب را از ناشر اصلی می‌خرد یا او را مطلع می‌کند و اجازه می‌گیرد.
- ۶- با نگاه به ناشران بزرگ به راه‌های توسعه نشر فکر می‌کند و خود را به روز نگه می‌دارد این طور نیست که سالها کتابهای قدیمی را با همان طرح و حروف چینی چاپ کند. رشد می‌کند و برای شکوفایی و سرپا ماندن ایده دارد.
- ۷- دنباله‌روی سلیقه مردم نیست. فرهیخته است و

این فرهیختگی در رفتارش هویدا است لذا به قراردادی که امضای کند متعهد است. بد حسابی نمی‌کند و دستمزد مترجم و مؤلف و ویراستار را به موقع می‌پردازد. بدون اطلاع نویسنده یا مترجم کتابی را تجدید چاپ نمی‌کند و در پرداخت حق تالیف یا ترجمه اعتماد پدید آورندگان را جلب می‌کند و با آنها با احترام برخورد می‌کند.

رمز موفقیت يك ناشر

اولین رمز موفقیت یک ناشر «استقامت» است و فکر نمی‌کنم حتی يك نفر در این مورد شك داشته باشد. دوم «تمرکز»، کار نشر طالب تمرکز شدید بر روی يك موضوع می‌باشد. نمی‌توان چند شغل داشت و ناشر موفق هم بود. قطعاً در موفقیت یک انتشارات نیروی انسانی حرف اصلی را می‌زند. بنابراین استقامت، تمرکز، دانش فرهنگی ناشر و عشق به کار فرهنگی در جهت خدمت‌رسانی و تولید بالاتر و بهتر فرهنگی از رموز موفقیت يك ناشر است.

اگر کیفیت کار ناشری پایین بیاید، تعداد رقیبانش بیشتر می‌شود و هر چه شعور و پشتکار یا برنامه‌ریزی تولید ناشرین بیشتر باشد و در کار خود جریان ساز باشند، دسترسی رقبا به آنان کم‌تر خواهد شد.

از طرف دیگر تولیدات خود را آن چنان با نیاز جامعه

همخوانی می‌دهد که استقبال جامعه در درازمدت از نظر اقتصادی پایه‌های آن نشر را قرص و محکم نگه می‌دارد. مساله بعد شعور کتاب و مهندسی کتاب است. یعنی همان جلد کتاب. جلد یعنی نام کتاب، طرح جلد، یونیفورم کتاب که همه «عناصر شعور» یک کتاب هستند و همچنین رعایت تناسب بین متن و جلد کتاب، که جورا جای گندم نفروشیم.

مسئله دیگر موضوع سرآمدی یک نشر است. اینکه شعور فرهنگی در یک انتشارات چگونه شکل می‌گیرد؟ قطعاً این شعور فرهنگی، اول با تفکر مدیر نشر و دوم با داشتن شورای بررسی و مشاورین کتاب شکل می‌گیرد. این شعور فرهنگی است که تشخیص می‌دهد که برای مثال انتشارات در فاز حفاظت است و به تعبیری در پخش و توزیع عقب افتاده است و در این وضعیت باید کتاب‌هایی را تولید کنیم که بر موج بازار سوار هستند. در اینجا همان شعور می‌گوید ۵۰ درصد تولید را روی موج بازار و ۵۰ درصد دیگر را به ایجاد یک جریان فرهنگی مثلاً ادبیات معاصر یا کلاسیک یا موضوع دیگری اختصاص دهیم.

در خصوص مشکلات توزیع، یک بخش آن به مطالعه پایین مردم برمی‌گردد و مرتفع کردن آن در توان ناشران

نیست. مساله دیگر به ناشران برمی‌گردد، که می‌توانند در حد خودشان روی موج بازار کتاب سوار شده و ماندگار شوند.

مساله بعدی این است که ناشر نمی‌تواند کتابی را تولید و سپس دنبال بازار برای آن کتاب باشد. بخش بازرگانی حتماً باید همواره در تلاش و تماس بوده و به بازخورد بین تولید و توزیع توجه داشته باشد. البته اگر شعور فرهنگی در کار نباشد، سیستم بازخورد نشر را بازاری و مبتذل می‌کند، در صورتی که با وجود آن شعور می‌توان این بازخوردها را دریافت کرده و پس از بررسی بر روی آن سیاست‌گذاری کرد. ممکن است حتی دو سال کتابها فروش نرود ولی بعدها فروش کتابها گل می‌کند.

وظایف ناشران

نسبت به خوانندگان

ناشرپلی است میان نویسنده و خواننده؛ هم باید نیاز و پسند خواننده را بداند و هم جماعت نویسندگان را بشناسد و دستی در فرهنگ و کتاب داشته باشد. ناشر نباید هر کتابی را چاپ کند و نباید اجازه دهد هر نویسنده تنگ مایه‌ای از پل او بگذرد. شرط ناشر بودن اولاً فاضل و فرهیخته بودن است و ثانیاً داشتن تخصص در چاپ و نشر.

ناشر نافرهیخته کتاب بی ارزش چاپ می کند و ناشر فرهیخته ولی ناآشنا به نشر، کتاب ارزنده را به صورت نامرغوبی عرضه می دارد.

مؤلفان، مترجمان و ناشران، در واقع تولیدکنندگان کتاب برای مطالعه قشرهای مختلف مردم هستند. وظایف سنگینی بر عهده تولیدکنندگان قرار دارد. اینان همانند هر تولیدکننده دیگری، علاوه بر نگاه به اقتصاد و درآمدزایی و پیشرفت مادی کار، می بایستی حقوق مخاطبان را نیز مدنظر قرار دهند. بلکه ناشران و مؤلفان بدلیل ارتباط تولیداتشان با فکر و روح و اندیشه مردم، می بایستی بیش از سایر تولیدکنندگان مراقب باشند.

بفرموده مقام معظم رهبری:

این يك خوراك معنوی است؛ اگر فاسد بود، اگر مسموم بود، اگر مضر بود، ما به عنوان ناشر، به عنوان کتابدار، به عنوان کتابخانه دار، به عنوان متصدی پخش - به هر عنوانی که با کتاب ارتباط دارد - حق نداریم این را در اختیار افرادی قرار بدهیم که آگاه نیستند، ملتفت نیستند؛ که این در فقه اسلام، يك فصل مخصوص به خود دارد. پس باید مراقبت کرد. باید کتاب خوب را،

کتاب سالم را در اختیار گذاشت.»^۱

همچنین در مورد اهمیت حق خواننده کتاب می‌فرماید: در زمینه کتاب، اگر فرض کردیم که نویسنده برای خود حقی قائل است - اگر فرض کنیم چنین حقی واقعا مبنای انسانی دارد، چون من شک دارم که آیا آن حق، مبنای انسانی دارد یا ندارد - در مقابل آن، حق دیگری به وجود می‌آید و آن، حق خواننده است. امر، بر این دایره است که ما حق نویسنده را حفظ کنیم یا حق خواننده را؟ فرض کنید یک نفر، رمانی را با بیانی جذاب می‌نویسد که این رمان، حقایق تاریخی را تحریف می‌کند و ممکن است هزاران خواننده را هم به طرف خود جلب کند. می‌گوید به من اجازه بدهید این رمان را به داخل جامعه بفرستم تا مردم آن را بخوانند. شما می‌بینید که اگر مردم خواندند، ذهنشان نسبت به یک حقیقت تاریخی، دچار گمراهی خواهد شد. آیا حق خواننده ایجاب می‌کند که شما جلو نشر این رمان را بگیرید یا نه؟ من ... این طور فکر می‌کنم که مسأله، فقط در حق نویسنده و گوینده، منحصر نمی‌شود؛ بلکه حق بالاتری وجود دارد که آن، حق خواننده است. چرا

۱. <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۲۰۴۲۴>.

می‌گوییم بالاتر؟ چون تعداد افراد بیشتر است. یک نفر نویسنده حق دارد؛ در حالی که هزاران خواننده، هزاران حق دارند. حق اینها باید رعایت شود.^۱

محتوای ارزنده

وظیفهٔ دیگر ناشر مربوط به محتوای کتاب است که این وظیفه مشترک میان نویسنده و ناشر است. محتوای کتاب را نویسنده می‌آفریند و نخست همو مسوول است اما از ناشر نیز سلب وظیفه نمی‌شود. نخستین وظیفه ناشر این است که کتابی را که عرضه می‌دارد به لحاظ محتوا ارزنده باشد یعنی مشتمل بر حقیقت و برخوردار از سطح علمی لازم باشد.

مهمترین حق خواننده حقیقت خوانی است و بزرگ‌ترین تکلیف نویسنده این است که جز حقیقت ننویسد و هم حقیقت را بنویسد و غش در کتاب نکند. خواننده کتاب انتظار دارد آنچه می‌خواند حقیقت باشد و ناراستی و نادرستی و باطل در کتاب نباشد لذا خواننده کتاب به ازای پولی که می‌دهد و کتابی می‌خرد حقی برگردن ناشر دارد و به ازای وقتی که صرف می‌کند و کتابی می‌خواند حقی برگردن نویسنده دارد ناشر نمی‌تواند به این بهانه که

۱. دیدار دست‌اندرکاران هفته کتاب، ۱۳۷۵/۷/۳۰.

محتوای کتاب از دیگری است از خود سلب مسوولیت کند. محتوا از نویسنده است ولی ناشر در توزیع آن نقش دارد سرسری نویسی، سردستی نویسی و سر به هوانویسی و کیلویی نویسی از هر که باشد، پسندیده نیست. کتابهایی که سست و پیش پا افتاده اند جامعه را به انحراف نمی کشند بلکه به انحطاط می کشند. کتاب گمراه کننده نیست ولی تعالی بخش هم نیست.

اینکه ناشر بازاری است یا فرهنگی از همین جا مشخص می شود. بازاری به این کار ندارد که فلان کالا کیفیت خوبی دارد یا نه ملاک برای او خرید مردم است هرچه مردم بخرند او هم می فروشد. ناشر بازاری این چنین است هر کتابی را که بداند مردم می خرند او هم چاپ می کند هر چند بی ارزش یا مشتمل بر غش و ناراستی و نادرستی باشد. در واقع ناشر بازاری با فرهنگ تجارت می کند پول کتاب ارزنده را می گیرد ولی کتابی بی ارزش تحویل می دهد.

تشخیص نیازها

برای این که اثری جاودانه شود باید خوب نوشته شوند. وقتی که این گونه یود نخستین اثری که دارد این است که دلنشین است و کهنگی در آن راه ندارد. کتاب خوب به این نیست که ظاهری زیبا داشته باشد. ممکن است اینطور هم

نباشد ولی پاسخگوی نیازهای مخاطبان باشد. رهبر فرزانه انقلاب با شناخت دقیق از کتاب و نشر آن و نیاز جامعه اسلامی می‌فرمایند:

تولیدکنندگان کتاب هم بایستی به این معنا توجه کنند. در تولید کتاب - چه تولید به معنای ایجاد کتاب، چه تولید به معنای ترجمه کتاب، چه تولید به معنای نشر کتاب و در اختیار این و آن قرار دادن - به نیازها و خلأهای جامعه نگاه کنند؛ خلأهای فکری را، نیازهای فکری را بشناسند، انتخاب کنند، سراغ آنها بروند. ما می‌بینیم در مجموعه کتاب و بازار کتاب، گاهی اوقات هدایت‌های همراه با انحراف را دنبال می‌کنند؛ بخصوص سراغ مسائلی می‌روند که برای ذهنیت جامعه، برای ذهنیت کشور، چه از لحاظ جنبه‌های اخلاقی، چه از لحاظ جنبه‌های دینی و اعتقادی، چه از لحاظ جنبه‌های سیاسی، زیانبخش است. انسان به وضوح مشاهده می‌کند که در بازار کتاب، در مجموعه کتاب، دست‌هایی فعالند؛ یک چیزهائی را وارد کنند، ترجمه‌هایی را به وجود بیاورند، با مقاصد سیاسی؛ ظاهرش هم فرهنگی است، اما باطنش سیاسی است.^۱

۱. بیانات رهبر معظم در دیدار مسئولان کتابخانه‌ها و کتابداران ۲۹/۰۴/

جلوگیری از نشر و توزیع کتب مضر

یکی از سلاح‌های موثر در جنگ نرم کتاب است و اگر طرف مقابل با این سلاح آن‌هم با مدل‌های جدید به سوی ما می‌آید ما هم در مقابل باید با کتاب، سلاح جدید، با آن روبرو شویم. مهمترین راه برای منع چاپ و ورود آثار مغایر با فرهنگ جامعه در کشور ندادن مجوز نشر به ناشران و نظارت مستمر مسوولان در این زمینه است نظارت بر چاپ و نشر کتاب، مانند هر فعالیت اجتماعی دیگر، ضرورتی انکارناپذیر است. اگر تأثیر ماندگار کتاب بر فرهنگ و سرنوشت فرد و جامعه را در نظر بگیریم و اهمیت فرهنگ را نیز دریافته باشیم، تصدیق این گزاره مشکل نخواهد بود؛ حتی اگر در مورد چگونگی آن اختلاف نظر داشته باشیم.

مقام معظم رهبری در یکی از دیدارهای خود با جمعی از ناشران، سخنان مهمی دارند که بخشی از آن از این قرار است:

نشر فکر و سخن نادرست و جهت‌داری که جزیی از چارچوب یک طرح براندازی و امنیتی محسوب می‌شود، مضر است؛ زیرا انگیزه صاحب چنین فکری، صرفاً طرح یک سخن علمی، یا یک نظر فلسفی، اجتماعی، یا سیاسی نیست و ممکن است خواسته یا ناخواسته، در طرح خرابکاری و براندازی، سهیم و شریک باشد.

رهبر معظم انقلاب اسلامی، از انتشار و توزیع آثار هنری غیر اخلاقی و مستهجن در یک جامعه، به عنوان بخش دیگری از یک کار منفی فرهنگی که دارای تأثیر فوری و آنی است، یاد کردند و فرمودند:

آثار هنری که تأثیر ویرانگر اخلاقی به دنبال دارند، به هیچ وجه قابل پاسخگویی نیستند و باید با جدیت تمام، مانع از انجام آن شد و این همان ممیزی واجب است. بنابراین دستگاه‌های نظام اسلامی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ناشرین، در جنجال علیه ممیزی و سانسور، باید مراقب باشند که هدف را گم نکنند...^۱

نشر کتاب همانگونه که ممکن است مظهر و نمودی از آزادی‌های اجتماعی و انسانی تلقی شود، چه بسا مورد سوءاستفاده و اشاعه لابی‌گری فکری و اخلاقی در حقوق عمومی قرار گیرد. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری دستگاه‌های ذی صلاح موظف است برای مقابله با جوانب منفی، حدود و ضوابط نشر کتاب را، مورد توجه قرار دهد و فضای سالم و سازنده چاپ و نشر کتاب را حفظ و حراست نماید:

۱. تبلیغ و ترویج الحاد و اباحه‌گری، انکار یا تحریف مبانی و احکام اسلام و مخدوش کردن چهره

۱. دیدار جمعی از ناشران داخلی با رهبر انقلاب ۱۳۷۸/۰۲/۲۸

شخصیت‌هایی که از نظر دین اسلام محترم شمرده می‌شوند و تحریف وقایع تاریخی دینی که مآلاً به انکار مبانی دین منجر شود.

۲. توهین به مقدسات دین مبین اسلام و تبلیغ علیه تعالیم، اصول و مبانی آن.

۳. ترویج و تبلیغ ادیان، مذاهب و فرقه‌های منحرف، منسوخ، تحریف شده و بدعت‌گذار.

۴. ترویج خرافات و مخدوش کردن چهره اسلام.

۵. بیان جزئیات مراودات جنسی، گناهان، کلمات رکیک و مستهجن، به نحوی که موجب اشاعه فحشا شود.

۶. استفاده از جاذبه جنسی و تصاویر برهنه زنان یا مردان با عنوان آثار هنری یا هر عنوان دیگر.

۷. انتشار تصاویر به نحوی که موجب اشاعه فحشا شود؛ نظیر رقص، مشروب خواری و مجالس فسق و فجور.

۸. ترویج مادی‌گرایی فلسفی و اخلاقی و سبک‌های زندگی مخالف ارزش‌های اسلامی و اخلاقی.

۹. خشن جلوه‌دادن چهره اسلام و مسلمانان واقعی. و...

اگر دیدیم که فرضاً در جامعه ما کتابی هست که

هنرش فقط این است که احساسات جنسی را در جوانان تحریک کند، این مضرّ است. این را نمی‌شود به عنوان اینکه يك فرآورده فرهنگی است، آزاد بگذاریم که هرکه خواست، تولید و عرضه کند؛ نه، این بحث خواست نیست.

اگر فرض کنیم کتابی باشد که در آن انواع و اقسام دروغها به شکل گمراه‌کننده‌ای هست و شما هم الآن امکان ندارید که به این دروغها پاسخ بدهید، این باید جلوش گرفته شود البته ما نمی‌خواهیم به مردم بگوییم شما حتماً این کتاب را بخوانید، آن کتاب را نخوانید؛ نه. انواع سلیق، انواع فکرها، انواع ذهنها، انواع استعدادها، باید در مقابل خودشان میدان بازی داشته باشند، برای اینکه آنچه را می‌خواهند، بتوانند انتخاب کنند؛ اما آن چیزی که گمراه‌کننده و فاسدکننده است، ما نباید اجازه بدهیم وارد میدان شود. این، وظیفه ماست، وظیفه دولت است، وظیفه وزارت ارشاد است. به همین خاطر، این استثنای مطلبی است که من اول گفتم ما بایستی فرآورده کتابی زیاد داشته باشیم.^۱

تولیدکنندگان کتاب هم بایستی به این معنا توجه

۱. مصاحبه پس از بازدید از یازدهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب ۱۳۷۵/۰۳/

کنند. در تولید کتاب - چه تولید به معنای ایجاد کتاب، چه تولید به معنای ترجمه کتاب، چه تولید به معنای نشر کتاب و در اختیار این و آن قرار دادن - به نیازها و خلأهای جامعه نگاه کنند؛ خلأهای فکری را، نیازهای فکری را بشناسند، انتخاب کنند، سراغ آنها بروند. ما می‌بینیم در مجموعه کتاب و بازار کتاب، گاهی اوقات هدایتهای همراه با انحراف را دنبال می‌کنند؛ بخصوص سراغ مسائلی می‌روند که برای ذهنیت جامعه، برای ذهنیت کشور، چه از لحاظ جنبه‌های اخلاقی، چه از لحاظ جنبه‌های دینی و اعتقادی، چه از لحاظ جنبه‌های سیاسی، زیانبخش است. انسان به وضوح مشاهده می‌کند که در بازار کتاب، در مجموعه کتاب، دستهایی فعالند؛ یک چیزهایی را وارد کنند، ترجمه‌هایی را به وجود بیاورند، با مقاصد سیاسی؛ ظاهرش هم فرهنگی است، اما باطنش سیاسی است.

به شما عرض کنم؛ بسیاری از کارهایی که در مقوله فرهنگ در کشور ما از سوی بیگانگان، دشمنان، معارضان اسلام و نظام اسلامی ترویج می‌شود، ظاهرش فرهنگی است، اما باطنش سیاسی است؛ این را انسان مشاهده می‌کند. مجموعه دست‌اندرکاران امر کتاب - چه شما که کتابدارید، چه مدیریت کتابخانه‌ها، چه آن کسانی که در وزارت ارشاد مسئول

این کارند، چه خود ناشران محترم - باید توجه کنند که مواد تغذیه معنوی سالم، مفید و مقوی بایستی در سطح جامعه منتشر شود. امروز خوشبختانه سطح سواد و امکان استفاده از کتاب، وسیع و گسترده است؛ از این امکان باید استفاده کرد.^۱

توجه به ظاهر کتاب

وظیفه دیگر ناشر صورت کتاب است. حروف نگاری و صفحه آرایی کتاب باید چشم نواز باشد. ویرایش متن باید یک دست و به قاعده و در استفاده از سجاوندی جانب امساک رعایت شده باشد. غلط چاپی نباید در کتاب باشد. قطع کتاب بسته به حجم آن دارد ولی باید خوشدست باشد. صحافی کتاب، خاصه کتابهای درسی باید قرص و محکم باشد و سرانجام اینکه قیمت کتاب باید چنان باشد که ضمن اینکه ناشر سود می برد به خواننده اجحاف نشود.

برخی ناشران برای غلطگیری کتاب سرمایه گذاری نمی کنند و کتابی پراز غلط به دست خواننده می دهند. برخی ناشران متنی را که پرفروش است به یک مترجم ناشی و ارزان فروش می دهند و ترجمه ای دست و پا شکسته

۱. <http://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=۱۶۷۳۹>

از آن عرضه می‌کنند و برخی کتابهای مفصل و مهم را بدون نمایه یا فهرست‌های لازم منتشر می‌کنند. اینها نمونه‌های نقض حقوق خواننده است که برخی ناشران انجام می‌دهند.

سفارشی هم به ناشران می‌کنم. اگرچه خوب است که کتاب را در کاغذها و جلد‌های اعلا چاپ کنند، اما بعضی از کتابهایی که مشتری زیادی دارد، چاپ عمومی و مردمی هم برایش داشته باشند؛ یعنی با کاغذ گاهی و البته با چاپ خوانا منتشر کنند. چاپ باید خوب باشد؛ اما روی کاغذ گاهی بزنند و به میزان زیادی توزیع کنند، تا ارزان‌تر تمام بشود و افراد متعدد و زیادتری بتوانند از آن‌ها استفاده کنند.^۱

نقش ناشران در ارتقاء فرهنگ

قدم نخست جهت ارتقاء فرهنگ کتاب و کتابخوانی به عهده نویسندگان و ناشران است. نویسندگان و ناشران نقش مهمی در ارتقاء فرهنگ جامعه دارند تولید کتاب‌های تخصصی و مورد نیاز و فاخر توسط ناشران می‌تواند زمینه توسعه و رشد جامعه را در بخش‌های مختلف فراهم کند.

۱. مصاحبه رهبرانقلاب با خبرنگار صدا و سیما، پس از بازدید از سومین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران ۱۳۶۹/۰۲/۱۹

توجه به کیفیت کتاب

کیفیت از مهم ترین عوامل تعیین کننده قیمت تمام شده (و بنابراین قیمت پشت جلد) و موفقیت یا عدم موفقیت يك كتاب است و هزینه های هر ناشر در هنگام تعیین کیفیت يك كتاب متفاوت است.

کیفیت محتوا

شامل کیفیت متن و تصاویر کتاب، موضوع، نحوه تألیف و خلق آن، نیازی که برآورده می کند، کیفیت نگارش، ویرایش، نقطه گذاری، نمونه خوانی، تصویرسازی، فصل بندی، فهرست ها و نمایه ها، کتابشناسی، مراجع و منابع و... است.

ناشر از لحظه ای که تصمیم به انتخاب کتابی برای انتشار می گیرد، به کیفیت محتوا فکر می کند. هرچند ممکن است بالا بردن کیفیت محتوا متضمن هزینه بیشتر باشد، اما هرچه محتوای کتاب استانداردتر و کیفیت آن بالاتر باشد، مخاطبان اعتماد بیشتری به ناشر و آن کتاب خواهند داشت. شاید ناشری هزینه قابل توجهی را صرف ویرایش (مضمونی، محتوایی، زبانی و صوری) و نمونه خوانی کند و ناشر دیگری، بدون توجه به لزوم ویرایش و نمونه خوانی، با هزینه کمتر و در نهایت قیمت پایین تر، کتاب را تولید

کند. اما ناشر با تعیین استاندارد کیفیت کتاب‌های خود، موقعیت حرفه‌ای خود را در میان رقبا مشخص می‌کند.

کیفیت فنی

در مرحله بعد، کیفیت فنی، شامل صفحه‌آرایی و صفحه‌بندی، حروف‌نگاری، حروف چینی، نسخه‌پردازی، طراحی جلد، لیتوگرافی و امور مربوط به مراحل پیش از چاپ قرار دارد. در اینجا، ناشر با توجه به مخاطب‌شناسی اثری که قصد انتشار آن را دارد، استانداردهای کیفیتی برای هر کتاب یا کلیه کتاب‌هایش تعیین می‌کند. ممکن است برای یک کتاب رمان، صفحه‌آرایی ساده‌ای در نظر بگیرد و فقط به اصول اولیه صفحه‌آرایی پایبند بماند، اما در مورد یک فرهنگ لغت، تصمیم بگیرد کتاب را دورنگ طراحی کند و عناصر بصری گوناگونی را برای عرضه بهتر محتوا به کار ببرد. در هر حال، این کیفیت، پس از رعایت اصول پایه آماده‌سازی کتاب، به سلیقه ناشر و بازار مخاطبان کتاب بستگی دارد. اگر ناشر کیفیت عرضه کتابش را بسیار بالاتر از حد لازم تعیین کند و در نتیجه قیمت پشت جلد کتاب بالا برود، ممکن است مخاطبان امکان خرید آن کتاب را نداشته باشند و عملاً کتاب با وجود کیفیت ظاهری بالا، با استقبال مواجه نشود. عکس این وضعیت

نیز ممکن است. در برخی کتاب‌ها، از جمله دانشنامه‌ها، فرهنگ‌های لغت، کتاب‌های نفیس و کتاب‌های مصور، توجه به کیفیت فنی اهمیت زیادی دارد و ممکن است بی‌توجهی ناشر به کیفیت آماده‌سازی کتاب، محتوای پرمخاطب آن کتاب را تحت الشعاع قرار دهد و با استقبال مواجه نشود. علاوه بر آن، توجه به ظاهر باید هماهنگ باشد. مثلاً ممکن است ناشری در کتابش از صدها عکس رنگی استفاده کند و هزینه زیادی را صرف تصحیح و آماده‌سازی تصاویر کند، اما به اصول صفحه‌آرایی و حروف‌نگاری توجه نکند و عملاً علیرغم صرف هزینه، کتابی با «کیفیت نازل» تولید کند.

کیفیت چاپ

در مرحله سوم، کیفیت چاپ، صحافی، کاغذ، مقوا و بسته‌بندی قرار دارد. در این گروه، ناشر باید با توجه به کیفیتی که برای ظاهر کتاب تعیین کرده و متناسب با آن، نوع چاپ و صحافی و بسته‌بندی و مرغوبیت کاغذ و مقوای مورد استفاده‌اش را تعیین کند. برای مثال، اگر ناشر قصد دارد یک رمان پلیسی را در قطع جیبی و با قیمت ارزان تولید کند تا به بازار عظیمی عرضه کند، دلیلی ندارد که متن را چهاررنگ و بر کاغذ گلاسه چاپ کند و صحافی

کتاب را جلد سخت در نظر بگیرد. همچنین اگر ناشر قصد دارد فرهنگ تخصصی چهاررنگ یا کتاب مصوری منتشر کند که عمدتاً در کتابخانه‌های عمومی عرضه می‌شود، باید کاغذ مرغوب و بادوامی برای کتاب انتخاب و در صحافی آن دقت کند، چرا که قرار است صدها نفر در طول سال‌ها از این کتاب استفاده کنند.

توجه ناشران به گرافیک کتاب

از جمله علت‌های افت کیفی حوزه طراحی گرافیک کتاب، به خاطر ورود افراد غیر حرفه‌ای، استفاده غیر خلاقانه از نرم‌افزارهای گرافیکی و بی‌توجهی ناشران به گرافیک کتاب است.

کتاب یک نوع بنای معماری است با این تفاوت که به جای حرکت در معابر و پله‌های ساختمان، در کتاب و مجله با پلان‌ها و سطوح مختلف با ورق زدن به پیش می‌رویم. در این حالت ارتباطی که ما از نظر بصری با حجم و سطوح کتاب برقرار می‌کنیم خیلی مهم‌اند و انسجام، هماهنگی و یک دست بودن و در عین حال رابطه خلاقانه این موارد با هم نیز خیلی مهم است.

کتاب از نظر گرافیکی یک محصول فعال است یعنی ما با یک سطح برخورد نداریم بلکه با سطوحی در جزء و همزمان

ارتباطشان با کل مجموعه برخورد داریم، بنابراین یک طراح باید برای حصول یک نتیجه خوب از کتاب آرایی، تصمیم‌های درست و خلاقانه‌ای بگیرد تا مطالب به نحوی شایسته و جذاب با مخاطب رابطه برقرار کند و ملال‌آور نباشد.

از سویی دیگر ارزان بودن فعالیت آدم‌های غیر حرفه‌ای و در عین حال دستمزد منطقی طراح‌های گرافیک آگاه و کارآموده و خلاق، سبب شده است که آدم‌های جدی کمتر در این حوزه فعالیت کنند اما به طور خاص در حال حاضر ما کتاب‌های خوب از نظر معماری، طراحی، لی‌اوت، جلد و چاپ داریم که آثاری معتبر و ارزشمند هستند. البته کتاب متناسب با موضوع و حوزه‌ای که در آن قرار می‌گیرد و حتی سلیقه و شناخت ناشر از گرافیک در این فن تاثیر به‌سزایی دارد ناشران باید در کارشان سختگیر باشند و کیفیت کتاب را در اولویت انتشار قرار دهند.

رعایت حقوق نویسنده

رعایت نکردن قانون کپی‌رایت مانند دزدیدن حرف دیگران است. وقتی بحث حق و حقوق پیش می‌آید در حیطه‌های مختلفی چون قانون، شرع و عرف ورود می‌کنیم و متأسفانه امروز بحث از حقوقی است که کمتر دیده و شنیده شده است.

نویسنده حقوقی دارد. نویسنده به حمایت و مراقبت احتیاج دارد. نادیده گرفتن حقوق کپی‌رایت را از جهتی ضعف قانون اما از جهت مهمتر مربوط به مقوله فرهنگ است. نیاز به این قانون بسیار روشن و بدیهی است شما وقتی می‌خواهید وارد خانه‌ای شوید زنگ یا در می‌زنید. نویسنده یک اثر برای تولید آن سختی فراوان کشیده و انرژی زیادی صرف کرده است؛ بنابراین مانند آن صاحب‌خانه باید برای استفاده از اثرش از او اجازه بگیریم. این حقیقت ساده‌ای است. اما تاثیر رعایت قانون کپی‌رایت در حوزه تالیف نیز می‌تواند مثبت باشد چون در نتیجه رعایت آن دایره مخاطبان مان وسعت بیشتری پیدا خواهد کرد. بازخوردهای فعلی از ترجمه‌های کتاب‌های ایرانی در خارج از کشور بسیار مثبت بوده، بنابراین با رعایت این قانون می‌توان به بازاری بزرگتر از بازار داخلی فکر کرد. چه چیزی بدتر از این است که یک نویسنده، اسم کتاب خود را در موتورهای جستجو وارد کند و با نسخه‌های دیجیتال رایگان آن روبرو شود. دزدی ادبی، مشکل جدید به اشتراک‌گذاری‌های غیرقانونی بر روی وب است که به تازگی و با ورود کتابخوان‌های الکترونیکی وسعت بیشتری گرفته است.

حقوق مالکیت معنوی، نوعی حق الناس است و هر گونه برداشت بدون اجازه مؤلف تعارض با ضوابط نشر دارد مثلاً با توافق مؤلف و ناشر، کتابی در تیراژی مشخص چاپ می شود اما گاه ناشری کتاب ها را به جای این که به صورت افسست چاپ کند، به صورت ریسو چاپ می کند. ناشر در این شیوه بعد از پایان یافتن تیراژ مورد توافق بین خود و مؤلف که در قرارداد برای آن توافق شده است، کتاب را به شکل ریسو منتشر می کند، اعلام نمی کند که کتاب به چاپ دوم رسیده است و در این جا حق و حقوق مؤلف نادیده گرفته می شود.

همچنین در قراردادهای نشر و با توافق طرفین معمولاً تاریخی برای پرداخت حقوق مؤلف در نظر گرفته می شود، اما به دلایل مختلف این حق و حقوق رعایت نمی شود و موارد دیگر که این قبیل ناشران دوراه بیشتر ندارد؛ یا اینکه رضایت مؤلف را جلب کنند و یا اینکه بر اساس ضوابط نشر با آنها برخورد خواهد شد

خوش قولی

مهمترین سرمایه یک جامعه، اعتماد متقابل افراد اجتماع نسبت به یکدیگر است، اصولاً آنچه جامعه را از صورت آحاد پراکنده بیرون می آورد و همچون رشته های

زنجیره به هم پیوند می دهد، همین اصل اعتماد متقابل است که پشتوانه فعالیت‌های هماهنگ اجتماعی و همکاری در سطح وسیع می باشد. عهد و پیمان، تأکیدی بر حفظ این همبستگی و اعتماد متقابل است.^۱

پیامبر ﷺ که پیام آور وحی و فرمان الهی بود، خود الگو و آینه تمام نمای عمل به دستورات و فرامین خداوند است؛ پیامبر ﷺ سخت پای بند، به عهد و پیمان بودند و به آن توصیه و سفارش می فرمودند و از بد قولی و پیمان شکنی به شدت منع می کردند. پیش از بعثت، قریش پیامبر ﷺ را امین می نامیدند.^۲ راستگویی و امانت و خوش خلقی رسول خدا ﷺ زبانزد همگان شده بود. رسول خدا ﷺ از همه مردمان در پای بندی به عهد و پیمان و وفاداری جدی تر و برتر بود و هرگز خلاف قرار و پیمان و آنچه لازمه وفاداری است، عمل نکرد. امام علی علیه السلام در توصیف آن حضرت ﷺ فرمود:

«كان اوفى الناس بدمه»؛ {رسول خدا ﷺ} از همه مردم نسبت به آنچه {پیمان بسته و} تعهد کرده بود، با وفادارتر بود.^۳

۱. تفسیر نمونه ج ۱۱، ص ۳۸۲.

۲. کشف الغمّه فی معرفة الائمه، ترجمه علی بن حسین زورائی، ج ۱، ص ۱۴.

۳. دلشاد تهرانی، مصطفی، سیره نبوی (صح ۳، ص ۴۴۷).

ناشران نباید با بهانه‌های مختلفی نظیر بازار را کد و قیمت بالای کاغذ و ملزومات نشر- انتشار کتاب را به تعویق بیندازند منفعت طلبی - زیاده خواهی - استفاده ابزاری از نویسندگان و بدحسابی و بدقولی ناشران واقعا جای انتقاد و حتی شکایت دارد. مثلاً نویسنده‌ای ماه‌ها و گاه سالها زحمت کشیده تا اثری پدید آورد و یا برنامه‌ریزی دقیق کرده تا در مناسبت خاصی اثرش به دست مخاطبانش برسد او تلاش خود را در جهت کیفی و کمی کتاب به خرج داده اینجا باید ناشر بر عهد و قول و پیمانی که کتبی یا زبانی متعهد شده باقی باشد اگر کتاب را دیرتر از وقت به دست مؤلف برساند گاه زبانی جبران ناپذیر بر او وارد شده است. مثلاً مؤلفی می‌خواهد اثرش نیمه شعبان منتشر شود اگر دو ماه بعد این اتفاق بیفتد، نتیجه دلخواه بدست نمی‌آید. ناشر باید خوش قول باشد و حقوق دیگران را به موقع و کامل ادا کند.

ترجمه متن‌های خوب و با ارزش

بسیاری از ناشران ترجیح می‌دهند به جای تولید آثار داخلی و سفارش تصویرگری برای آن‌ها، به ترجمه کتاب پردازند. با این کار ناشر نه پولی به مؤلف و نه حق الزحمه‌ای به تصویرگر می‌پردازد. این گونه کتاب‌ها کاملاً حاضر و

آماده هستند و صفحه‌بندی آن‌ها انجام شده و ناشر از پیش می‌داند که چه روندی قرار است در زمان چاپ داشته باشد. چاپ کتاب‌های ترجمه‌ای یک کار بسیار بی‌خطر و بی‌ضرر برای ناشران محسوب می‌شود. برخلاف این جریان، یک کار تألیفی مراحل بسیار متفاوت و دشوارتری دارد. در نگاه اول ناشر نمی‌داند کتاب را با چه شکل و شمایل باید منتشر کند و در طول پروسه نگارش و چاپ است که ناشر به مدل خود برای انتشار آن دست می‌یابد. ناشرانی که تصمیم به تولید یک اثر می‌گیرند با نویسندگان و تصویرگران برای انتشار کارهای خود مذاکره و صحبت می‌کنند.

رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی

ترجمه هم خیلی مهم و خوب است. نمی‌دانم در بین شماها چه کسانی مثلاً بر زبان انگلیسی یا فرانسوی تسلط دارند. اگر آقایان این تسلط را داشته باشند، می‌شود ترجمه‌های خوب ارائه کرد.

حدود سال ۶۹ یک رمان فرانسوی به نام «خانواده تیبو» منتشر شد، که نویسنده معروف فرانسوی - رژه مارتن دوگار(۱) - آن را نوشته است. این رمان چهار جلدی که بیش از دو هزار صفحه است، در ظرف مدت کوتاهی دو بار چاپ شد - که من چاپ دومش را دارم - لابد جاذبه داشته است که برای بار دوم

چاپ می‌شود. ما باید برای کتاب مثلاً صد و بیست صفحه‌ای کلی تلاش بکنیم، تا یک مشتری پیدا بشود! این چهار جلد کتاب، البته با همان گرایشهای اومانیستی قرن نوزدهمی و اوایل قرن بیستمی است؛ با یک قضاوت‌های خیلی قاطع و مطلق و تعصب آمیز ضد مذهبی و البته ضد جنگ، گرایش عمده اش، ضد جنگ بین الملل اول است. چه کسی این کتاب را ترجمه کرده است؟ همین آقای ابوالحسن نجفی که در تشکیلات ادبیات مربوط به انقلاب و فلان وزارت حضور دارد. البته خیلی هم قشنگ و خوب ترجمه کرده؛ اما محتوا آن طوری است. چنین چیزهایی را دارند ترجمه می‌کنند؛ می‌شود گشت چیزهای خوبتری پیدا کرد.^۱

پاسخ به شبهات

در روزگار ما با توجه به گسترده‌گی رسانه‌ها و هجوم بی‌سابقه مخالفان به مبانی دینی و مکتب انبیا، شبهه‌های مختلفی درباره اصول اعتقادی پراکنده شده است؛ به طوری که عصر ما، «عصر شبهه» لقب گرفته است. از همین رو، چاپ کتاب‌هایی که به شیوه‌های نو با استدلال‌های محکم، شبهه‌ها را پاسخ گفته باشند، ضرورتی انکارناپذیر

۱. بیانات در دیدار با اعضای نویسندگان مسلمان، ۲۸ مهر ۱۳۷۰

است.

- ۱- کتاب‌هایی که به هر نحوی تمامیت ارضی ایران را تهدید می‌کند.
  - ۲- آثاری که اصول قانون اساسی و یا رکنی از ارکام نظام جمهوری اسلامی ایران را مورد تهدید قرار می‌دهد.
  - ۳- کتاب‌هایی که وحدت کشور را از نظر دینی و جغرافیایی مخدوش می‌کند.
  - ۴- آثاری که در آنها از واژه‌های مجعول که در عرف بین‌الملل جایی ندارند، استفاده شده باشد.
  - ۵- کتاب‌هایی که مروج و تبلیغ‌کننده عرفان‌های انحرافی و یا نوظهور باشند.
  - ۶- آثاری که وحدت شیعه و سنی را مورد تهدید قرار دهد و یا حاوی مطالب تخریب‌کننده علیه شیعیان و طرز تفکر آنها باشد نباید منتشر شوند.
- رهبر معظم می‌فرماید:

بدیهی است که القای روحیه ناامیدی، بی‌اعتمادی به ذات قدسی پروردگار، زیر سوال بردن اعتقادات دینی و فرهنگی، ایجاد انحراف فکری در سطح جامعه، ایجاد فضای ابهام و بی‌قانونی،... با قلم یک نویسنده غیر متعهد و منحرف در سطح جامعه جاری می‌شود. بنابراین وظیفه وزارت فرهنگ و

ارشاد اسلامی است که در این حوزه از روح و جان خوانندگان و به خصوص جوانان محافظت نموده و متعهدانه در راستای دادن مجوز انتشار به کتاب‌ها، نشریات و روزنامه‌ها اقدام نماید. البته یکی از کارهایی که باید انجام بگیرد، تلاش برای جلوگیری از نشر آثار تفرقه‌انگیز است؛ چه در محیط شیعی، چه در محیط سنی. الآن برای ایجاد بغض و کینه، آثاری نوشته می‌شود و پول‌هایی خرج می‌شود. اگر بتوانیم، باید جلوی این‌ها را بگیریم. این‌گونه آثار، همه جا هم منتشر می‌شود. ما نمی‌گوییم که در ایران مطلقاً منتشر نمی‌شود؛ نخیر، در ایران هم متأسفانه مواردی مشاهده می‌شود. آثار کینه‌برانگیز و تفرقه‌انگیزی از طرفین منتشر می‌شود.^۱

تولید کتاب در زمینه انقلاب و دفاع مقدس

- ظرفیت ۸ سال دفاع مقدس برای تولید هزاران کتاب برای انتقال فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و انقلابی.
- خاطرات دفاع مقدس به مثابه رگه ارزشمندی در معدن که باید آن را یافت و ادامه داد.
- یادداشت‌ها و خاطرات و زندگی‌رزمندگان و شهدا و

۱. بیانات در دیدار با اعضای شرکت‌کننده در گردهمایی نخستین دوره شورای عالی بین‌المللی مجمع تقریب بین‌المذاهب الإسلامیه ۰۷/۰۱/۱۳۷۰

ایثارگران و آزادگان به عنوان غنی ترین میراث معنوی برای تاریخ که از آن هزاران محصول فرهنگی هنری قابل استخراج است.

- مکنون بودن هزاران لحظه پُربار در هرروز و شب حماسه هشت ساله ملت ایران.
- اهمیت تدوین و انتشار خاطرات آزادگان در شکل بخشیدن به تاریخ ما و تأثیر آن در آینده.
- گنجینه یادها و خاطرات مجاهدان و آزادگان ذخیره عظیم و ارزشمندی است که تاریخ را پُربار و درسها و آموختنی ها را پُرشمار می کند.

وظیفه ناشران در مورد همکاران

شاید کمتر کسی باشد که سروکار با کتاب داشته و جمله حق چاپ محفوظ است را ندیده باشد یعنی فقط ناشر یا مؤلف و مترجم حق دارد کتاب را تجدید چاپ کند و ناشر دیگر بدون رضایت مؤلف یا موافقت ناشر حق چاپ مجدد آن را ندارد.

وجود این قوانین و اجرای آنها موجب می شود که مؤلفان و مترجمان عمر خود را صرف تحقیق و تالیف و یا ترجمه کنند و ناشران هم هزینه چاپ و نشر را برعهده بگیرند.

امروزه هر مؤلف یا مترجمی که بخواهد دست به قلم

شود یا ناشری بخواهد اثری تولید کند دست و دلش می‌لرزد نگران است از این که مبادا پس از نشر اثرش، سودجویان و پخته‌خواران به سراغ کتابش رفته آن را کپی کنند و دردناک‌تر اینکه چنین افرادی پس از این کار مجرمانه که خود را توجیه شرعی کرده به عنوان کار خیرخواهانه و مشروع معرفی کنند. البته این کار موجب نگرانی ناشران و نویسندگان است و اصولاً زیر پا گذاشتن حقوق صاحبان اثر و ناشران نه به نفع جامعه و خوانندگان است و نه به نفع ناشران.

معمولاً یک اثر از زمانی ناشر دیگر غیرقانونی تکثیر می‌کند که نسخه‌های آن کمیاب یا نایاب باشد. در تکثیر اثر نیاز خواستاران آن برآورده می‌شود ولی این عمل نتایج بدی به دنبال دارد که بزرگ‌ترین آنها ایجاد ناامنی در برابر صاحب اثر و ناشر اصلی است که موجب می‌شود ناشران و نویسندگان جرأت پدید آوردن اثر دیگر را نکنند که هرج و مرج ناشی از این کار در مرحله اول به خودشان صدمه می‌زند لذا می‌توان با اقدامات سازنده جلوی این حرکات را گرفت مانند ایجاد اتحادیه ناشران. البته آنچه گفتیم از ناشران معتبر و صاحب نام به دور است و فقط عده‌ای سودجو به دنبال چنین کارهایی هستند.

یکی از راهکارهای برون‌رفت از مشکلات حوزه نشر

تعامل ناشران با یکدیگر است و در این زمینه می توان نمونه این تعامل و کار مشترک را در تشکل های صنفی شاهد باشیم. تأسیس انجمن ها و تشکل های صنفی، در جهت آرمان های انقلاب، تأثیرگذاری بیشتری در پیش برد اهداف ناشران خواهد داشت؛ زیرا شائبه پیگیری منافع شخصی را از سوی ناشران خنثی می کند. این تشکل ها ضمن آنکه موجب هم گرایی بیشتر ناشران با یکدیگر می شود اعتماد بیشتر مسئولان را نیز به همراه خواهد داشت؛ چون در چنین فضایی فقط اهداف جمعی مورد نظر است و مسئولان از این مسئله به خوبی آگاه اند.

ضرورت همکاری ناشران مسلمان

غربی ها و به ویژه آمریکایی ها در مباحث مربوط به اسلام و مسلمانان برنامه ریزی گسترده ای دارند و از همه ابزارها برای ضربه زدن به جامعه اسلامی استفاده می کنند؛ از فیلم های سینمایی و شبکه های تلویزیونی گرفته تا رادیو، نشریات و روزنامه ها. این اواخر نیز در برخی از کشورهای اروپایی کاریکاتورهای توهین آمیز به ساحت مقدس پیامبر گرامی اسلام ﷺ به چاپ رسیده است که همه این موارد از نظر آنها منجر به تضعیف اسلام می شود. در مقابل این مسائل باید يك هماهنگی و همگرایی بین مسلمانان وجود

داشته باشد و محصولات فرهنگی و بخشی از کتابهایی که منتشر می‌شود، باید در جهت پاسخ‌گویی به دشمنان اسلام باشد. متأسفانه در بین مسلمانان انسجام لازم برای مقابله با اینگونه اقدامات وجود ندارد و یک نوع پراکندگی در جهان اسلام دیده می‌شود.

یک گام مهم برای از بین بردن پراکندگی یاد شده این است که ناشران - که نقش مهمی در تغییر فکری مسلمانها دارند - دور هم جمع شده و مباحث مهم جهان اسلام را مورد بحث قرار دهند، نیازهای فرهنگی و تبلیغاتی موجود را مشخص کنند و با ایجاد تفاهم و تعامل با یکدیگر، به نوعی با هجمه دشمن علیه اسلام مقابله کنند. در این راستا برگزاری اجلاس بین‌المللی ناشران جهان اسلام برای تبیین معارف اسلامی و بهره‌گیری ناشران از تجربیات یکدیگر بسیار مفید و مؤثر خواهد بود. یکی از مباحثی که دشمنان اسلام دنبال می‌کنند، ایجاد تفرقه بین مسلمانان است؛ چرا که هر چه فاصله‌ها بیشتر باشد، تأثیر این تفرقه افکنی‌ها بیشتر خواهد بود ولی وقتی مسلمانان به ویژه فرهیختگان و خواص جوامع اسلامی با یکدیگر ارتباط بیشتری داشته باشند، با واقعیتها آشنا تر خواهند بود و زبان مشترکی پیدا خواهند کرد و اقدامات تحریک آمیز دشمن نمی‌تواند تأثیری

روی روحیه مسلمانها داشته باشد بلکه برعکس، انسجامی میان مسلمانان برای برخورد قاطع با دشمنیها شکل خواهد گرفت. از این جهت ما فکر می‌کنیم يك چنین اجتماعات و اجلاس‌هایی بسیار مؤثر و مفید خواهند بود.

برگزاری اجلاس بین‌المللی ناشران جهان اسلام يك نمونه از این فعالیتهای سازنده است. باید اقشار مختلف در جوامع اسلامی چنین ارتباطها و نشستهایی با یکدیگر داشته باشند، چرا که همه این موارد به وحدتی که جمهوری اسلامی ایران از آغاز پیروزی انقلاب در جهان اسلام در پی آن بوده است، کمک می‌کند هدف از برگزاری این اجلاس به فعالیت در آوردن ظرفیت‌های بالقوه ناشران جهان اسلام در حوزه‌های تئوریک و کاربردی علوم مختلف برای تحقق اهداف عالی رهنمون‌شده در قرآن کریم، سیره نبوی و اهل بیت و نهادینه کردن همکاری‌های حرفه‌ای و صنفی ناشران مسلمان است.

ما اعتقاد داریم بسیاری از چالش‌های مسلمانان در جهان و بحث‌هایی نظیر ترویج اسلام‌هراسی یا نسبت دادن تروریسم به مسلمانان به راحتی و با تحرک بیشتر از سوی مسلمانان قابل رفع است و در این زمینه تأسیس اتحادیه جهانی ناشران مسلمان کاملاً راهگشا خواهد بود.

وظایف ناشران مسلمان در دوره‌ای که هجمه‌ها به دین مقدس اسلام به حداکثر خود رسیده است بسیار مهم است. آنها باید این حقیقت را که اسلام دین رحمت، اعتدال و تعالی است، در آثار خود برای همگان روشن کنند چرا که بسیاری از معضل‌های فرهنگی و نگاه منفی به اسلام و بحث‌هایی نظیر اسلام‌هراسی ریشه در فقدان ارائه تصویری مناسب از اسلام دارد و اینکه این نقیصه با تلاش و همدلی ناشران مسلمان قابل حل است.

شرط موفقیت حوزه نشر جهان اسلام شناخت و تعامل عملی و اجرایی میان ناشران در کشورهای اسلامی است. در صورتی که شناخت و تعامل به شکل واقعی صورت گیرد آن وقت دیگر برخی خلاءهای موجود مبنایی و محتوایی در حوزه نشر جهان اسلام کاهش خواهد یافت.

اتحادیه جهانی ناشران مسلمان در ارتقای فرهنگ نشر در کشورمان نیز بسیار مؤثر و سازنده است زیرا ناشران ما ناگزیرند خود را به استانداردهای بین‌المللی نزدیک کنند تا بتوانند در این زمینه مدعی باشند. نخستین اجلاس بین‌المللی ناشران جهان اسلام با شرکت ۶۲ تن از ناشران، مؤلفان و مترجمان برجسته از ۳۱ کشور دنیای اسلام در تاریخ ۳۰ و ۳۱ خرداد ماه ۱۳۸۹ در سالن

اجلاس سران کشورهای اسلامی برگزار شد.^۱

مواردی که نمی‌توان با ناشران بین‌المللی همکاری کرد:

۱- ناشرینی که کتب ضد دینی و موهن منتشر می‌کنند که در نظر اسلام ممنوع است مثل کتاب آیات شیطانی؛ زیرا فتوای تاریخی اعدام از سوی امام خمینی تنها برای سلمان رشدی اعلام نشد بلکه ایشان در متن این نامه تاریخی حکم مؤلف و ناشر را یکی دانسته بودند:

به اطلاع مسلمانان غیور سراسر جهان می‌رسانم، مؤلف کتاب «آیات شیطانی» که علیه اسلام و پیامبر و قرآن، تنظیم شده است، همچنین ناشرین مطلع از محتوای آن، محکوم به اعدام می‌باشند.

«سلمان رشدی»، عضو «انجمن سلطنتی ادبیات انگلستان» بوده و هست و کتاب مذکور را به سفارش «گیلون ریتکن» (رئیس یهودی انتشارات وایکینگ پنگوئن) با دستمزد بی‌سابقه ۸۵۰ هزار پوند به رشته تحریر در آورد.

لازم به ذکر است «آیات شیطانی» (Satanic Verses)، رمانی است در ۵۴۷ صفحه (نسخه انگلیسی در چاپ اول) که در تاریخ ۱۳۶۷/۷/۴ (۲۶ سپتامبر ۱۹۸۸) توسط انتشارات «وایکینگ» (جزو گروه انتشاراتی «پنگوئن»)

۱. <http://www.iciwp.com/portal/tabid/۲۴۲/Default.aspx>

منتشر شد.^۱

۲- کتاب‌هایی که با ضوابط نشر کشور همخوانی نداشته باشد مانند آثاری که امنیت سیاسی و اخلاقی کشور را با خدشه مواجه کنند.

۳- عرضه کتاب‌هایی که نام خلیج فارس در آنها جعل شده باشد چرا که خلیج فارس نماد صلح و دوستی در منطقه است و ریشه در فرهنگ ما دارد و هرگونه تلاش برای جعل نام این آبراه بزرگ در تضاد با هویت دینی، ملی و اعتقادی ما است و قطعاً بی‌توجهی به چنین تخلفی پذیرفتنی نیست.

۴- ناشرینی که کتب منتشره توسط آنها تراسلام‌ستیزی و اسلام‌هراسی است. کتبی که به هرنحوی در آنها نمادهای دینی و اسلامی به تمسخر گرفته شود.

۵- ناشرین بد سابقه که بیشتر آثار ضد اخلاقی منتشر می‌کنند و ناشرینی که با محوریت موضوع اسلام ولی با نگاه غلط با هدف گسترش اعتقادات انحرافی و بدعت‌های دینی فعالیت کنند.

۶- ناشرینی که با اندیشه‌های افراطی اختلاف در صفوف مسلمانان و تفرقه بین شیعه و سنی ایجاد می‌کنند.

۱. <http://www.rajanews.com/Detail.asp?id=۲۶۹۸۱>

نمونه‌ای از مرامنامه چاپ و نشر

«ن والقلم وما یسطرون»

حرمت و قداست «قلم» را همین بس که خدای متعال به آن و آنچه می‌نویسند سوگند یاد کرده است و در مقام رفیعش همین کافی است که سوره‌ای از قرآن به این نام مزین شده است. اسلام عزیز به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی ایران و در دورانی که بنیان‌های فکری شرقی و غربی آن را احاطه کرده بود، حیات مجدد یافت تا نورانیت توجه به مبدأ هستی و راه سعادت و کمال انسان را یک بار دیگر بنمایاند و ظلمت ناشی از جهالت مدرن را از حیات بشر بزدايد. آنچه امروز در زندگی مادی و معنوی انسان مشاهده می‌شود، محصول اندیشه‌ورزی اندیشمندانی است که اغلب به دلیل همسوی نبودن با مبانی و حیانی، مسیر خطا پیموده و نتیجه‌اش دوری انسان‌ها از فلسفه خلقت، انحراف از نقطه تعادل، گرایش به افراط و تفریط است.

انقلاب اسلامی به عنوان انقلابی ماهیتاً فرهنگی با مبانی معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی و انسان‌شناسی متکی به وحی و در امتداد بعثت نبی مکرم اسلام ﷺ، در این مقطع از تاریخ ظهور کرد تا تمدن اسلامی را مجدداً احیا و پایه‌گذاری نماید و ان شاء الله تا ظهور امام منتظر ﷺ

ادامه دهد. نیل به این هدف دست یافتنی نیست، مگر با تولید آثار فکری فاخر و محتوای غنی مبتنی بر آموزه‌های اسلام، مجمع ناشران انقلاب اسلامی به عنوان مجموعه‌ای فرهنگی و صنفی برای سهیم شدن در تحقق این هدف متعالی و با اتکا به اصول پنج‌گانه این مرامنامه تلاش می‌کند به وظیفه الهی خویش عمل کند.

۱. باورمندی به اسلام ناب محمدی ﷺ

مجمع ناشران انقلاب اسلامی دستیابی به تمدن اسلامی را فقط با تکیه بر آموزه‌های اسلام ناب محمدی ﷺ، که آمیخته با نور ولایت ائمه اطهار علیهم‌السلام است و روحانیت اصیل و باورمند به این آموزه‌ها آنها را تبیین کرده‌اند، ممکن می‌داند. از اصول مهم این تفکر، «اسلام سیاسی» است، که نظام مردم سالار جمهوری اسلامی ایران محصول گرانبهای آن است. عدول از این مبنا، با هر توجیه، انحراف از اسلام ناب محمدی ﷺ است.

۲. پاسداری از انقلاب اسلامی

مجمع ناشران انقلاب اسلامی محصول انقلاب اسلامی است و این انقلاب را نتیجه بازگشت به اسلام اصیل و ناب می‌داند. از این رو، پاسداری از انقلاب اسلامی و تلاش مجددانه برای نشر ارزش‌ها و اصول این انقلاب را از وظایف

اصولی خود می‌داند و با هر آنچه این ارزش‌ها و اصول را تهدید یا به آنها خدشه‌ای وارد کند، مقابله هوشمندانه خواهد کرد.

۳. پیروی از اندیشه‌های امام خمینی علیه السلام و حضرت

آیت الله خامنه‌ای

حضرت امام خمینی علیه السلام، بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، تاریخ‌سازترین شخصیت دوران غیبت، همچون مرجعی بزرگ محکومات انقلاب اسلامی را تبیین فرموده و خلف صالح او، حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی)، با صلابت، تدبیر و هوشمندی راه و اندیشه امام علیه السلام را دنبال می‌فرمایند. مجمع ناشران انقلاب اسلامی تداوم انقلاب را صرفاً در پیمودن راه امام خمینی علیه السلام و پیروی از ولی فقیه زمان می‌داند و نتیجه هرگونه انحراف از این معیار را فاصله گرفتن از اصول انقلاب ارزیابی می‌کند.

۴. اعتقاد و التزام عملی به قانون اساسی

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران میثاق محکم انقلاب اسلامی و ملت مسلمان ایران است. مجمع ناشران انقلاب اسلامی اعتقاد و التزام عملی به قانون اساسی، به خصوص اصول تغییرناپذیر آن را، یعنی اصول مربوط به اسلامی بودن و ابتنای کلیه قوانین و مقررات بر اساس موازین اسلامی و پایه‌های ایمانی و اهداف جمهوری اسلامی ایران

و جمهوری بودن حکومت و ولایت امر و امامت امت و نیز اداره امور کشور با اتکا به آرای عمومی و دین رسمی ایران، ضروری و انکارناپذیر می‌داند.

۵. ساماندهی جبهه‌ای فرهنگی برای تبلیغ ارزش‌ها و

مبانی انقلاب اسلامی

از آنجا که نظام‌های سلطه جهانی در تعارض ذاتی با انقلاب اسلامی مبتنی بر آموزه‌های اسلام ناب محمدی ﷺ هستند و علاوه بر مقابله‌ها و تهدیدات نظامی، سیاسی و اقتصادی، در ساحت فرهنگ نیز جبهه‌ای گسترده علیه این انقلاب طراحی کرده و تهاجم فرهنگی سهمگین و بی‌رحمانه‌ای را به اجرا گذاشته‌اند، مجمع ناشران انقلاب اسلامی، ضمن احترام و پذیرش سلیق گوناگون در جبهه فرهنگی انقلاب، بر این باور است که باید جبهه‌ای فرهنگی در مقابل این تهاجم ساماندهی شود، تا علاوه بر دفاع از آرمان‌ها و اصول انقلاب، بتواند ارزش‌ها و مبانی اصیل و جهان شمول این انقلاب را به شیوه‌ای هنرمندانه و جذاب و با ابزارهای فرهنگی، به خصوص کتاب، در دنیا ترویج و تبلیغ کند.^۱

۱. <http://mananashr.ir/fa/page/about/default.aspx>

آسیب شناسی نشر

در اینجابه یکی از آسیب‌های جدی حوزه نشر که اتفاقا در سال‌های اخیر و از سوی انتشاراتی‌های جدیدالتاسیس بیشتر مرسوم شده، خواهیم پرداخت. رویه‌ای که کم از کم کلاه برداری نیست!

انکار حق التألیف

روند عقد قرارداد و چاپ کتاب، تقریباً در همه جای جهان و در تمام مراکز نشر، روند مشابه و یکسانی است. ساده‌ترین و منطقی‌ترین شیوه این است که مؤلف برای انتشار اثرش، به ناشر مراجعه کرده و اثرش را ارائه می‌کند. ناشر هم پس از مطالعه و بررسی اثر، با در نظر گرفتن تمام زوایای نشر و وضعیت بازار، اگر صلاح دید با انتشار کتاب مورد نظر موافقت می‌کند. در مرحله بعدی ناشر و مؤلف سر میز قرارداد می‌نشینند و درباره بندها و قواعدی که تقریباً رویه ثابت و مشخصی دارند، به توافق می‌رسند.

یکی از اصلی‌ترین بندهای قرارداد میان ناشر و مؤلف، پرداخت میزان حق الزحمه مؤلف یا مترجم است که مطابق با عرف موجود در کشور، معمولاً ناشر موظف می‌شود ۱۰ تا ۱۵ درصد از ضرب شمارگان در بهای پشت جلد هر کتاب

را پس از به فروش رفتن کتاب‌های منتشر شده به مؤلف یا مترجم بپردازد. اما متأسفانه این رویه از سوی برخی از ناشران، به بهانه‌های مختلف انکار می‌شود. به عبارت دیگر ناشر مثلاً با بهانه بازار راکد کتاب و ریسک اقتصادی کارنشر، سعی دارد نویسنده و مترجم را مجاب کند که تنها به حقوق معنوی چاپ کتاب‌شان بسنده کنند.

مشارکت نابرابر

مسأله رکود بازار نشر و بیم ورشکستگی، گاه تا جایی بزرگ‌نمایی می‌شود که ناشر در بسیاری از موارد از مؤلف می‌خواهد نه تنها از خیر حق التالیف یا حق الترجمه خود بگذرد، بلکه برای انتشار کتابش سرمایه‌گذاری کند. به عبارت دیگر ناشر از مؤلف می‌خواهد تا با او در انتشار کتاب مشارکت مثلاً ۵۰ به ۵۰ داشته باشد. مثلاً ناشر می‌گوید: «انتشار کتاب ۸۰ صفحه‌ای شما، چیزی حدود ۴ میلیون تومان هزینه برمی‌دارد که شما باید ۲ میلیون آن را بپردازید و در نهایت شمارگان کتاب، بین ناشر و مؤلف یا مترجم تقسیم خواهد شد.» به عبارت دیگر ناشر تنها توزیع و بازاریابی نیمی از کتاب‌های منتشر شده را متقبل می‌شود فارغ از سولاتی از این دست که «آیا ناشر در عقد این قرارداد، واقعا به تعهداتش عمل می‌کند یا خیر؟» یا «مؤلف

از کجا می‌داند که ناشر واقعا چند نسخه از کتابش را منتشر می‌کند؟» و... چنین قراردادی از اساس منطقی به نظر نمی‌رسد زیرا اصولاً مؤلف چطور باید نیمی از تیراژ کتابش را (برای شمارگان هزارتایی؛ ۵۰۰ نسخه) پس از انتشار در بازار نشر توزیع کند؟ مگر مؤلف یا مترجم می‌تواند کاریک مرکز توزیع کتاب را به تنهایی انجام دهد؟ در بیشتر موارد نتیجه این می‌شود که مؤلف نهایتاً تعداد ناچیزی از کتاب‌هایش را به دوستان و اقوام هدیه خواهد داد و الباقی در گنجۀ خانه انبار می‌شود و خاک می‌خورد.

سوءاستفاده از امکانات چاپ

در قراردادهای مشارکتی، یکی از حربه‌های ناشران متخلف جعل تیراژ کتاب‌هاست. مثلاً در قراردادی که ناشر متعهد به انتشار هزار جلد از کتاب شده تا پس از انتشار، این تعداد کتاب به طور مساوی بین ناشر و مؤلف تقسیم شود، ناشر متخلف می‌تواند به جای هزار جلد، تنها پانصد جلد را به چاپ برساند. با این حربه هم هزینه‌هایش پایین می‌آید و هم مسوولیت توزیع و بازاریابی کتاب به عهده‌اش نخواهد بود. سود و منفعتش را هم که پیش‌تر از سهم شراکت مؤلف برداشته است. مطابق با دیده‌ها و شنیده‌ها ناشر در قرارداد مشارکتی، برای انتشار مثلاً یک کتاب ۸۰ صفحه‌ای در تیراژ

هزار نسخه، مبلغی بین دو میلیون و نیم تا سه میلیون و نیم تومان از مؤلف، بابت سهم الشراکت دریافت می‌کند. در واقع ناشر در همین مرحله، سود خود را برده و مراحل بعدی تنها حکم تظاهر و ظاهر فریبی دارد. ناشر متخلف برای اینکه سود خود را به حداکثر برساند و همانطور که گفته شد، در دسر بازاریابی و توزیع کتاب را نیز از سرباز کند، تصمیم می‌گیرد کلاه گشادی سرمؤلف بگذارد و به جای هزار نسخه، پانصد نسخه از کتاب را به چاپ برساند.

اما مشکلی که پیش پای ناشر متخلف وجود دارد، تعرفه چاپ کتاب است. دقیق‌تر آنکه لیتوگرافی، ساخت فیلم وزینک و هزینه چاپ، بالاتر از آن است که ناشر بخواهد برای ۵۰۰ نسخه از چاپ متداول کتاب یعنی چاپ افست استفاده کند. به عبارت دیگر ناشر بخواهد برای این ۵۰۰ نسخه از این نوع چاپ استفاده کند، منهای هزینه کاغذ، تقریباً به همان اندازه باید هزینه کند که برای چاپ هزار نسخه از آن کتاب. به همین دلیل است که ناشر به سراغ انواع بی کیفیت و ارزان تر چاپ می‌رود. چاپی که نیاز به لیتوگرافی و ساخت فیلم وزینک و... نداشته باشد. چاپی مثل چاپ دیجیتال یا چاپ ریسوگراف. و مؤلف نا آشنا با انواع چاپ و تعرفه‌ها، هیچ به این رویه شک نمی‌کند.

پس از اینکه ناشر متخلف توانست به جای هزار نسخه، پانصد نسخه از کتاب را به چاپ برساند، برای اینکه شک و شائبه‌ای برای مؤلف پیش نیاید، به او می‌گویند صد جلد از کتاب‌ها باید برای کار بازاریابی، تبلیغات و اهدا به رسانه‌ها اختصاص پیدا کند و از آنجایی که قرارداد ۵۰-۵۰ است، ۵۰ جلد از این تعداد کتاب را باید مؤلف متقبل شود. بنابراین ناشر به جای پانصد نسخه، ۴۵۰ نسخه از کتاب را به مؤلف می‌دهد و پنجاه کتاب باقی مانده را به چند کتابفروشی محدود و معدود، می‌سپارد تا مؤلف مطمئن شود پانصد جلد از کتابش در بازار کتاب توزیع شده است.

ناشر در مقام دلال

برخی از ناشران متاسفانه پا را فراتر می‌گذارند و به مؤلفی که حاصل عرق ریزان روحش را با صداقت و خلوص نزدش آورده، پیشنهاد می‌دهد که هزینه نشر کتاب را به تنهایی پردازد. همچنین حق الزحمه نشر را نیز باید برآن علاوه کند. در یک کلام؛ به جای اینکه مؤلف حق الزحمه تالیف و ترجمه‌اش را از ناشر بگیرد، این ناشر است که ادعای حق دارد.

و باز برخی از ناشران حتی از این حد نیز فراتر می‌روند و از بار وظیفه توزیع کتاب نیز شانه خالی می‌کنند و مؤلف

می ماند با مثلاً هزار جلد کتاب که روی دستش مانده است. کتاب‌هایی که رفته رفته به آیینۀ دق تبدیل می شوند و روحیه مؤلف را برای نگارش کتاب جدید از بین می برند و دیریا زود مؤلف گرامی تصمیم می گیرد حداقل برای باز شدن فضای کمد یا اتاقش، آن‌ها را برای خمیر کردن، به قیمت کیلویی ۲۰۰-۳۰۰ تومان بفروشد.

حرف آخر

مشکل از کجا آب می خورد؟ همیشه منطقی ترین پاسخ‌ها، ساده ترین پاسخ‌ها هستند. شخصی با هر رویکرد و تفکری تصمیم می گیرد به عنوان ناشر، وارد بازار نشر شود. بنابراین مخاطرات این حرفه را نیز باید بپذیرد و همچنین به قوانین شرعی و عرفی پای بند باشد. با این رویکرد؛ اثری که برای انتشار به ناشر پیشنهاد می شود، یا ارزش انتشار دارد و یا ندارد! اگر ارزش دارد که باید بهای این ارزش را که همانا خون دل مؤلف در نگارش اثر است، بپردازد. اما اگر اثر ارائه شده ارزش چاپ و انتشار را ندارد، ناشر نباید زیر بار انتشار آن برود. اما متأسفانه برخی از ناشران، کار نشر را به مثابه کار مرده شوری تلقی می کنند که ضامن بهشت و جهنم رفتن میت نیست.^۱

۱. <http://irna.ir/news.cfmpid=95140>

ناشران ارزشی

نقش انتشارات و کتاب‌فروشی‌ها در انقلاب اسلامی

ناشران اسلامی به دلیل «هویت» دینی و مرزبندی که با جریان‌ات غرب زده و شرق‌گرا و نیز پرهیزی که با ادبیات و فرهنگ مبتدل شاهنشاهی غربی داشتند، مستقل بودند و محتوای آثار منتشره آن‌ها در برابر سیاست، فرهنگ و مقاصد حاکمیت استبدادی و استعماری بود.

یکی از مهم‌ترین نقش‌ها را پس از مراجع، ائمه جماعات، وعاظ ناشران و کتاب‌فروشان در بازار داشتند. در حقیقت بازار تنها، مرکز خرید، فروش و پخش کالای اقتصادی نبود، بلکه مرکزیتی در نشر و ناشر داشت. قابل دقت است که برخی ناشران، خود اهل علم، تحقیق، نوشتن و تألیف بودند. حتی قبل از انقلاب مشروطیت و بعد از آن، ما شاهد حضور صاحبان علم و حاملان فرهنگ و مروجان معارف اسلامی در بازار بودیم و این روند تا پیروزی انقلاب اسلامی برجسته بود. در این زمینه تیمچه حاجب‌الدوله مرکزیت داشت. از ناشران عصر مشروطه تا انقلاب اسلامی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱. میرزا محمدعلی شیرازی در سال ۱۲۹۰ از شیراز

می‌آید و در تیمچه حاجب الدوله کتاب فروشی تأسیس می‌کند.

۲. حاج محمد حسین و حاج میرزا علی اصغر کاشانی در سال‌های ۱۲۸۵ تا ۱۳۰۰ در تیمچه حاجب الدوله حجره فروش کتاب داشتند.

۳. حاج میرزا ابراهیم مرعشی در تیمچه حاجب الدوله کتاب فروشی دایر کرد و مرکز بخش کتب دینی بود.

شاید یادآوری این نکته خالی از اهمیت نباشد که فرزند ایشان، حجت الاسلام والمسلمین حاج سید ابوالقاسم مرعشی، که از عموزادگان مرجع تقلید حضرت آیت الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی بودند، در ادامه خدمات پدر، انتشارات حافظ (تهران، چهارراه سرچشمه) را تأسیس کرد و تا دهه ۱۳۴۰ از ناشران اسلامی و فعال بود. در دهه ۱۳۲۰ آثار استاد محقق و مورخ دکتر سید جعفر شهیدی را نشر می‌دادند، از جمله:

الف) جنایات بشر (جلد ۳)

ب) نامه‌های سید جمال الدین اسدآبادی

ج) زینب بانوی کربلا علیها السلام، نوشته دکتر بنت الشاطی

د) فاطمه علیها السلام دختر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم

۴. حاج شیخ باقر در سال‌های ۱۲۸۸ تا ۱۲۹۰ در تهران،

تیمچه حاجب الدوله، کار فروش، نشر و پخش کتاب را آغاز نمود.

۵. حاج شیخ محمد حسین خوانساری در سال ۱۲۸۵ از اصفهان به تهران آمد و در تیمچه حاجب الدوله حجره‌ای گرفت و به کار نشر کتب پرداخت.

۶. کتاب فروشی حاج محمد مهدی خوانساری، مشهور به کتابچی، در تهران، تیمچه حاجب الدوله، از سال‌های ۱۳۰۰ دایر بود.

۷. کتاب فروشی و انتشارات فرهنگ در بازار بین‌الحریمین تا دهه ۱۳۴۰، مروج کتب دینی، ادبی و اجتماعی بود؛ از جمله آثار ملا احمد نراقی را منتشر می‌کرد.

۸. حاج شیخ احمد شیرازی در سال ۱۲۹۱ تا ۱۳۲۲، در تیمچه حاجب الدوله، کتاب فروشی داشت و خود ناشر و نویسنده بود. وی داماد مرحوم آقا میرزا محمد علی شیرازی تاجر و کتاب فروش ساکن تهران بود.

بررسی و تحلیل و تحقیق در زندگی، کارنامه و آثار هر یک، نیاز به زمان بیشتری دارد؛ اما ضرورت آن را نباید نادیده انگاشت که در ترسیم هویت اسلامی بازار، حتماً باید نقش ناشران را از ابتدا مورد توجه قرار داد. خصوصاً منشورات دین و ناشرانی که در راه نشر معارف الهی کوشا و ساعی بودند.

بخش اعلامیه‌ها

اعلامیه‌ها، بیانیه‌ها و شب‌نامه‌ها در دوران مشروطه، رضاخان و به خصوص نهضت امام خمینی از مهم‌ترین رسانه‌ها بود.

سید محمدنقی بیان‌زاده از بازاریان در خاطرات خود می‌گوید: یادم می‌آید که موسم حج «اعلامیه‌ها» را برای حجاج می‌دادیم تا به آنجا ببرند و اگر هم توانستند با دولت‌های اسلامی تماس بگیرند. در آن اعلامیه‌ها، دلسوزی امام نسبت به مظلومیت شهدای فیضیه، از این جهت که بچه‌های شهرستانی و فقیر بودند، کاملاً آشکار بود.^۱

حاج سید اسماعیل زری‌باف از خاطرات خود پیرامون چاپ و بخش اعلامیه‌های امام می‌گوید:

رفتیم خدمت امام، آقا فرمودند: ما می‌خواهیم اعلامیه چاپ کنیم، چاپ‌خانه‌ها چاپ نمی‌کنند. من شنیدم که در تهران حدود ۵۰۰ جلسه مذهبی است. گفتیم: تقریباً درست است. افزودند: من حساب کردم این پانصد هیئت، هر کدام صد نفر عضو دارد. اگر هر عضوی به طور متوسط با خانواده‌اش پنج نفر به شود و اعلامیه توسط هر یکی از شما هفت نفر به دست هیئت‌ها برسد و آنان در هیئت‌ها مطرح کنند

۱. خاطرات ۱۵ خرداد، بازار، دفتر سوم، علی باقری، ص ۳۲.

و این پانصد نفر به خانواده‌شان و دیگران برسانند، در یک شب یا یک روز، تعداد زیادی از مردم تهران باخبر می‌شوند. ما عرض کردیم: آقا آماده هستیم و عرضی نداریم.^۱

چاپ و نشر اعلامیه و پخش آن در تهران و شهرستان، خود بحث مفصلی است که نیاز به زمانی دیگر دارد.

ناشران بازار

در سال‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷ ما شاهد رشد، گسترش، تأسیس مراکز انتشاراتی، تحقیقاتی، پخش کتب در بازار تهران هستیم و در این دوران علی‌رغم فشار، استبداد، اختناق پهلوی، محدودیت و ممنوعیت کتب دینی از سوی ساواک، بازار تهران در نشر کتب ممنوعه هم فعال بود. خاصه برای ساواک، حضور و نفوذ در میان بازاریان، مشکل بود و تشخیص کار بدون وجود کارشناس امکان‌پذیر نبود. اگرچه دستگیری، زندان، شکنجه و تبعید ناشران را داشتیم، ولی در کلیت حرکت باید گفت: موفق بودیم. آن هم در زمانه‌ای که بخشی از ناشران خود را به مؤسسه آمریکایی فرانکلین وصل کرده و مروج فرهنگ و سیاست ایالات متحده بودند؛ دسته دیگری به دربار و وزارت فرهنگ و هنر وصل شده بودند؛

۱. [۲]. همان، ص ۷۲ و ۷۵.

جمعی با نگرش مارکسیستی و ماتریالیستی، مروج فرهنگ چپ ضد دینی و جمعی سودجو و دنیا طلب در انتشار مکتب مبتدل ضد اخلاق، معنویت و دیانت مشغول بودند. اگرچه به صورت مستقیم و غیرمستقیم سه جریان فوق از سوی رژیم پهلوی تقویت می شدند یا با برخی «سناتور»ها و مقامات رژیم پهلوی ارتباط داشتند. لذا ضرورت تدوین «جریان شناسی نشر در دوران پهلوی» در سال های ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۷، یکی از موضوعات تاریخ، فرهنگ، سیاست است که مغفول مانده است.^۱

اما ناشران اسلامی به دلیل «هویت» دینی و مرزبندی ای که با جریانات غرب زده و شرق گرا و نیز پرهیزی که با ادبیات و فرهنگ مبتدل شاهنشاهی غربی داشتند، مستقل بودند و محتوای آثار منتشره آن ها در برابر سیاست، فرهنگ و مقاصد حاکمیت استبدادی و استعماری بود. لذا مجموعه ناشران اسلامی و کتاب فروشی های اسلامی، با محتوای اسلامی، در مسیر فرهنگ ضد استبدادی، ضد استعماری، ضد مارکسیستی و ضد صهیونیستی حرکت نمودند و در طی دوران مبارزه، با ترجمه متون اسلامی و آثار مشاهیر اسلامی، در راه انتشار معارف الهی و قرآن، علی رغم موانع و

۱. رجوع شود به نشست جریان شناسی نشر، موزه عبرت، ۱۳۹۱، سایت موزه عبرت.

مشکلات، نقش آفرینی داشتند.

از میان ناشران بازار در دهه‌های ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۰، چند موردی را یادآور می‌شویم. امید است در آینده تحلیل و تحقیق مستقل پیرامون هریک از آن‌ها ارائه شود:

۱. انتشارات اسلامیہ کتابچی

ناشر کتب متون اسلامی، کتب ارزنده و مفید برای نسل تحصیل کرده، آثاری در تاریخ و رجال اسلامی خاصه کتاب‌های «اولین دانشگاه و آخرین پیامبر ﷺ»، در ۳۷ جلد، اثر شهید دکتر محمد رضا پاک نژاد و «دانشمندان اسلامی»، اثر حجت الاسلام والمسلمین محمد رازی، در ۱۰ جلد، پیرامون علمای معاصر، از جمله حضرت امام خمینی و روحانیون زندانی (۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷) و روحانیون مبارز در دوران رضاخان. این کتاب در سال‌های ۱۳۵۳ و ۱۳۵۴ از سوی ساواک سانسور گردید. «روضات الجنات»، در ۱۰ جلد، ترجمه مرحوم حجت الاسلام محمد باقر سعیدی خراسانی و ده‌ها کتاب مفید دیگر.

۲. انتشارات اسلامیہ آخوندی

مؤسس، حجت الاسلام شیخ محمد آخوندی، ناشر کتب متون اسلامی و کتب علمای معاصر:
- بحار الانوار (۷۰ جلد)

- تفسیر المیزان علامه طباطبایی
 - نامه سن پارلودر نقد تشکیلات بهائیت
 - انسان و جهان (۳ جلد)، علامه محمدتقی جعفری
 در کنار حجت الاسلام آخوندی، فرزند فرهیخته ایشان،
 حاج مرتضی آخوندی هم دستیار بود که خود ایشان فعال و
 مدیر هستند.

۳. انتشارات فراهانی

مؤسسه انتشارات فراهانی از ناشران اسلامی و سیاسی
 است که در دهه های منتهی به انقلاب اسلامی فعال بود و
 آثار برجسته ای داشت؛ آثاری همچون:

۱. ترجمه تفسیر مجمع البیان در ۲۷ جلد وزیر نظر شهید
 آیت الله دکتر محمد مفتاح

۲. امیر کبیر قهرمان ضد استعمار اثر علی اکبر هاشمی
 رفسنجانی

۳. کشف الحیل از عبدالحسین آیتی در رد تشکیلات
 بهائیت

۴. فلسفه نیکو از میرزا حسن نیکو در رد تشکیلات
 بهائیت

۵. نقشه های استعمار در راه مبارزه با اسلام اثر محمد
 محمود صواف، ترجمه سید جواد هشترودی

۶. ره آورد استعمار از مهدی طارمی و با مقدمه شهید

دکتر محمد مفتاح

۷. اسلام و مشکلات روز از شهید حجت الاسلام سید

عبدالکریم هاشمی نژاد

۸. درسی که حسین علیه السلام به انسان ها آموخت از شهید

حجت الاسلام سید عبدالکریم هاشمی نژاد

۹. امام علی علیه السلام صدای عدالت انسانیت، اثر جرج

جرداق، ترجمه حجت الاسلام سید هادی خسروشاهی

کتب این ناشر بیشتر در حوزه سیاسی و انتشار اندیشه

سیاست مداران مسلمان فعال بود.

۴. انتشارات برهان: با مدیریت حاج حسن کتابچی در

بازار بین الحرمین، بازار کاشفی، ناشر کتبی همچون:

- امام علی علیه السلام مشعلی و دژی از سلیمان کتانی، ترجمه

جلال الدین فارسی

- مرانید که نوحه گزند، از جرج جرداق، ترجمه

جلال الدین فارسی

بازاریان و ۱۵ خرداد ۱۳۴۲

استاد علی اکبر غفاری در خاطرات خود پیرامون علل

اعتصاب بازار، پشتیبانی بازاریان از امام، مقاومت در

برابرتهدیدات ساواک و فشار شدید و حتی «تیغه نمودن

مغازه‌ها» می‌گوید:

ریشه این مسئله در اعتقاد و پای بندی به مذهب و مسائل دینی بود. در واقع وضعیت بازار با کسبه کوچه و خیابان به کلی تفاوت داشت. در بازار، نمازها در مساجد برگزار می‌شد و رعایت شئون مذهبی، امری همگانی بود. به روزهای عزاداری احترام گذاشته می‌شد و در اعیاد مذهبی، سراسر بازار چراغانی و جشن بود.

از تأثیرات دیگر بازاری‌ها، کمک و مساعدت برای چاپ اعلامیه‌ها بود. در واقع چاپخانه‌ها این کار را به صورت پنهانی انجام می‌دادند و در نتیجه، هزینه بالا بود و گران‌تر از کارهای معمولی می‌شد؛ اما برای بازاری‌ها هیچ اهمیتی نداشت و هزینه‌های آن را متقبل می‌شدند.

یکی دیگر از این کمک‌ها، حمایت از خانواده زندانیان سیاسی بود. هنگامی که آیت‌الله مطهری در زندان بودند، از راه‌های غیرمستقیم به ایشان کمک شد.^۱

۱. قاسم تبریزی؛ پژوهشگر تاریخ انقلاب اسلامی / انتهای مت

<http://borhan.ir/NSite/FullStory/News/?Id=5941>

سایت برهان

۲. خاطرات ۱۵ خرداد / بازار، دفتر سوم، علی باقری، ۱۷۷ تا ۱۷۹.

فصل پنجم:

نظارت بر نشر کتاب در اسلام

تعریف و جایگاه ممیزی

ممیزی یعنی تمییز دهنده، جدا کننده خوب از بد، جمع آن ممیزین است. ممیزی یعنی تمییز، تشخیص، رسیدگی، تحقیق، واریسی و بازدید.^۱

ممیزی در اصطلاح مورد نظر در نشر کتاب، فرآیندی است که طی آن، ناشران کتاب‌های خود را پیش از انتشار، برای بررسی و صدور مجوز به اداره کتاب ارائه می‌کنند و ممیزان با ارزیابی و مقایسه این آثار با استانداردها و ملاک‌های تعیین شده، اقدام به صدور مجوز یا عدم صدور

۱. فرهنگ فارسی، دکتر محمد معین، ج ۴، ص ۴۳۶۵.

مجوز می نمایند. با توجه به تعریف لغوی و اصطلاحی ممیزی، بایستی به این نکته توجه کرد که نشر و انتشارات در نگاه اسلامی، یک وظیفه بزرگ و الهی است. نشر به معنای گستردن و پراکنده کردن و گاه در مفهوم زنده کردن به کار می رود که مبین اهمیت آن است.

﴿وإذا الصحف نشرت﴾: و آن گاه که نامه ها گسترده و باز شوند.^۱

﴿ثم إذا شاء انشره﴾: سپس آن گاه که خواهد او را زنده کند.^۲

در دعاها و زیارت نامه ها، گاه به این کلمه برمی خوریم که ائمه به عنوان ناشران حقایق الهی و احکام اسلام معرفی می شوند:

«و نشرتم شرائع احکامه»: و (شما اهل بیت) انتشار دادید اساس و پایه های احکام خدا را.^۳

لذا با توجه به اهمیت نشر و تاثیر آن در جامعه، مسئله ممیزی یعنی ارزیابی آثار قبل از انتشار برای اطمینان از سالم بودن اثر، اهمیت بسزایی پیدا می کند. البته نشر و

۱. سوره تکویر، آیه ۱۰.

۲. سوره عبس، آیه ۲۲.

۳. زیارت جامعه کبیره.

ممیزی محدود به امر مکتوب نمی‌شود و در سایر حوزه‌هایی که مصداق نشر قرار می‌گیرند نیز صادق است، لیکن به اقتضای کاربرد بیشترین مسئله در امر کتاب و طرح مجدد آن در رسانه‌ها و محافل فرهنگی، به کاربرد آن در حوزه کتاب پرداخته‌ایم.

ما در جامعه، موارد فراوانی را شاهد هستیم که نه تنها خرده‌ای بر اعمال نظارت ممیزی بر آنها گرفته نمی‌شود بلکه کوتاهی در آنها مورد اعتراض قرار می‌گیرد. به عنوان مثال اگر جنس فاسدی در فروشگاه‌ها، رستوران‌ها و هتلها ارائه شود مورد بازخواست قرار می‌گیرند. ملاک ارزیابی در اینجا سالم بودن مواد و اغذیه و خوراکی‌هایی است که عرضه می‌شود. چرا که سلامت جسمانی مردم، امر مهم‌تر و بالاتر از سود عرضه‌کنندگان و آزادی عمل آنان در ارائه هر جنسی و به هر صورتی است.

حال جای این پرسش مطرح است که آیا سلامت روحی و روانی جامعه و آحاد مردم، از سلامت جسمانی آنان و منافع مادی‌شان کم‌اهمیت‌تر است؟ آیا می‌توان شخصیت، آرامش، آگاهی، روح و روان جامعه را باز و آزاد گذارد تا هر کسی بتواند به ضمایر مردم وارد شده و آنان را دچار چالش و انحراف و گمراهی کند؟

در پاسخ به این پرسش - که با توجه به مصادیق معدودی که ذکر کردیم پاسخ آن کاملاروشن و منطقی است - می‌توانیم به مواردی در شرع اسلام رجوع کنیم تا معلوم شود که شرع مقدس با چه سختگیری اصولی و منطقی و فطری، روح و روان و زندگی اخروی انسانها را محافظت می‌نماید و اجازه به راهزنان فکر و اندیشه و ایمان مردم نمی‌دهد. مواردی چون، حرام بودن اشاعه منکرات و مصداق‌های شیوع فساد و فحشا حتی در نقل آنها، جایز نبودن نشر اکاذیب و تحریف شخصیتها و واقعیتهای جاری و تاریخی، حرام بودن توهین به مقدسات و جایز نبودن سب (فحش دادن) به کسانی که نزد کفار محترمند و بت‌هایی که مشرکین می‌پرستند، جایز نبودن نشر افکار الحادی و فرقه‌های شبه دینی استعمار ساخته، مانند وهابیت و بهائیت و... از جمله احکامی است که خداوند برای حفظ شخصیت و روان جامعه و مردم وضع نموده است. اهمیت ممیزی در همین مصداق‌ها مشخص است. عینیت ممیزی در تشخیص همین موارد در کتب تهیه شده پدیدار می‌شود.

برخورد حضرت امام قبل از پیروزی انقلاب اسلامی

حضرت امام خمینی علیه السلام، هم به عنوان فقیه و مجتهد

جامع شرایط و هم به عنوان بنیانگذار جمهوری اسلامی، در واکنش‌های خود با مصداق‌های منکرات و فساد و فحشاء در کتاب‌ها، هم موضع شرع را اعلام و جاری کرده‌اند و هم مصالح و منافع انقلاب و مردم را مدنظر قرار داده‌اند. قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، که فرقه ضاله بهائیت، اقدام به نشر کتاب‌هایی در ترویج آیین استعماری خود و هتک مقدسات اسلامی نموده، حضرت امام خمینی علیه السلام این گونه واکنش نشان دادند:

من متاسفم از این که در مملکت اسلامی برخلاف قانون اساسی، اوراق ضاله مخالف با نص قرآن و ضروریات دین مقدس نشر می‌شود و دولت‌ها از آن پشتیبانی می‌کنند. کتاب انتقاد که بررد قرآن مجید نوشته شده و طرح قانون خانواده که برخلاف احکام ضروریه اسلام و خلاف نص کلام الله مجید [است] طرح و منتشر می‌گردد و کسی نیست از دولت‌ها استیضاح کند.^۱

حضرت امام علیه السلام، در بحبوحه انقلاب، در مصاحبه با روزنامه ایتالیایی پائزه سرا، در ۱۱ آبان ۱۳۵۷ در نوفل لوشاتو پاریس، در پاسخ به سوال خبرنگاری در موضوع آزادی احزاب، سندیکاها و مطبوعات، می‌فرمایند:

۱. صحیفه امام، ج ۱، ص ۲۶۲.

مطبوعات در نشر همه حقایق و واقعیات آزادند. هرگونه اجتماعات و احزاب از طرف مردم در صورتی که مصالح مردم را به خطر نیندازند آزادند و اسلام در تمامی این شوون حد و مرز آن را تعیین کرده است.^۱ در واقع احکام اسلام و حدودی که تعیین نموده است، مصالح مردم را مورد حفاظت قرار می دهد و هر حرکتی از جمله نشر کتب که احکام اسلام و مصالح مردم را مورد هجمه قرار دهد، آزاد نیستند و محکوم به جلوگیری می باشند. در این نمونه ها، حضرت امام علیه السلام از دولت می خواهد که جلوی انتشار این هجویات و اهانت ها و خلاف گویی ها را بگیرد، هر چند آن دولت، دولت فاسد شاهنشاهی باشد.

تعیین هیئت برای بررسی قبل از چاپ

جمعی از ناشران اسلامی، خدمت حضرت امام خمینی می رسند. حضرت امام در این دیدار، بر ضرورت تعیین هیئتی برای بررسی کتب قبل از چاپ و اصلاح موارد انحرافی و سپس انتشار آن، تاکید نمودند. این مطلب، هدف همان چیزی است که با عنوان «ممیزی» شناخته می شود. امام حتی از تعبیری مثل «کنترل شدید» استفاده می کنند که جای تامل دارد.

۱. صحیفه امام، ج ۴، ص ۲۶۶

خط مشی را اسلام معین کرده است، و ما تابع اسلام هستیم. و آن این است [که] کلیه نشریاتی که شما می‌خواهید اقدام کنید بر آن، باید اسلامی باشد و منزله از انحرافات و البته این تشخیص با یک هیأتی باید باشد. آقایان مثلاً هیأتی را تعیین کنند که در این امور وارد باشند؛ و کتاب‌ها وقتی که بناست نشر بشود، به نظر آن آقایان برسد و آن آقایان وقتی که تصویب کردند که نشرش مانعی ندارد و مخالف با اسلام نیست، آن وقت نشر بکنند، چون ممکن است که یک وقت یک کتابی چند سطرش اسلامی باشد، و در خلالش یک مسائلی غیر اسلامی باشد. ابتدایش یک جور باشد؛ بعدش یک انحرافات داشته باشد.

شمایی که می‌خواهید برای اسلام خدمت کنید یک وقت خدای نخواستہ این اسباب این نشود که برخلاف مسیر خودتان باشد. و لهذا باید کتاب‌ها تحت نظر اهل علم باشد. اهل علم مطلع بر این مکتب‌های انحرافی و آنها مطالعه کنند. وقتی این کتابی که می‌خواهید نشر بدهید مطالعه کنند، بعد که مطالعه کردند آنها، تصدیق کنند که این نشرش مانع ندارد، بعد نشر بدهید. و البته این خدمت بسیار بزرگی است که به اسلام شما می‌توانید بکنید و آن نشر معارف اسلامی، نشر احکام اسلام، نشر

حقایق اسلام، نشر مکتب اسلام و کتبی که این نحو هستند، نشرش بسیار خوب و ان شاء الله شما ماجور هستید در این امر، لکن با این وضع باید باشد. با این وضعی که عرض کردم؛ مصون باشد از این که یک وقت خدای نخواسته شما بخواهید یک کار خیری بکنید، با دست خود شما یک کار خلافی انجام بگیرد. این باید با یک کنترل شدیدی از طرف یک هیات چند نفری، که خودتان تعیین بکنید و مورد تصدیق - مثلاً - اهل علم تهران باشد، آن وقت آنها، آن چند نفر، بررسی کنند؛ و شما هم مشغول باشید.^۱

لزوم حمایت از نشر کتب سالم و اسلامی

جالب است که حضرت امام خمینی علیه السلام در عین برخورد بدون مسامحه با نشریات مروج منکرات و مطالب خلاف عفت عمومی و مغایر با مصالح ملت و اسلام، از ترویج کتب مربوط به شرع و حقایق اسلام و مقابله با ظلم، حمایت نموده‌اند. این بسیار مهم است که حضرت امام خمینی علیه السلام با وجود سختگیری بسیار در مورد استفاده از سهم امام، این اذن را برای نشر آثار اسلامی می‌دهند. که نشانگر اهمیت حمایت از نشریات مفید و اسلامی است و این مساله الگویی است برای مسئولان، که باید این حمایت را انجام

۱. صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۱۱۵ و ۱۱۶.

دهند و دستشان از چنین اقداماتی نلرزد و از اعتراض برخی از ناشران که درخلاف جهت انقلاب حرکت می‌کنند یا آثارشان در راستای مصالح و منافع ملت و ترویج شرع مطهر نیست، نهرا سندن.

نمونه‌هایی از حمایت‌های حضرت امام خمینی علیه السلام

۱- سوال کننده: روحانی (زیارتی)، سید حمید.

بسمه تعالی

پیشگاه قائد بزرگ اسلام حضرت آیت الله خمینی (متع الله المسلمین بطول بقائه).

با اهدای سلام و تحیات وافره معروض می‌دارد، صرف ثلث اموال، که حسب الوصیه باید به مصرف امور خیریه و بریه برسد، در طبع و نشر کتب سیاسی - اسلامی که بیانگر حقایق اسلام و نظریات مراجع عظام در مقابله و مبارزه با ظلمه، حکام جور و استعمارگران باشد و جهت روشننگری و انقلاب فکری اسلامی به کار آید چه صورت دارد؟ مستدعی است نظر شریف را بیان فرمایید. ادام الله ظلمکم علی رؤوس الانام].

بسمه تعالی

آنچه مربوط به ترویج شرع مطهر و بیان حقایق اسلام در مقابله با حکام جور و ظلمه و مطلع ساختن طبقات مردم

از مسائل اسلامی است و نشر کتب مربوطه به این امور، از امور خیریه بلکه بهترین خیرات است. و اگر وصیت به ثلث یا نذر و عهد و غیر اینها متعلق به خیرات و مبرات است، صرف در این امور جایز و راجح است.^۱

مخاطب: فارسی، جلال الدین - لبنان

بسمه تعالی

پس از اهدای سلام و تحیت، مرقوم شریف و اصل، سلامت و توفیق جنابعالی را خواستار است. اگر ممکن می‌شد با همت و نظارت جنابعالی و یا به مباشرت شما جزوه‌های مختصری نوشته شود در موضوع انحراف مکاتب مضره، و طبع و نشر شود بین جوانان ایران و خارج و عرب و عجم، خیلی به موقع است. و این جانب، در صورت عمل، در هزینه آن کمک می‌کنم ان شاء الله. کتابهایی که مرقوم شده است، من به اطمینان به صحت نظر شما مختصر وجهی فرستادم؛ چون از وجوه شرعیه است لابد باید در خدمت مکتب اسلام باشد. از جنابعالی امید دعای خیر دارم.^۲ والسلام علیکم - روح الله الموسوی الخمینی^۳

۱. روح الله الموسوی الخمینی ۱۵ نجف اشرف / ۱۳ اسفند ۱۳۵۳ / ۲۰ صفر ۱۳۹۵

۲. صحیفه امام، ج ۳، ص ۳۹۷.

۳. روزنامه کیهان، شماره ۲۰۷۱۸ به تاریخ ۹۲/۱۲/۴، صفحه ۷ (ادب و هنر)

برخورد حضرت امام بعد از پیروزی انقلاب اسلامی

بعد از انتشار کتاب «آیات شیطانی» از سوی سلمان رشدی و اهانت آشکار به پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و قرآن کریم، حضرت امام خمینی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ حکم ذیل را صادر نمودند:

به اطلاع مسلمانان غیور سراسر جهان می‌رسانم مؤلف کتاب «آیات شیطانی» که علیه اسلام و پیامبر و قرآن، تنظیم و چاپ و منتشر شده است، همچنین ناشرین مطلع از محتوای آن، محکوم به اعدام می‌باشند. از مسلمانان غیور می‌خواهم تا در هر نقطه که آنان را یافتند، سریعاً آنها را اعدام نمایند تا دیگر کسی جرأت نکند به مقدسات مسلمین توهین نماید و هر کس در این راه کشته شود، شهید است ان شاء الله. ضمناً اگر کسی دسترسی به مؤلف کتاب دارد ولی خود قدرت اعدام او را ندارد، او را به مردم معرفی نماید تا به جزای اعمالش برسد. (والسلام علیکم ورحمة الله و برکاته روح الموسوی الخمینی).^۱

در این حکم هم نویسنده کتاب مذکور و هم ناشر مطلع از محتوای آن، محکوم به اعدام شدند. حضرت امام خمینی بعداً در رد شبهه‌ای که توبه نویسنده و ناشر می‌تواند حکم اعدام را لغو کند، ابقای حکم را حتی در صورت توبه

۱. صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۲۶۳

آنها، مورد تاکید قرار دادند، این حکم در دوره رهبری امام خامنه‌ای نیز مورد تایید و تصدیق و تاکید معظم له قرار گرفت.

اکنون وصیت من به مجلس شورای اسلامی در حال و آینده و رئیس جمهور و رؤسای جمهور مابعد و به شورای نگهبان و شورای قضایی و دولت در هر زمان، آن است که نگذارید این دستگاه‌های خبری و مطبوعات و مجله‌ها از اسلام و مصالح کشور منحرف شوند و باید همه بدانیم که آزادی به شکل غربی آن، که موجب تباهی جوانان و دختران و پسران می‌شود، از نظر اسلام و عقل محکوم است و تبلیغات و مقالات و سخنرانی‌ها و کتب و مجلات برخلاف اسلام و عفت عمومی و مصالح کشور حرام است. و بر همه ما و همه مسلمانان جلوگیری از آنها واجب است و از آزادی‌های مخرب باید جلوگیری شود و از آنچه در نظر شرع حرام و آنچه برخلاف مسیر ملت و کشور اسلامی و مخالف با حیثیت جمهوری اسلامی است به طور قاطع اگر جلوگیری نشود، همه مسئول می‌باشند و مردم و جوانان حزب‌اللهی اگر برخورد به یکی از امور مذکور نمودند به دستگاه‌های مربوطه رجوع کنند و اگر آنان کوتاهی نمودند، خودشان مکلف به جلوگیری هستند. خداوند تعالی مددکار

همه باشد!^۲

ممیزی در نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی

امام خامنه‌ای، که به امر کتاب و ترویج فرهنگ کتابخوانی، اهتمام ویژه‌ای دارند، در بیانات خود به مناسبت‌های مختلف از جمله دیدارهایشان در نمایشگاه‌های بین‌المللی کتاب تهران، در خصوص ابعاد مختلف ممیزی، بیانات روشن و راهگشایی داشته‌اند.

۱- ضرورت ممیزی و نظارت بر چاپ کتاب

مساله «ممیزی کتاب» که امروز نمی‌شود گفت با شلاق‌های نقادی، بلکه فحاشی، روی‌گرده این آقایانی که مسئول این کار هستند، کوبیده و نواخته می‌شود، امری لازم است و بد نیست. این، وظیفه دولت و وزارت ارشاد و هر آدم خیرخواهی است که نگذارد این ماده و هروئین و داروی مضر، در بین جوانان پخش شود.^۳

۲- ممیزی و نظارت بر چاپ کتاب

حق مردم بر حق نویسنده اولویت دارد. «در زمینه

۱. صحیفه امام، ج ۲۱، صص ۴۳۵ و ۴۳۶.

۲. روزنامه کیهان، شماره ۲۰۷۱۲ به تاریخ ۹۲/۱۱/۲۷، صفحه ۷ (ادب و هنر)

۳. دیدار دست اندرکاران امور هفته کتاب، ۳۰ مهر ۱۳۷۵.

کتاب، اگر فرض کردیم که نویسنده برای خود حقی قائل است- اگر فرض کنیم چنین حقی واقعا مبنای انسانی دارد، چون من شک دارم که آیا آن حق، مبنای انسانی دارد یا ندارد- در مقابل آن، حق دیگری به وجود می‌آید و آن، حق خواننده است. امر، براین دایر است که ما حق نویسنده را حفظ کنیم یا حق خواننده را؟ فرض کنید یک نفر، رمانی را با بیانی جذاب می‌نویسد که این رمان، حقایق تاریخی را تحریف می‌کند و ممکن است هزاران خواننده را هم به طرف خود جلب کند. می‌گویید به من اجازه بدهید این رمان را به داخل جامعه بفرستم تا مردم آن را بخوانند. شما می‌بینید که اگر مردم خواندند، ذهنشان نسبت به یک حقیقت تاریخی، دچار گمراهی خواهد شد. آیا حق خواننده ایجاب می‌کند که شما جلو نشر این رمان را بگیرید یا نه؟ من... این طور فکر می‌کنم که مساله، فقط در حق نویسنده و گوینده، منحصر نمی‌شود؛ بلکه حق بالاتری وجود دارد که آن، حق خواننده است. چرا می‌گوییم بالاتر؟ چون تعداد افراد بیشتر است. یک نفر نویسنده حق دارد؛ در حالی که هزاران خواننده، هزاران حق دارند. حق اینها باید رعایت شود»^۱.

۱. دیدار دست اندرکاران هفته کتاب، ۱۳۷۵/۷/۳۰.

۳- عدم جلوگیری از کتابهای مضر، نزد خداوند

مواخذه دارد

تحریف تاریخ و شخصیتها و سوق دادن جوانان به شهوت رانی از جمله مصادیق اضرار هستند که حسب وظیفه شرعی و قانونی باید جلوی آنها گرفته شود. عدم برخورد با این گونه آثار، موجب مواخذه خداوند خواهد بود و این مسئله باید موجب وحشت و نگرانی کسانی شود که به قیامت اعتقاد دارند و خود را ضعیف و ناتوان در برابر عذاب الهی می دانند. «تاریخ گذشته و تاریخ انقلاب و تاریخ جنگ و اوضاع کنونی کشور را تحریف می کنند. شخصیتهای کاذب به وجود می آورند و از آنها تعریف و تمجید می کنند که این هم خودش نوعی تحریف است. جوانان را به شهوترانی سوق می دهند که باید جلوش گرفته شود. البته من نمی گویم که هر چه بر طبق نظر شما نیست، جلوش را بگیرید؛ نه. هر چه که مضر است، جلوش را بگیرید. از این که جلو کتاب مضر را می گیرید، مطلقاً نگران نباشید. اگر شما جلو کتاب مضر را نگیرید؛ خدا از شما مواخذه خواهد کرد. اگر آن ناشر جلوش را نگیرد، خدا از او مواخذه خواهد کرد. هر کسی که به نشر کتاب مضر برای خواننده، کمک و دخالتی

داشته باشد، خدا از او نخواهد گذشت.^۱
 امام خامنه‌ای از منظر یک مجتهد مسلم و مرجع تقلید و نیز رهبر انقلاب اسلامی، این مسئله را با ذکر مصداقی تبیین کرده و وزارت ارشاد را مسئول جلوگیری از این نوع آثار معرفی می‌فرماید:

کتاب رمانی را پیش من آوردند که گفته می‌شد جزو کتاب‌هایی است که یک وقت در نمایشگاهی منتشر شده است. البته قبل از انقلاب چاپ شده است. من وقتی این کتاب را خواندم، به نظرم رسید که محال است این نویسنده برای فاسد کردن جوانان، ماجور و مزدبگیر نباشد؛ یعنی بدون تردید، هر صفحه‌ای از آن کتاب را که جوانی می‌خواند، واقعا بدون مبالغه، دچار هیجانات عشقی می‌شد. از اول تا آخر کتاب همین‌طور بود... یک وقت بعضی از آقایان برای کاری در همین زمینه‌ها پیش من آمده بودند و من این کتاب را... به آنها دادم و گفتم ببینید این کتاب این‌گونه است. البته به آنها هم گفتم وقتی که نگاه کردید، بروید اصلاً نابودش کنید و نگه ندارید! واقعا بعضی از کتاب‌ها این‌طوری است؛ باید مراقب بود. نمی‌شود گفت که در این زمینه، وزارت ارشاد

۱. دیدار دست‌اندرکاران هفته کتاب، ۳۰/۷/۱۳۷۵.

مسئولیتی ندارد.^۱

۴- بایستی از رهزنی فکرها و اندیشه‌ها جلوگیری شود

یکی از حوزه‌های ممیزی کتاب، بایستی جلوگیری از ترویج اندیشه‌های غلط باشد که فکر و اندیشه مردم را تحت تاثیر قرار داده از حقیقت و واقعیت‌ها دور می‌سازد و به نوعی، راهزنی فکری می‌کنند. رهبر معظم انقلاب اسلامی با تاکید بر این مسئله، علت لزوم جلوگیری از اندیشه‌های غلط و نادرست را نبود امکانات و فرصت پاسخگویی می‌دانند و تصریح می‌فرمایند که در صورت پدید آمدن چنین توان و امکاناتی بهترین راه، ایجاد فکر هدایتگر در کنار افکار غلط و نقد این گونه آثار می‌باشد.

مساله صیانت از ذهن‌ها را عرض کردم، به این مناسبت به آقایان - برادران عزیز وزارت ارشاد- عرض می‌کنم که مساله نظارت بر کتاب هم یک مساله‌ای بسیار جدی است. متاسفانه وقتی گفته می‌شود «نظارت بر کتاب»، فوراً ذهن مستمع، سراغ سانسور نوع بد و منفی- که همه ما آن را نفی می‌کنیم- می‌رود! گویا که مثلاً بحث برسر این است که ما دست و پای اصحاب فکر و اندیشه و آدم‌های کارآمد فکری را ببندیم که آقا،

۱. دیدار دست اندرکاران هفته کتاب، ۳۰/۷/۱۳۷۵.

شما این را ننویس، این را بنویس! این را چرا نوشتی؟ در حالی که نه؛ جمهوری اسلامی محدودیتی به این معنا در باب کتاب، مطلقاً ندارد. شاهدش هم همین صحنه کنونی بازار کتاب در ایران است... بحث برسر محدود کردن نویسندگان و دانشمندان و متفکران و آدم‌های برجسته نیست؛ بحث برسر جلوگیری از رهنی فکرها و اندیشه هاست. ما مسئولیت مهمی در مقابل افکار مردم داریم^۱.^۲

۱. دیدار دست اندرکاران برگزاری هفته کتاب، ۱۹/۸/۱۳۷۶.
 ۲. روزنامه کیهان، شماره ۲۰۷۲۴ به تاریخ ۱۱/۱۲/۹۲، صفحه ۷ (ادب و هنر)

فصل ششم:

احکام شرعی مربوط به نشر

ضرورت دقت در انتخاب کتاب

انتخاب کتاب و نشریه، خود یکی از مسائل مهم تربیتی روز است. هر کتابی برای هر کس خواندنی نیست و هر مجله‌ای برای هر خانواده‌ای مفید نمی‌تواند باشد. آن جوانی (دختر و پسر) که هنوز از نظر فکری واکسینه نشده و مصنوعیتی (به علت عدم تجربه و نقص تحقیق) در مقابل مطالب مسموم‌کننده پیدانکرده است با مطالعه کتاب‌های منحرف‌کننده فکر و اندیشه‌اش مسموم و بیمار می‌گردد. روح و فکر جوان نیز که هنوز با آتش تحقیق و تجربه پخته نگردیده و قدرت تأثیرش بیشتر از اثرش می‌باشد، محتاج

به رعایت رژیم بهداشتی و غذائی روان و اندیشه است و به همان اندازه که جوان در انتخاب غذای جسم دقت می‌کند بیشتر و بیشتر لازم است در انتخاب کتاب و نشریه که غذای جان او است تامل کند و به ارزیابی دقیق بپردازد. بر این اساس اسلام مطالعه و خواندن کتابهای منحرف کننده را تحت عنوان (کتاب ضاله) برای افراد خام و غیر محقق که هنوز در مراحل اولیه مطالعه هستند و قدرتی برای تمیز زشت از زیبا و مفید از مضر و دارو را از سم ندارند حرام و ممنوع کرده است.

اساساً توجه به بهداشت غذای فکر که بیشتر از راه مطالعه، معاشرت، دوستی‌ها، و استفاده از وسائل ارتباط جمعی به روان انسان وارد می‌شود یکی از وظائف اولیه هر آدم با درکی می‌باشد.

حضرت علی علیه السلام در حدیثی می‌فرماید:

«مالی اری الناس اذا قرب اليهم الطعام لیلاً تکلفوا
انارة المصابیح لیصروا ما ید خلون فی بطونهم ولا
یهتمون بغذاء النفس بان ینیروا، مصابیح الباهم بالعلم
لیسلموا من لواحق الجهالة و الذنوب فی اعتقاداتهم و

اعمالهم»؛^۱ چرا مردم را این چنین می بینم، هر گاه در شب به غذای جسم و شکم نزدیک می شوند برای تهیه چراغ و روشنائی به زحمت می افتند تا ببینند و بشناسند آنچه را که در شکم خود داخل می نمایند اما همین مردم با این دقت در مورد غذای جسم، سعی و کوششی از خود نشان نمی دهند که غذای جان و فکر خود را در زیر روشنائی چراغ تفکر و علم بخورند تا از تبعات جهالت و گناه، اعتقادات و اعمالشان سالم بماند.

امام مجتبی علیه السلام می فرماید:

«عجبت لمن یتفکر فی مأکوله کیف لا یتفکر فی معقوله؟»

فیعجب بطنه ما یؤذیه و یورع صدره ما یردیه»؛^۲ تعجب می کنم از کسی که درباره مأكولات و خوردنی ها فکر می کند؛ اما در مورد معقولات و غذای جان نمی اندیشد. شکم خود را از غذائی که آزارش می دهد حفظ می نماید اما فکر و اندیشه و روان خود را رها ساخته تا هر چیزی در آن وارد شود.

بنابراین جوان اهل مطالعه نباید دروازه روح خود را بر روی هر نوع غذای فاسد بگشاید در حالیکه دروازه جسم و شکم

۱. شرح نهج البلاغه لابن ابی الحدید، ج ۲۰، ص ۲۶۱.

۲. سفینة البحار، ج ۲، «طعم»، ص ۸۴.

او دارای کنترل شدید است. هیچگاه نشده که دروازه بدن و جسم و شکم برای هر غذائی بدون شناخت و دقت‌های بصری و ذائقه‌ای باز شود.

آیا هرگاه لبنیات فروشی کوی و محله شما از فروش مواد غذائی مانده و فاسد امتناعی نداشت و راه تعقیب او مسدود بود، وسائل خود را از او می‌خرید؟ قطعاً خیر.

نه تنها خود نمی‌خرید بلکه بدوستان و آشنایان نیز سفارش می‌کنید که نیازمندیهای خود را از جای دیگر تأمین کنند. چه اشکالی دارد برای سلامتی فکر و روان خود و دیگران و در نتیجه تأمین سلامتی جامعه از این روش استفاده نمائیم؟ آیا ارزش سلامتی فکر و روان از سلامتی جسم کمتر است؟!

رسالت نویسندگی و مسئولیت‌پذیری در قبال نوشته‌ها نیز جزء مواردی است که پیشوایان دینی به آن توجه داشتند. دقت در نوشتار نیز از دیگر فرمایش‌های حضرت علی علیه السلام است:

هرگاه چیزی نوشتی، پیش از آنکه مهرش کنی، آن را بازنگری کن؛ زیرا در حقیقت بر خرد خویش مهر می‌زنی.^۱

۱. غرر الحکم و دررالکلم، تحقیق: میرسید جلال الدین محدث ارموی، ح ۴۱۶۷.

نشر کتب ضاله

معنای ضاله

ضاله از ریشه ضلال و ضلالت، به معنای مخالف هدایت است.^۱ اما در اصطلاح به معنای انحراف از حق است.^۲

به سخن دیگر، ضاله خلاف حق است از روی یقین، چه در اصول دین اسلام یا مذهب حق تشیع یا فروع قطعیه باشد و این در صورتی است که حق بودن آن مسائل مسلم باشد.^۳

معیار حرمت کتب ضاله

خواندن و نگهداری کتب ضاله به صورت مطلق در کلمات فقها حرام دانسته نشده بلکه در صورتی که فرد پایه‌های اعتقادیش محکم نیست و ممکن است خواندن یک کتاب سبب گمراهی خودش و یا دیگری شود خواندن

۱. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۱۱، ص ۳۹۰، دار صادر، چاپ سوم، بیروت، ۱۴۱۴ ق.

۲. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، تحقیق: صفوان عدنان داودی، ص ۵۰۹، دارالعلم الدار الشامیه، چاپ اول، دمشق - بیروت، ۱۴۱۲ ق.

۳. بهجت، محمد تقی، جامع المسائل، ج ۲، ص ۳۹۹ و ۴۰۰، چاپ اول، قم - ایران.

و نگهداری آن جایز نیست ولی برای کسانی که از گمراه نشدن خودشان مطمئن هستند و یا در نگهداری آن مصلحت مهم‌تری باشد نگهداری و خواندن آن جایز است بلکه در برخی مواقع به جهت پاسخ‌دهی به شبهات حفظ آن لازم و واجب است در طول تاریخ همواره علمای ما کتب ضلال را مطالعه و به آن پاسخ مستدل و علمی می‌داده‌اند. علت تحریم کتب ضاله رواج پیدا نکردن افکار مسموم میان تمامی اقشار جامعه است چون همگان قدرت تحلیل مسایل علمی را ندارند ضمن آنکه بسیاری از آنان اهمیتی هم به رفع شبهه نمیدهند و در صدد یافتن پاسخ برای آن نیستند اسلام می‌خواهد جامعه‌ای به وجود آورد که در مسیر تکامل معنوی و اخلاقی پیش برود. این کار میسر نمی‌شود جز از این راه که با عوامل انحراف فکری و اخلاقی مبارزه کند و نگذارد این عوامل بر زندگی مردم مسلط شود. با توجه به این اصل اساسی، خواندن کتب گمراه‌کننده که به عقاید و افکار صحیح و یا به اخلاق سالم لطمه می‌زند، ممنوع ساخته است.

اگر خواندن این نوع کتب و نوشته‌ها برای همگان آزاد باشد، مردم چه تضمینی برای نگهداری افکار و اخلاق خود از انحراف دارند؟ هرگز نباید قدرت تلقین و تبلیغ را نادیده

گرفت و چه بسا این نوع نوشته‌ها از راه تلقین و تبلیغ، مسیر زندگی افراد را به کلی منحرف سازند؛ چه بسیارند جوانانی که بر اثر کتب منحرف کننده و رمان های عشقی و جنایی رسوا و خطرناک، در پرتگاه فساد و سقوط اخلاقی افتاده اند. به این علل یاد شده است که اسلام اجازه نداده کتب گمراه کننده، به طور آزاد در اجتماع نشر شود و مورد مطالعه همگان قرار گیرد؛ ولی بر همین اساس که این دین طرفدار علم و دانش است، خواندن و مطالعه این گونه کتاب‌ها را بر دانشمندی که قدرت دارند حق و باطل را با میزان عقل توانای خود از هم بشناسند، حرام نکرده است. دانشمندان نه تنها می‌توانند این گونه کتاب‌ها را مورد مطالعه قرار دهند، بلکه بر دانشمندان اسلامی مطالعه آنها واجب و لازم است تا بتوانند منطق مخالفان را که در این کتب آمده است به دست آورند و با آن مبارزه کنند و چگونگی منطق و راه و روش تبلیغ دشمنان را بشناسند و از راه صحیح و مؤثر در مبارزه با آن بکوشند.

معیار در ضاله بودن یک کتاب تضاد آن با توحید و مغایر بودن آن با اهداف انبیا و اوصیای آنان است ممکن است هر کتابی در آن خطا و لغزش وجود داشته باشد لذا به صرف وجود اشتباهات نمیتوان حکم به ضاله بودن یک کتاب

نمود بلکه کتابی جزو کتب ضاله محسوب می شود که هدف آن براندازی توحید اسلام و قرآن باشد و در تنافی با اهداف کلی آنها باشد.^۱

• ملاک مزل بودن کتاب چیست؟

آیه الله صافی: ملاک مزل بودن کتاب آن است که مشتمل بر مطالبی باشد که معرضیت گمراه نمودن خواننده را از نظر مذهبی داشته باشد. والله العالم.^۲

آیه الله مکارم در مورد کتب ضاله می فرماید: کتابهایی که باعث انحراف از نظر، عقیده یا عمل یا اخلاق گردند کتب ضاله هستند.^۳

و همچنین در باب وصیت گفته شده است:

از جمله وصیت های حرام؛ مانند وصیت به ایجاد مراکز فساد و انتشار کتب ضاله است.^۴

۱. (لوح فشرده پرسمان، اداره مشاوره نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه ها، کد: ۱۰۰۱۱۴۱۵۵/۳)

http://quran.porsemani.ir/node/۳۹۰۷.

۲. http://www.ijtihad.ir/ContentDetails.aspx?itemid=۵

۳. http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid = ۰&mid = ۱۳۵۶۷۰& CatID = ۲-&GID = ۲-

۴. قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۱، ص ۲۸۰، مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، چاپ یازدهم، تهران، ۱۳۸۳ ش.

• نگهداری و مطالعه کتب ضاله

سؤال: اینجانب حدود ۱۵ سال قبل به مطالعه کتب دینی پرداخته و در این زمینه کتابهای زیادی از نویسندگان مختلف به صورت کتابخانه‌ای جمع‌آوری کردم در میان کتابهایم کتبی است که نویسندگان آن از مبارزین شناخته شده بوده ولی باگردش چرخ انقلاب و غربال شدن افراد ماهیت اصلی آنان مشخص گردید تکلیف من در نگهداری و مطالعه کتب این افراد چیست؟

جواب: نگهداری آنها اشکال ندارد.^۱

خرید و فروش کتب ضاله

خرید و فروش کتابها و مجلات و نوارهای گمراه‌کننده، حرام است مگر آنکه برای هدف صحیحی بخرد مثلاً محققى است که برای نوشتن ردّ مطالب آن، کتاب را می‌خرد، ولی خرید و خواندن آن تنها برای اطلاع از مطالب آن برای کسانی که بیم گمراهی آنان می‌رود جایز نیست.^۲

س ۱۳۲۶: خرید و فروش کتابهای گمراه‌کننده مانند کتاب آیات شیطانی چه حکمی دارد؟

جواب: خرید و فروش و نگهداری کتابهای گمراه‌کننده

۱. استفتائات امام خمینی ج ۲ ص ۲۰.

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۴۹۸، م ۱۵.

جایز نیست مگر برای پاسخگویی و ردّ مطالب آن برای کسی که قدرت علمی این کار را داشته باشد.^۱

سؤال: خرید و فروش کتب صوفیه و مطالعه آن چه حکمی دارد؟

آیه الله صافی: چاپ و نشر و خرید و حفظ و مطالعه کتب صوفیه حرام است و کتاب‌هایشان حکم کتب ضلال را دارد که مطالعه آن فقط برای اهل نظر جهت ابطال باطل آنها جایز است.^۲

• خواندن کتب غیر اسلامی

سؤال: آیا خواندن کتب غیر اسلامی مانند بهائیت و کمونیستی و سایر مرام‌های الحادی حرام است؟

جواب: اگر خوف انحراف در بین باشد باید ترك کنند.^۳

سؤال: آیا خواندن کتب غیر اسلامی مانند بهائیت و

کمونیسم و سایر مرام‌های الحادی حرام است یا خیر؟

آیه الله صافی: حفظ و نگهداری کتب ضلال و خواندن آنها حرام است، مگر برای کسی که قدرت تشخیص حق از باطل را داشته باشد و غرض صحیحی مانند ردّ مطالب

۱. <http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=۲۲>.

۲. <http://www.ijtihad.ir/ContentDetails.aspx?itemid=۵>

۳. ر.ك استفتائات امام علیه السلام، ج ۲، ص ۴۰، س ۱۱۲

باطله داشته باشد. والله العالم.^۱

• تکثیر، خواندن و... کتب ضاله

مسأله: نگه‌داری کردن کتاب‌ها و نوشته‌های گمراه‌کننده و همچنین استنساخ (تکثیر) آنها و خواندن و درس گرفتن و تدریس آنها، اگر هدف صحیحی در آن نباشد، حرام است؛ مثل این‌که قصد اشکال و ابطال آنها را داشته باشد و برای این هدف، صلاحیت نیز داشته باشد و مطمئن باشد که گمراه نمی‌شود؛ و اما مجرد آگاه شدن از مطالب آنها برای غالب مردم که ترس گمراهی آنان می‌باشد جزء اغراض صحیح که مجوز حفظ آنها باشد نمی‌باشد، بنابراین بر چنین افرادی لازم است از کتاب‌هایی که مشتمل بر مطالب مخالف عقاید مسلمین است به خصوص کتاب‌هایی که مشتمل بر شبهات و مغالطه‌کاری‌هایی است که (امثال آنان) از حل و دفع آن عاجزند، اجتناب ورزند و برای آنها خرید، نگه‌داری و حفظ آنها جایز نیست و باید آنها را از بین ببرند.^۲

۱. <http://www.ijtihaad.ir/ContentDetails.aspx?itemid=5>

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، مکاسب محرمه، مسأله ۱۵؛ منهاج الصالحین حضرت آیه الله خوئی؛ حضرت آیه الله سیستانی، مکاسب محرمه.

• خرید برای رد

سؤال: خرید کتاب‌های بهایی جهت رد بر آنها چه صورت دارد؟

جواب: خرید صورت شرعی ندارد ولی گرفتن و نگاه داشتن با اطمینان به این که از عهده رد برمی آید مانعی ندارد به شرط آن که محافظت کند که به دست جاهل نیفتد که خدای نخواستہ موجب اضلال شود.^۱

• خواندن

س ۱۳۳۲: آگاه شدن از کتابهای گمراه کننده و کتابهای ادیان دیگر برای شناخت دین و عقاید آنها به قصد افزایش معرفت و اطلاعات چه حکمی دارد؟

جواب: حکم به جواز خواندن این کتب فقط به خاطر شناخت و افزایش اطلاعات، مشکل است، البته خواندن آنها برای کسی که قدرت شناخت و تشخیص مطالب باطل را دارد به قصد ابطال و رد آنها جایز است به شرطی که به خود مطمئن باشد که از حق منحرف نمی شود.^۲

سؤال: نظر خود را در مورد خواندن کتاب‌هایی که باعث باز شدن ذهن خواننده نسبت به دسایسی که ابرقدرت‌ها بر

۱. مجمع المسائل حضرت آیه الله گلپایگانی، ج ۲، ص ۱۳، سؤال ۱

۲. <http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=۲۲>.

ضد دیگران به کار می‌برند، مانند کتاب‌هایی که فرضاً یک سیاست‌مدار یا یک جاسوس نوشته است، با توجه به اینکه ممکن است نکات غیراخلاقی هم تا حدی در آن باشد، بیان کنید.

آیه‌الله صافی: موارد مختلف است؛ باید خصوص هر کتاب مورد سؤال قرار گیرد تا جواب مربوط به آن کتاب گفته شود، ولی به طور کلی مطالعه کتاب‌هایی که ممکن است موجب انحراف در عقیده و یا اخلاق مطالعه‌گر گردد، جایز نیست. والله العالم^۱

احکام حق تالیف

«حق مؤلف» معادلی است که در زبان انگلیسی به آن Copyright (کاپی‌رایت) می‌گویند که در املاي معمول فارسی بیشتر به صورت «کپی‌رایت» می‌نویسند. کسی که اثری را پدید می‌آورد، معمولاً قانونهای کشورهای او را پدید آورنده (نویسنده، مؤلف، مصنف، مدون، شاعر، آهنگساز، نقاش، ترانه‌سرا، و مانند آنها) می‌شناسند و حقوقی را به لحاظ پدید آمدن اثرش برای او در نظر می‌گیرند و به رسمیت می‌شناسند، مشروط بر آنکه اثر اصالت داشته باشد و از آثار

۱. <http://ijtihad.ir/ContentDetails.aspx?itemid=۵>

گذشتگان و دیگران در پدید آوردن آن، استفاده غیر مجاز نشده باشد. البته تعریف دقیق و حدود هر یک از این مفاهیم در قانونهای مختلف تفاوتی با یکدیگر دارد. حق مؤلف، تنها به حق مالی یا حق اقتصادی محدود نیست؛ هر چند که پدیدآورانی هستند که زندگی آنها فقط از راه درآمد حاصل از فروش آثارشان می‌گذرد. حق مؤلف، مالکیت فردی و معنوی آثار را به رسمیت می‌شناسد و جامعه را ملزم می‌سازد که آن را محترم بدارد و حقوق قانونی پیش بینی شده و ناشی از آن را مراعات کند. حق مؤلف، حتی از این هم فراتر می‌رود و برای پدید آورنده نوعی «حق اخلاقی» قائل می‌شود و آن را مشمول حمایت خود قرار می‌دهد.

پدید آورنده‌ای که اثری را به وجود می‌آورد، نسبت به اثر خود دو حق دارد: (۱) حق مادی؛ (۲) حق معنوی.

حق مادی این است که مزد زحمات پدید آورنده از آن خود او باشد و کس دیگری از آن سوء استفاده نکند. امتیاز یا انحصار اثرش در اختیار خودش قرار بگیرد و بتواند هر طور که می‌خواهد و با هر کس که صلاح می‌داند قرار داد ببندد و اثرش را به جامعه عرضه کند و به آگاهی مخاطبانی که در نظر دارد، برساند. درباره همین حق مادی میان قانونهای مختلف حق مؤلف اختلاف نگرش و روش هست.

حق معنوی این است که پدید آورنده سوای حقوق مادی از حقوق دیگری نیز برخوردار است که اصطلاحاً به آنها معنوی، و گاه نیز اخلاقی، می‌گویند، مانند اینکه: اثرش به نام خود او شناخته شود؛ هر گاه که خواست بتواند در آن دست ببرد، تغییر دهد، جابه‌جا کند، از نوبنویسد، به شکل دیگری ارائه دهد، بر آن بیفزاید، از آن بکاهد، و این کارها هیچ‌گاه و از سوی هیچ کسی بدون اجازه او صورت نگیرد؛ برای مثال زمانی که اثری را برمی‌دارند و بدون اجازه پدید آورنده آن تجدید چاپ می‌کنند، ولو آنکه در چاپ آن هیچ گونه تغییری ندهند، نام پدید آورنده را در مواضع مناسب و به صورت مناسب بگذارند، و حاضر باشند حقوق مادی او را نیز بی‌کم و کاست بپردازند، بنا به همان حقوقی که گفتیم، مرتکب عمل خلاف می‌شوند، زیرا پدید آورنده با این عمل از حق اعمال نظرش نسبت به اثر خودش محروم می‌شود.

نظر مراجع معظم تقلید در مورد حق تالیف

شخصی کتابی تالیف می‌نماید یا در موضوعی قلم می‌زند یا کتابی را ترجمه یا تصحیح می‌نماید و یا نرم‌افزاری را تهیه می‌کند و یا در مساله‌ای عقلی یا تجربی طرحی را ارائه می‌کند؛ اختلافی نیست که این امور مورد احترام همه انسان‌ها است و مسلماً عامل در برابر کار خود می‌تواند

عوضی را دریافت کند. محل اختلاف جایی است که از حق التألیف و انتشار (کپی رایت) سخن به میان می آید. زیرا عامل معتقد است که اثر حاصل تلاش فکری اوست. لذا در باب انتشار یا عدم آن یا نحوه انتشار یا دفعات انتشار فقط او است که می تواند تصمیم بگیرد فلذا حق دارد در برابر واگذاری هر کدام از اینها به غیر، عوضی را دریافت کند. حق مالکیت معنوی که به آن حق مالکیت فکری، حق تألیف و حق تکثیر هم گفته می شود، عبارت است از حقوقی که از طریق اموری مانند نگارش کتاب، برنامه نویسی نرم افزار، اختراع و از این قبیل امور معنوی برای شخص یا گروه خاصی ایجاد می شود. به این نحو که اگر کسی بدون اجازه شخص یا گروه مذکور از آثار آنان کپی برداری یا هر نوع تصرف مشابه آن نماید، مرتکب معصیت شده است.

اغلب مراجع عظام تقلید فعلی قائل به وجوب رعایت حق تألیف می باشند. البته در جزئیات آن اختلاف نظرهایی وجود دارد برخی از مراجع عظام تقلید مانند مقام معظم رهبری و حضرت آیت الله مکارم شیرازی به طور صریح و مفصل به این بحث پرداخته اند و در مکتوبشان بخش جداگانه ای به این موضوع اختصاص دارد. اما برخی از مراجع عظام در خلال سایر مباحث و یا به شکل غیر

صریح به این موضوع پرداخته‌اند. همین امر موجب شده تا برخی از افراد و حتی برخی از محققین بزرگوار گمان کرده‌اند که حق تألیف از نظر این دسته از مراجع قابل احترام نیست.

تقسیم بندی نظرات مراجع

۱- مقید به قانون

حضرت آیت الله سیستانی رعایت حق تألیف را مقید به قانون نموده‌اند. به این معنا که اگر قانونی در این زمینه موجود بود، لازم است طبق همان قانون عمل شود، اما اگر قانونی موجود نبود، رعایت حق تألیف وجوب ندارد.

۲- حق تألیف در محصولات داخلی

مقام معظم رهبری رعایت حق تألیف را در مورد محصولات داخلی که داخل کشور تولید می‌شود، مطلقاً لازم می‌دانند (چه قانونی موجود باشد، چه نباشد)، اما در مورد محصولات خارجی که از خارج کشور وارد می‌شود، رعایت حق تألیف را مقید به قرارداد نموده‌اند. یعنی اگر قراردادی بین وارد کننده و صادر کننده اثر برای حفظ حق تألیف موجود باشد، رعایت آن لازم است، و الا رعایت حق تألیف واجب نیست.

۳- شرط ضمن عقد

آیت الله صافی گلپایگانی نیز معتقدند:

حق طبع، حق تالیف و حق اختراع را به مفهومی که در قوانین موضوعه جدید تعریف شده است، حقیر نتوانسته‌ام با احکام اسلامی تطبیق نمایم، از جمله عقود معاملات هم نیست تا بتوان به عموم بعض ادله مثل «اوفوا بالعقود» تمسک کرد و اگر گفته شود این حقی است عرفی، چنانچه حقوق عرفی مانند حق تحجیر و حق السبق به علت عدم ردع شارع استکشاف رضایت می‌کنیم، باید گفت: عدم ردع نسبت به حقوق عرفی که در زمان شارع متعارف بوده است دلیل بر امضای مشروعیت آنها می‌باشد اما از آن مثل ادله لفظیه، اطلاق و عموم استفاده نمی‌شود در زمان شارع مقدس هم تالیف و اختراع و ابتکار بوده است اما برای مؤلف و مبتکر و مخترع و محقق حقی اعتبار نمی‌شده و شارع هم اعتبار نفرموده است و به عبارت اخری، بنا بر «عدم اعتبار» بوده و لو به این معنا که چون مورد التفات و توجه نبوده است، آثار مترتب بر آن شرعیت نداشته و شارع هم با عدم تشریح این حق، روش عرف را امضا کرده است. بناء علی کل ما ذکر، مشروعیت حقوق مذکور را ثابت نمی‌دانیم و هر چند ترتیب برخی آثاری که بر

این حقوق مرتب می‌گردد به طور شرط در ضمن عقد امکان پذیر است، اما مقاصد مهمی را که ارباب دعاوی این حقوق دارند، با شرط نمی‌توان تأمین نمود. راهی که تا حدی می‌تواند بعض اغراض صحیحی را که در اعتبار این حقوق در نظر است فراهم سازد، این است که فقیه جامع الشرایط که بر حسب ولایت باید مصالح عامه را در نظر بگیرد به طور موردی نسبت به هر اختراع یا طبع یا تالیف طبع یا تقلید از آن اختراع یا تالیف را تا مدت معینی محدود سازد بدیهی است که این برنامه‌ای است که مقصود در حقوق نمی‌شده بلکه شامل مطلق مشاغل می‌گردد و کل آن در محدوده ولایت فقیه اجرا می‌شود.^۱

۴- امام خمینی و حق تالیف

امام خمینی رحمته الله علیه در تحریرالوسیله در بحث مسائل مستحدثه با اشاره به مسأله مورد بحث می‌فرمایند:

آنچه که معروف به حق طبع نزد افراد است حق شرعی به شمار نمی‌آید و زایل نمودن سلطه مردم بر اموالشان بدون اینکه شرط و عقدی در بین باشد جایز نیست و مجرد نوشتن جمله «حق چاپ و تقلید محفوظ است» حقی به وجود نمی‌آورد و التزام

۱. لطف الله صافی، فصلنامه رهنمون، مدرسه عالی شهید مطهری، شماره ۲ و ۳، صص ۲۰۷-۲۰۹.

دیگران را به دنبال ندارد.

پس افراد می‌توانند آن را چاپ و تقلید نمایند و کسی نمی‌تواند آنها را از این کار منع کند. و نیز آنچه که معروف است به «ثبت اختراع» برای مخترعش و منع دیگران از تقلید او و تکثیر نمودن آن اختراع هیچ اثر شرعی ندارد و نمی‌توان افراد را از تقلید نمودن آن اختراع و تجارت و کسب کردن با آن منع کرد و هیچ کس حق ندارد دیگری را از سلطنت در اموال خودش منع کند. و نیز آنچه که معروف است از «انحصاری بودن تجارت یک شیء یا اشیاء» برای موسسه‌ای یا تعدادی از تجاریا مانند این‌ها هیچ اثر شرعی ندارد و بازداشتن دیگران از تجارت و صنعت حلال و محصور دانستن در حق چند نفر جایز نمی‌باشد. و نیز قیمت‌گذاری بر اجناس و بازداشتن مالکش از بیش‌تر فروختن جایز نیست البته برای امام ولی مسلمین این حق است که چنانچه صلاح می‌داند در امور مسلمین از قیمت‌گذاری بر جنس و صنعت و انحصار تجارت یا غیر آن و هر آنچه را که برای نظم و صلاح جامعه مفید است انجام دهد.^۱

ما یسَمی عند بعض بحق الطیع لیس حقاً شرعیاً،

۱. امام خمینی رحمته الله علیه، تحریر الوسیله، قم، دارالمکتبه العلمیه، ۱۴۰۸، ج ۲، صص ۶۲۵ و ۶۲۶.

فلا يجوز سلب تسلط الناس على أموالهم بالاتعاقد و
تشارط، فجرد طبع كتاب و التسجيل فيه، بأن حق
الطبع و التقليد محفوظة لصاحبه لا يوجب شيئاً و لا
يعدّ قراراً مع غيره، فجاز لغيره الطبع و التقليد، و لا يجوز
لاحد منعه عن ذلك^۱.

آشکار گفته ایشان، ناشرعی بودن حق التالیف است
و دلیل برآن: عدم جواز سلب تسلط بی شرط و عقد مردم
بر اموالشان. آن گاه که کسی، کتابی می خرد، مالک آن
می شود. او می تواند هرگونه تصرفی به حکم قاعده تسلیط
بکند، مانند: انتشار و تقلید از آن، و اگر او را از برخی
تصرفات بی هیچ قرارداد و پیمانی باز دارند، خلاف قاعده
تسلیط خواهد بود.

حضرت امام خمینی رحمته الله علیه، با وجود آن که حق التالیف را
شرعی نمی دانند، می فرمایند:

للإمام و والی المسلمین أن یعمل ما هو صلاح للمسلمین،
من تشبیت سعراً أو حصر تجارة أو غیرها، مما هو دخیل فی
النظام و صلاح للجامعة؛ از اختیارات امام علیه السلام و والی

۱. تحریر الوسیله، امام خمینی، ج ص، ص ۵۹۶، مؤسسه نشر و تنظیم آثار
امام، چاپ اول، ۱۳۷۹ هـ. ش.

مسلمین است که تا جایی که صلاح جامعه اسلامی باشد، کاری همانند تثبیت قیمت یا ایجاد انحصار و غیر آن، از چیزهایی که حفظ نظام و مصالح جامعه اقتضا دارد، انجام دهد.^۱

دولت اسلامی و حفظ حقوق مؤلفین

بسمه تعالی

محضر مبارک آیت الله العظمی امام خمینی مدظله. با تقدیم سلام و تحیت، فتوایی از حضرتعالی نقل شده است که حق التالیف در نظر مبارک ثابت نیست. بعضی از ناشرین به استناد نقل مزبور، کتابهای چاپ شده را بدون پرداخت حق التالیف و بدون تحمل هزینه حروفچینی چاپ کرده و با قیمت نازلتری منتشر می کنند، و این امر موجب تضرر ناشر اول و چه بسا باعث دلسردی مؤلفین شده است. لذا استدعا می شود:

اولاً، نقل مزبور صحیح است یا نه؟

ثانیاً، در صورت صحت نقل، با توجه به اینکه در قانون حکومت جمهوری اسلامی هنوز حق تالیف و نشر برای مؤلف و ناشر محفوظ است، آیا عمل بعضی از ناشرین که عرض شد مشروع است؟ و آیا مقام مقدس ولایت فقیه در

۱. امام خمینی، تحریر الوسیله، ج ۲/۶۲۶، دارالتعارف بیروت.

این مورد نقشی ایفا می‌فرمایند؟

بسمه تعالی

حق طبع و نشر، بدین معنی که کتابی را که کسی چاپ کرده و نشر نموده دیگری حق نداشته باشد با به دست آوردن يك نسخه از آن، آن را تجدید چاپ و نشر نماید، شرعی نیست؛ ولی اگر دولت اسلامی مصلحت دید [و] مقرراتی در این باره وضع نمود مراعات آن لازم است.^۱ (روح الله الموسوی الخمینی)^۲

آیت الله خوئی نیز مشابه نظر امام راحل مخالف حق تالیف است.

سوال ۶۸۶: هل يجوز طبع أي كتاب بكميات تجارية في بيروت مثلاً بدون اذن مؤلف الكتاب أو ناشره في صورة وجود عبارة «حقوق الطبع محفوظة للمؤلف أو الناشر» أو عدم وجودها؟

الخوئی: نعم يجوز ذلك، والله العالم.^۳

آیت الله فاضل لنکرانی در استفتایی در زمینه حقوق مؤلف مرقوم نموده‌اند:

۱. قانون حفظ حقوق مؤلفان، مصنفان و ناشران بعداً به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و به مرحله اجرا درآمد. و بر طبق فتوای امام خمینی نیز رعایت آن لازم می‌باشد.

۲. <http://farsi.khamenei.ir/sahifeh-content?id=15811>

۳. صراط النجاة فی اجوبه الاستفتائات (المحشى للخوئی)، ج ۱، ص ۲۵۳.

گرچه حضرت امام خمینی اعتبار شرعی این حقوق را نفی نموده‌اند، لکن به نظر قاصر می‌رسد که حقوقی را که از نظر عقلا حق شناخته می‌شود و آثاری بر آن مترتب می‌کنند، تا دلیل شرعی بر نفی حق بودن آنها قائم نشده نمی‌توان آنها را نفی کرد و از ترتب آثار آنها جلوگیری نمود و ادله‌ای مانند «الناس مسلطون علی اموالهم»، نمی‌تواند نافی حق بودن آنها باشد. همان طور که در باب ملکیت لازم نیست دلیل بر ثبوت آن قائم شود بلکه مجرد عدم قیام دلیل بر عدم ملکیت کافی است برای ثبوت شرعی همانند عقلا^۱.

اعتبار حق التالیف

آیا حق التالیف و حق الاختراع و امثال آن معتبر است؟ ظلم و تعدی به حقوق دیگران شرعاً حرام است ولی مصادیق حق (موضوعات) از عرف عقلا به دست می‌آید و عرفاً برای افرادی که سالیان طولانی هزینه می‌کنند و زحمت می‌کشند و تلاش می‌کنند قطعاً حقی وجود دارد که قابل تردید نیست و نمی‌توانیم اجازه بدهیم دیگران از آن بدون اجازه استفاده کنند.^۲

۱. فصلنامه رهنمون، مدرسه عالی شهید مطهری، شماره ۲ و ۳، ۱۳۷۱، ص ۲۱۰.

۲. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=#>

• مشروعیت حق تالیف با قرارداد

س ۱۳۳۶: تجدید چاپ کتابها و مقاله‌هایی که از خارج وارد شده و یا در داخل جمهوری اسلامی چاپ می‌شوند، بدون اجازه ناشران آنها چه حکمی دارد؟

جواب: مسأله تجدید چاپ کتابهایی که در خارج از جمهوری اسلامی منتشر شده‌اند و یا تصویربرداری به طریق افسست از آنها، تابع قراردادهایی است که راجع به آنها بین جمهوری اسلامی ایران و آن دولتها منعقد گشته است. و اما کتابهایی که در داخل چاپ می‌شوند، احوط این است که حق ناشر با کسب اجازه از او نسبت به تکرار و تجدید چاپ کتاب رعایت شود.^۱

رهبرانقلاب در پاسخ وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی وقت (اقای مهندس میرسلیم) اصل حق مؤلف را حقوق شرعی و در نتیجه در داخل کشور، حقوقی لازم الرعایه دانسته‌اند، منتهی الحاق ایران به کنوانسیونها یا معاهدات در زمینه حق مؤلف را مغایر با مصالح وقت نظام جمهوری اسلامی ایران را اعلام کردند.^۲

متن نامه و سوال بدین شرح است:

۱. <http://farsi.khamenei.ir/treatise-content?uid=۲۳>

۲. <http://www.matlabgah.com/fed۹۳۶c۲۴۳۴۴۷۷۸۸۰۶۰۸۶۹۰۴ca۱۰-۷۷۹۳.html>

شماره: ۱/۱۴۱۵۷/۹/۵۵۴۳

تاریخ: ۷۳/۹/۲۱

محضر مبارک رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت
آیة الله العظمی حاج سید علی خامنه‌ای مدظله العالی
با سلام به استحضار عالی می‌رساند:

در تمام کشورها، از جمله ایران طبق قوانین ملی راجع
به حق مؤلف یا حق تکثیر (کپی رایت)، هر شخص حقیقی
یا حقوقی به شرطی می‌تواند اثر علمی، ادبی یا هنری
(مانند کتاب، مقاله، فیلم یا اثر موسیقی) را مورد استفاده
غیرشخصی و انتفاعی (مانند ترجمه و تکثیر کتاب و
تکثیر یا پخش از رادیو و تلویزیون آثار صوتی و تصویری) قرار
دهد که اجازه خالق اثر (مانند نویسنده کتاب، آهنگساز
یا فیلمساز) را کسب کند و از شخص حقیقی یا حقوقی
دیگری که خالق اثر است صدور اجازه استفاده به وی واگذار
شود (مانند بنگاه نشر کتاب یا آثار صوتی و تصویری). این
اجازه معمولاً در قالب پرداخت حقوق مادی به صاحب
اثر و با توافق طرفین یعنی متقاضی استفاده و صاحب اثر
حاصل می‌شود.

اغلب کشورها علاوه برداشتن قانون ملی درباره حق
مؤلف، در قالب معاهدات بین‌المللی به یکدیگر تعهد

سپرده‌اند که در قبال استفاده‌انتفاعی شهروندان خود از آثار علمی، ادبی یا هنری شهروندان کشورهای دیگر حقوق آنها را رعایت کنند. آیا جایز است که جمهوری اسلامی ایران نیز این تعهدات دوجانبه را با کشورهای دیگر بپذیرد؟ (سیدمصطفی میرسلیم وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی)

حضرت آیت الله خامنه‌ای درباره کپی رایت مرقوم فرموده‌اند:

حق التألیف درباره مؤلفین و مصنفین داخل کشور امری منطقی و شرعی است لکن انعقاد قرارداد متقابل این حق (کپی رایت) با کشورهای دیگر در حال حاضر مفید و بمصلحت نمی‌دانم بلکه به ضرر و برخلاف مصلحت می‌دانم.^۱

• عبارت «حقوق چاپ برای مؤلف محفوظ است»

س ۱۳۴۱: آیا چاپ کتاب بدون اجازه صاحب آن و با وجود عبارت «حقوق چاپ برای مؤلف محفوظ است»، جایز است؟

جواب: احوط این است که حقوق مؤلف و ناشر با کسب

۱. http://www.askquran.ir/thread۴۰۹۴.۱.html کانون گفتگوی قرآنی

اجازه از آنان برای تجدید چاپ، رعایت شود.^۱

• حق تالیف در چاپهای بعدی کتاب

س ۱۳۳۸: اگر مؤلف یا مترجم یا هنرمند در برابر چاپ اول اثر خود مبلغی را دریافت کند و در عین حال برای خود حقی را نسبت به چاپهای بعدی شرط کند، آیا می‌تواند در چاپهای بعدی حق خود را از ناشر مطالبه نماید؟ دریافت این مبلغ چه حکمی دارد؟

جواب: در صورتی که در ضمن قرارداد منعقد شده برای تحویل نسخه اول، دریافت مبلغی را در چاپهای بعدی شرط کرده باشد یا قانون آن را اقتضا کند، گرفتن آن مبلغ اشکال ندارد و بر ناشر عمل به شرط واجب است.^۲

• چاپ بعدی بدون اجازه مؤلف

س ۱۳۳۹: اگر مصنف و مؤلف در اجازه چاپ اول چیزی در مورد چاپهای بعدی ذکر نکرده باشند، آیا جایز است ناشر بدون کسب اجازه مجدد و پرداخت مبلغی به آنان مبادرت به تجدید چاپ نماید؟

جواب: اگر قراردادی که در مورد اجازه چاپ بین آنان منعقد شده، فقط راجع به چاپ اول باشد، احوط این است

۱. <http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=۲۳>

۲. <http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=۲۳>

که حق مؤلف رعایت شود و برای چاپهای بعدی هم از او اجازه گرفته شود.^۱

• ترجمه و چاپ بدون اجازه مؤلف

بعضی از ناشرین، بدون اطلاع و اجازه مؤلف، اقدام به ترجمه و چاپ کتاب او می‌کنند. آیا این کار شرعاً جایز است؟ به طور کلی، آیا حفظ حقوق طبع و ترجمه و نشر واجب و لازم است؟ در صورتی که این کار بدون موافقت و رضایت قبلی مؤلف، صورت گرفته باشد، وظیفه ناشر چیست؟

جواب: حقوق طبع، ترجمه و نشر آثار مختص به صاحب تألیف است. اگر بدون اذن قبلی وی، چنین کاری انجام شود، باید با تأدیه حقوق مزبور، رضایت وی، تحصیل شود.^۲

• تبدیل کتاب به نرم افزار بدون اجازه مؤلف

آیا می‌توان تمام یا بخشی از کتابی که از بازار خریداری شده را بدون اجازه مؤلف به صورت نرم افزار کامپیوتری درآورد؟ در صورتی که پولی در مقابل عرضه این برنامه گرفته نشود، چه حکمی دارد؟

۱. <http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=۲۳>

۲. <http://www.portal.esra.ir/Pages/Index>

جوادی آملی ۱۶/۸/۷۴ سایت بنیاد بین المللی اسراء

باید از مؤلف آن کتاب، در صورتی که در قید حیات است، و از ورثه او اگر رحلت کرده، اجازه بگیرد. این در صورتی است که نرم افزار را برای انتشار تهیه کند؛ نه برای استفاده شخصی.^۱

نسخه الکترونیکی بعضی از کتابها در بعضی از سایتها به صورت رایگان قرارداد شده و همچنین بعضی از آهنگها، لطفاً بفرمایید، آیا استفاده از آنها اشکال شرعی دارد یا خیر؟
 آیت الله بهجت: جایی که نمی دانیم تولیدکننده نرم افزار به کپی و تکثیر آن رضایت دارد یا نه، بنابراین احتیاط واجب باید رضایت و اجازه تولید کننده احراز و کسب گردد.^۲

بسیاری از سایتها برای جلب مخاطب بیشتر کتابهای معروف را در سایت خود قرار می دهند آیا جایز است؟
 جواب: این کار جز بارضایت تولید کننده اصلی آن جایز نیست مگر در صورتی که از کفار حربی باشد.^۳

اگر گذاشتن این گونه کتب در سایت خلاف مقررات نباشد استفاده از آنها اشکال ندارد.^۴

۱. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=۰>

۲. استفتاء از دفتر آیت الله بهجت

<http://www.porseshkadeh.com/Question/۳۵۷۶۵>

۳. استفتاء از دفتر آیت الله مکارم ۱۰۰۰۱۰۰ در تاریخ ۹۳/۳/۳

۴. استفتاء دفتر مقام معظم رهبری ۹۳/۳/۴ شماره ۳۰۰۹۶۴۰

• چاپ تألیفات بدون رضایت مؤلف یا وارث او

چنانچه ناشری مجموعه اشعار شاعریا نوشته‌های نویسنده‌ای را بدون پرداخت حق تألیف و کسب اجازه مؤلف و در صورت فوتش بدون موافقت و رضایت وراث شرعی و قانونی او منتشر کند و آنها را بفروشد و درآمد حاصله را کلاً به نفع خود بهره‌برداری کند، چنین عملی از نظر شرعی چه حکمی دارد؟

حق تألیف یک حق عقلایی است که در میان عقلای جهان به رسمیت شناخته شده است و تجاوز به آن، مصداق ظلم و ممنوع می‌باشد و نشر آثار مؤلفین و شعرا بدون اجازه آنان جایز نیست و این نکته را باید توجه داشت که همیشه مصداق از عرف گرفته می‌شود و احکام از شرع مقدس و مانعی ندارد که با گذشت زمان، حقوق تازه عقلاییه پیدا شود و مشمول احکام کلیه اسلام گردد.^۱

• تألیف همنام

مؤلف یا مشتری کتابی راهمنام کتاب پرفروش قرار می‌دهد آیا این کار جایز است؟
چنانچه با این کار قصد سوئی از اعتبار نام آن کتاب را نداشته باشد اشکال ندارد و لازم است بر طبق مقررات عمل

۱. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=>

نماید.^۱

• چاپ و نشر کتاب توسط ناشران بدون اجازه مؤلف

مؤلفی، کتابی می نویسد و با ناشری قرارداد چاپ و نشر منعقد می نماید و در کتاب می نویسد: «حقوق طبع برای مؤلف محفوظ است». پس از چندی ناشر دیگری بدون اجازه از مؤلف، کتاب را تجدید چاپ می نماید. در عرف ناشران چنین است که مقداری از کتاب را به عنوان حق تألیف به مؤلف می دهند، آیا این چنین حقی برای مؤلف وجود دارد و آیا نیاز به اجازه از مؤلف در مقام تجدید و افست از روی کتابش می باشد؟

حق تألیف یک حق عقلایی است که در تمام دنیا از سوی همه عقلای جهان به رسمیت شناخته شده است و مخالفت با آن مصداق ظلم شمرده می شود و شرعاً حرام است، بنابراین مؤلف می تواند حق خود را از کسانی که بدون اجازه او تجدید چاپ کرده اند بگیرد، در ضمن توجه داشته باشید ناشر نیز نسبت به حروف چینی و مانند آن حق دارد و اگر کسی از روی آن عکسبرداری کند باید حق ناشر را نسبت به آن بپردازد.^۲

۱. دفترایه الله مکارم ۹۳/۳/۳ پیامک ۱۰۰۰۰۱۰۰.

۲. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=>

• تخلف از قرارداد نشر

مؤلف کتابی با ناشری قرار گذاشته که حق نشر با آن باشد و بعد خود مؤلف این حق را برای خودش برمی دارد و با ناشری دیگر قرارداد می بندد آیا اشکال دارد؟ اگر قرارداد آنها ضمن عقد لازم شرعی بود اشکال دارد و اگر این حق قابل تفویض باشد پس از تفویض به اولی تفویض به دومی دیگر بلا محلّ است.^۱

• تلخیص و شرح کتاب

آیا تلخیص یا شرح کردن یک کتاب و یا طرح سؤال از آن، بدون اجازه مؤلف یا ناشر و فروش آن به دیگران اشکال دارد؟ اگر کتاب مربوط به کشوری دیگر باشد چگونه؟ پاسخ مراجع عظام تقلید نسبت به این سؤال، چنین است:

حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای مد ظله العالی: اگر قرائن و شواهد و یا متعارفی وجود دارد که در این گونه امور استفاده برای عموم مانع ندارد، اشکال ندارد و الا از استفاده و خرید و فروش و از کپی برداری بنا بر احتیاط خودداری کنید. (البته این حکم نسبت به مؤلفین داخلی است نه مطلق)

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی مد ظله العالی:

۱. استفتائات آية الله بهجت ج ۳ ص ۲۲۰ س ۴۰۹۱

باید از صاحب کتاب اجازه گرفت و اگر صاحب کتاب به ناشر واگذار کرده است باید از ناشر اجازه گرفت. حضرت آیت الله العظمی سیستانی مد ظلّه العالی: اشکال دارد [و باید اجازه کسب شود].^۱

فتوکپی کتاب

• فتوکپی و زیراکس

س ۱۳۴۵: بعضی از اشخاص به مغازه‌هایی که فتوکپی و زیراکس از اوراق و کتابها می‌گیرند مراجعه کرده و درخواست تصویربرداری از آنها را می‌نمایند و صاحب مغازه که از مؤمنین است تشخیص می‌دهد که کتاب یا اوراق و یا مجله فوق برای همه مؤمنین سودمند می‌باشد آیا جایز است بدون اجازه صاحب کتاب از آنها تصویربرداری کند و آیا اگر بداند که صاحب کتاب راضی به این کار نیست در حکم تفاوتی بوجود می‌آید؟

جواب: احوط این است که شخص بدون اجازه صاحب آن اوراق و کتابها مبادرت به تصویربرداری نکند.^۲

۱. استفتا از دفاتر آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی، مکارم شیرازی (مد ظلهم العالی) توسط سایت اسلام کوئست.

http://islamquest.net/fa/archive/question/fa ۳۱۶۳۲

۲. http://farsi.khamenei.ir/FA/Treatise/unitDetail.jsp?uid=۱۱

• کپی کتاب

سؤال: اگر کپی یک کتاب را خریداری کنیم و بعد از آن متوجه شدیم که کپی از آن کتاب توسط ناشر منع شده استفاده از آن چه حکمی دارد؟ آیا کپی مجدد از آن جایز است؟

جواب: اگر از نظر قانونی ممنوع باشد حضرت آیه الله اجازه مخالفت چنین قانونی را نمی دهند.^۱

• کپی قسمتی از کتاب

کپی کردن بخش هایی از یک کتاب و یا سی دی (مثلا نصف آن) چه حکمی دارد؟
خالی از اشکال نیست؛ ولی اگر مقدار کمی باشد عیبی ندارد.^۲

• زیراکس گرفتن کتاب به صورت کامل

آیا زیراکس گرفتن کامل از یک کتاب جایز است؟ با توجه به اینکه زیراکس همان کیفیت کتاب اصلی را ندارد. در صورتی که یکی دو نسخه باشد اشکالی ندارد.^۳

۱. <http://www.sistani.org/index.php?p=۶۱۴۹۸۴&id=۸۸۷>

۲. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=۰>

۳. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=۰>

• تکثیر نشریات و یا کتب علمی دیگران

تکثیر نشریات و کتب علمی متعلق به دیگران، به همان زبان و شکلی که چاپ شده، و به قصد فروش و بهره برداری مادی از طریق چاپ و عکس برداری چه حکمی دارد؟ حذف یا تغییر نام مؤلف در چاپ اثر چگونه است؟ حق تألیف، و همچنین حق نشر، از حقوق عقلائیته است، و عدم رعایت آن، در عرف عقلا ظلم محسوب می شود؛ بنابراین حرام است. و اگر نام مؤلف تغییر داده شود، علاوه بر گناه ناشی از ظلم متضمن گناه ناشی از دروغ نیز می باشد.^۱

• یادداشت برداری از کتاب ها

۱- آیا یادداشت برداشتن از روی کتابها و جزوات (برای اینکه همه مطالب در ذهن انسان نمی ماند) اشکالی دارد؟
 ۲- آیا کپی کردن بعضی از صفحات کتاب که از نظر خواننده مهم تشخیص داده شده (در حد چند برگ) تا در هنگامی که کتاب را در اختیار ندارد، بتواند به آن مطلب خاص مراجعه کند مجاز است یا خیر؟
 خاطر نشان می گردد که در هر دو حالت فوق بر روی

۱. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=۰&mid=۱۳۵۶۷&CatID=۲-&GID=۲->

کتاب نوشته شده: کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.
 ۲۰۱: اشکال ندارد.^۱

• حکم خرید و استفاده از کتبی که زیراکسی است

آیا خریدن و استفاده از کتابی که زیراکسی است (کسی جز ناشر اصلی (و شاید بدون اجازه) آن را منتشر کرده) اشکالی دارد؟ اگر ناشر اصلی، دیگر آن را منتشر نکند چطور؟

دفتر حضرت آیت الله العظمی سیستانی (مدظله العالی): در فرض مذکور مانعی از استفاده از کتاب نیست.

دفتر حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی): به طور کلی بنابر احتیاط واجب در نسخه برداری و تکثیر و استفاده از کتابهایی که در داخل تولید شده است، حقوق صاحبانشان از طریق کسب اجازه از آنان رعایت شود و در مورد خارج کشور تابع قرارداد بین دولت‌ها می‌باشد.^۲

کپی پایان نامه

امروزه افرادی سودجو با کپی برداری از پایان‌نامه‌های دیگران (هرچند با اجازه صاحب پایان‌نامه اصلی) و یا

۱. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid = &mid = ۱۳۵۶۷۰&CatID=۲-&GID=۲->

۲. <http://islamquest.net/fa/archive/question/fa۴۱۹۰>

خرید پایان نامه، اقدام به اخذ مدرک کارشناسی ارشد و دکتری می‌کنند، بدون اینکه صلاحیت این امر را داشته باشند، و عملاً امکان ارزشیابی بین افراد باسواد و بی‌سواد ناممکن یا بسیار سخت می‌شود. همچنین گاه اساتید دانشگاه متأسفانه مقاله دانشجوی خود را به نام خودشان چاپ می‌کنند، که این باعث می‌شود استاد رتبه علمی بالاتری بگیرد و از امکاناتی استفاده کند که شایسته آن نیست.

استفتا به همراه پاسخ مراجع تقلید در زیر آمده است:

باسمه تعالی

سلام علیکم. دو مفهوم در محافل علمی وجود دارد، که ممکن است هریک حکم شرعی جداگانه‌ای داشته باشد (لطفاً به تفکیک مفهومی بین دو مورد به دقت توجه شود):

الف) نقض «کپی‌رایت (حق تکثیر/حق نشر)» یا *copyright violation* یا *copyright infringement*: نقل خط به خط و کلمه به کلمه تمام یا بخشی از مطالب کتاب یا مقاله دیگر، بدون اجازه صاحب اثر (هرچند ذکر منبع کنیم).

ب) دزدی ادبی (سرقت تألیفات) یا *plagiarism*:

انتساب کار علمی-ادبی دیگران به خود (مثلاً از ایده

علمی دیگران استفاده کنیم، ولی به آن مرجع ندهیم تا خواننده گمان کند آن ایده متعلق به ماست؛ هر چند جمله بندی را کاملاً تغییر داده باشیم، و هر چند از آن شخص اجازه گرفته باشیم.

مثال برای حالت الف: فتوکپی کتاب شخص دیگر، و فروش آن، با اینکه نام نویسنده اثر روی کتاب فتوکپی شده هم وجود دارد. یا مثلاً یک سوم از کتاب یا مقاله ما، عیناً کپی شده کتاب یا مقاله دیگری باشد، بدون این که از آن شخص اجازه بگیریم (حتی اگر نام نویسنده اصلی و منبع مورد استفاده را ذکر کنیم).

مثال برای حالت ب: کتاب یا مقاله یا پایان نامه شخص دیگری را «به نام خودمان» چاپ کنیم، هر چند خود شخص صاحب اثر راضی باشد. یا در مدرسه و دانشگاه تکالیف و پروژه شخص دیگری را (که انجام آن پروژه موجب ارزشیابی شخص و گرفتن نمره قبولی می شود) به نام خودمان به معلم و استاد تحویل دهیم، هر چند آن شخص راضی باشد.

توجه کنید که در حالت الف ارتکاب این عمل احتمالاً باعث خسارات مالی به شخص صاحب اثر می شود (و لذا با اجازه او، اشکال برطرف می شود)، ولی در حالت ب ارتکاب عمل باعث انتساب افتخار علمی به شخص

مرتکب عمل می‌شود. مثلاً وقتی برای گرفتن مدرک دکتری، پایان نامه انجام شده توسط شخص دیگری را - حتی با اجازه آن شخص - به نام خودمان ارائه می‌دهیم، به ما مدرک دکتری را می‌دهند، بدون این که سواد آن را داشته باشیم. تا به حال در مورد قسمت الف (نقض کپی رایت) بسیار از مراجع تقلید سؤال شده است، ولی قسمت ب (دزدی ادبی) موضوعی است که چندی است مورد ابتلای دانشگاه‌های کشور است. زیرا کپی برداری از پایان نامه دیگران در مقطع کارشناسی ارشد بسیار اتفاق می‌افتد. باید اضافه کرد که دزدی ادبی نسبتاً شبیه تقلب در امتحانات مدرسه و دانشگاه است. در امتحانات هم هر چند شخصی که از روی او تقلب می‌شود راضی باشد، این تقلب باعث می‌شود که به فرد متقلب به دروغ ادعای معلوماتی از آن درس مورد امتحان داشته باشد، و نمره‌ای بگیرد که شایسته او نیست. در دزدی ادبی هم همین طور است.

پاسخ‌ها:

رهبر معظم انقلاب، آیه الله سید علی خامنه‌ای:

بسمه تعالی. سلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

ج ۱) در فرض سؤال تکثیر تألیفات دیگران و فروش آنها

بدون اجازه مؤلف بنا بر احتیاط جایز نیست. (ج ۲) استفاده از تألیفات دیگران با ذکر منبع فی نفسه اشکال ندارد و گاهی جنبه استنادی دارد و گاهی جنبه جمع‌آوری نظرات؛ ولی برداشت از مطالب دیگران و ارائه به نام خود از مصادیق تقلب است و جایز نیست. موفق و مؤید باشید.

آیه‌الله ناصر مکارم شیرازی:

بسم الله الرحمن الرحيم. با اهداء سلام و تحیت؛ آنچه با حق تالیف و حق تولید علم در عرف منافات داشته باشد جایز نیست و پایان‌نامه‌هایی که بر آن اساس گرفته شود فاقد اعتبار است حتی اگر با اجازه صاحبش صورت گیرد. همیشه موفق باشید. دفتر آیت الله العظمی مکارم شیرازی، بخش استفتاءات.^۱

حق نشر کتب خارجی

• زیراکس کردن کتابهای علمی خارجی کمیاب

آیا زیراکس کردن بخشی از کتابهای علمی خارجی که اغلب کمیاب و گران هستند اشکال دارد؟
زیراکس کردن اشکال ندارد.^۲

۱. <http://alef.ir/vdcb/Asb/9.rhb/8-piur.html?91561>

۲. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0>

• کتب خارجی بدون اجازه ناشر

سؤال: آیا استفاده از کتاب‌های خارجی که بدون اجازه ناشر چاپ مجدد شده است جایز است؟
جواب: اگر مخالف قانون نباشد جایز است.^۱

• عدم رعایت حقوق مؤلف و ناشر در کتابهای دانشگاهی خارجی

تقریباً تمامی کتابهای دانشگاهی که در رشته‌های علوم استفاده می‌شوند بدون رعایت حقوق مؤلف یا کپی‌رایت و به صورت غیرقانونی در ایران تکثیر یا ترجمه شده‌اند. حکم استفاده از این کتابها چیست در صورتی که بدانیم ناشر و مؤلف این کتب خارجی راضی نیستند؟
تکثیر کتابها بدون رضایت صاحبان اصلی آن جایز نیست، مگر این که از کفار حربی باشند.^۲

• ترجمه کتب خارجی با حقوق محفوظ

بنده برای موسسات کار ترجمه کتب فنی مهندسی را انجام می‌دهم و در این میان کتابهایی را به بنده می‌دهند که مربوط به انتشارات خارجی است. می‌خواستم بدانم آیا با توجه به اینکه آنها حقوقشان را برای چاپ و تکثیر کتبشان محفوظ می‌دانند و اکثر موسسات از ناشران خارجی اجازه

۱. <http://www.sistani.org/index.php?p=۶۱۴۹۸۴&id=۸۸۷>

۲. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=۰>

نمی‌گیرند، آیا بنده به عنوان مترجم اجازه دارم که این کتابها را ترجمه کنم یا نه و آیا پول حاصل از آن حلال است یا خیر. در صورتی که آنها نسبت به ترجمه نیز حقوقشان را محفوظ داشته باشند استفاده از آن اشکال دارد مگر کشورهایایی که با مسلمانان عملاً در حال پیکار هستند.^۱

• حکم استفاده از محصولات مؤسسات غیر دولتی کشورهای محارب

تظر حضرتعالی درباره رعایت حق مؤلف در آثار چاپی، چند رسانه‌ای و نرم افزارها مشروط به این شده که صاحب اصلی کافر حربی باشد یا نه. حال با توجه به اینکه اکثر این آثار امروز در آمریکا تولید می‌شود و این کشور ما را تحریم اقتصادی نموده است لطفاً در خصوص موارد زیر راهنمایی بفرمایید که کافر حربی محسوب می‌شوند یا خیر:

۱- مؤسسات دولتی غیر سیاسی نظیر جوامع مهندسی

در آمریکا نظیر جامعه مهندسان عمران، مکانیک و ..

۲- مؤسسات انتشاراتی غیر دولتی یا شرکتهای غیر

دولتی آمریکایی متعلق به اشخاص که ظاهراً با مسلمانان مشکل و جنگی ندارند و حتی به ایرانیان یا دیگر مسلمانان کالا هم می‌فروشند.

۱. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=۰>

در صورتی که با مسلمانان مشکلی نداشته باشند و حمایت از برنامه‌های دولت خود نکنند حکم حربی ندارند.^۱

• ملاک در تعیین کافر حربی بودن شرکت‌ها

ملاک برای اینکه بگوییم شرکتی جزو کفار حربی است یا خبرچه چیزی می‌باشد؟ آیا می‌توان گفت که شرکت‌های امریکایی جزو کفار حربی هستند یا خیر؟ شرکت‌ها و یا سازمان‌هایی که به کفار در حال جنگ با مسلمانان مثل امریکا، اسرائیل و انگلیس یا به محاربین کمک می‌کنند و یا به عمل آنها راضی و خوشحال می‌شوند در حکم محارب هستند.

• حربی بودن کافر ملاک است

آیا حربی بودن در موضوع جواز کپی رایت اخذ می‌شود؟ آیا صرف کافر بودن برای جواز کافی نیست، چرا که طبق نظر خودتان مال کافر احترام ندارد؟ کافر بودن کافی نیست و باید حربی باشند.

• مصادیق کفار حربی در مسأله کپی رایت

من سوالی از شما درباره استفاده از نرم افزارها پرسیدم

۱. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=>

که بدون رعایت اجازه تولید کننده، مورد استفاده اکثر ما ایرانیان است و شما در جواب گفتید که «این کار جز با رضایت تولید کنندگان اصلی آن جایز نیست، مگر در صورتی که از کفار حربی باشند مگر جز اسرائیل به کس دیگری هم کافر حربی می‌گویند؟ تقریباً همه نرم افزارهای ما از آمریکا است و بعد اروپا، شاید فقط یک برنامه ترجمه متن معروف از اسرائیل موجود باشد. تکلیف چیست؟ آیا ما گناهی مرتکب می‌شویم؟
امریکا، انگلیس، فرانسه، اسرائیل و... جزو کشورهای محارب هستند.^۱

غیبت مؤلف

س ۱۳۴۰: در صورتی که مصنف به علت سفری فوت و مانند آن غایب شود درباره تجدید چاپ از چه کسی باید کسب اجازه شود و چه کسی باید پول را دریافت کند؟
جواب: در این مورد باید به وکیل مصنف یا ولی شرعی او و یا در صورت فوت به وارث او مراجعه شود.^۲

۱. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=۰>

۲. <http://farsi.khamenei.ir/treatise-content?uid=۲۳>

• جوایز آثار علمی بعد از فوت مؤلف

اگر یک اثر علمی و هنری در مسابقات علمی، ادبی مشمول دریافت جایزه گردد، و در حال حاضر دسترسی به مؤلف آن ممکن نباشد، یا فوت نموده باشد، این جایزه متعلق به چه کسی است؟ آیا ناشری که امتیاز چاپ کتاب را گرفته، در جایزه سهم می‌باشد؟

جایزه به ورثه او می‌رسد، و در صورتی ناشر شریک در آن خواهد بود که جایزه تنها تعلق به متن کتاب نگرفته باشد، بلکه کیفیت نشر آن نیز مشمول جایزه شده باشد.^۱

• نقل و انتقال حق الطبع

آیا حق طبع و نشر، شرعی و قابل تملک و نقل و انتقال است؟

آری، حق طبع و نشر شرعی است. و قابل واگذاری با عوض یا بدون عوض می‌باشد.^۲

• اعتبار حق التالیف و حق الاختراع بعد از فوت صاحب اثر

آیا اعتبار حق التالیف و حق الاختراع تا سالیان بسیار طولانی هم جاری است؟

بعد از فوت صاحب اثر حق به ورثه او می‌رسد، ولی اگر

۱. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=۰>

۲. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=۰>

به قدری زمان بگذرد (مثلاً ۷۰ الی ۸۰ سال بعد از فوت) که عقلاً دیگر چنین حقی برای ورثه قائل نیستند نیاز به کسب اجازه نیست و در صورت شک باید استصحاب وجود حق را جاری کنیم.^۱

• وصیت

س ۱۷۵۴: شخصی در وصیت نامه اش آنچه را که در منزل دارد به زنش بخشیده است و در خانه کتابی هم به خط موصی وجود دارد، آیا همسرا و علاوه بر ملکیت این کتاب، مالک حقوق ناشی از آن مانند حق چاپ و نشر هم می باشد یا اینکه ورثه دیگر هم نسبت به آن سهم هستند؟
 جواب: حق چاپ و نشر کتابی که تألیف شده تابع ملک آن است، بنا بر این کسی که مؤلف در زمان حیاتش کتاب خود را به او هبه کرده و تحویل او داده است و یا وصیت کرده که متعلق به او باشد، کتاب بعد از وفات مؤلف، متعلق به آن شخص است و همه امتیازات و حقوق آن هم اختصاص به او پیدا می کند.^۲

۱. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=۰>

۲. <http://farsi.khamenei.ir/treatise-unit?uid=۴۲>،

کتاب‌سازی

کتاب‌سازی عموماً از سوی ناشران و نویسندگانی صورت می‌گیرد که علاوه بر مهارت در حوزه کتاب‌سازی شناخت بسیار خوبی هم از بازار کتاب دارند و مهم‌تر از همه، لابی‌های حرفه‌ای با مراکز خرید گسترده کتاب هم دارند و در نتیجه کتاب و آثار را با رنگ و لعاب خوب خالی از محتوا تولید و به بازار عرضه می‌کنند. ویژگی تجربی بودن کتاب هم براستقبال از این آثار تاثیر مثبت داشته است. کتاب را کالایی تجربی می‌دانند یعنی تا مورد مطالعه و استفاده قرار نگیرد فایده و ارزشمندی آن بر استفاده‌کننده مشخص نیست و عنوان جذاب و ظاهر فریبنده کتاب می‌تواند در استقبال از آن موثر باشد. همواره عوامل مختلفی در گسترش کتاب‌سازی دخیل بوده است مثل:

- تولید برای کسب درآمد
- بالا رفتن رتبه دانشگاهی
- نشر برای قبولی در دانشگاه و مقاطع تحصیلات تکمیلی
- شهرت طلبی ذاتی انسانها
- خریدهای دولتی و انباشت این گونه کتابها در کتابخانه‌های عمومی

- نبود قانون جامع حق تالیف در کشور
- نبود هیات علمی و مشاوران علمی در مراکز نشر^۱
- حکم شرعی کپی آثار از نظر رهبرانقلاب (سرت ادبی)

عرفان نظرآهاری، نویسنده و شاعر کشورمان به دلیل کتاب‌سازی‌ها و سرقت‌های ادبی بسیار در کشور طی نامه‌ای از دفتر مقام معظم رهبری درخواست حکم شرعی این موضوع را داشته است که در ذیل نامه نظرآهاری و جوابیه آن از سوی دفتر مقام معظم رهبری آورده شده است: با سلام و درود و احترام. کتاب‌سازی و سرقت ادبی به پدیده روز جامعه ما بدل شده است؛ هرروزه شاهد نشر و توزیع کتاب‌هایی هستیم که نام گردآورنده در شناسه آن درج شده این کتاب‌ها از نوشته‌ها، داستان‌ها، اشعار، ترجمه‌ها و مطالب گوناگون تشکیل شده، بی‌آنکه از پدیدآورندگان اصلی آثار کسب اجازه شده باشد و یا حتی نامشان در کتاب ذکر شود.

طبق ماده ۲۳ و ۲۴ قانون هر کس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را بدون اجازه او نشر و پخش و عرضه کند، مجرم است و از ۶ ماه تا ۳ سال حبس تأدیبی دارد، اما وزارت محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی تنها ناظر

۱. کتاب ماه کلیات اسفند ۹۰ شماره ۱۷۱ صص ۲ و ۳

به محتواست و به کتاب‌های گردآوری بدون رضایت صاحبان اثر مجوز می‌دهد. حکم رهبری درباره کتاب‌های گردآوری چیست؟

سلام علیکم و رحمة الله و برکاته. به طور کلی در کپی و استفاده و خرید و فروش هر اثری بنا بر احتیاط واجب، رعایت حقوق صاحبان آن اثر، از طریق کسب اجازه لازم است و از استفاده و کپی برداری بنا بر احتیاط خودداری کنید مگر اینکه بدانید که صاحبان آن اثر کپی برداشتن را اجازه داده‌اند. موفق و مؤید باشید.^۱

^۱<http://www.khabaronline.ir/detail/265902/culture/religion>

خبرآنلاین. فرهنگ کوثر < زمستان ۱۳۸۷ - شماره ۷۶ .

بخش دوم:

احکام نشریات و جراید

مقدمه

در جهان کنونی که مطبوعات، نقش مهم و اساسی در هدایت افکار و رشد و تعالی فرهنگی جامعه دارند. تشخیص اندیشه‌های پاک از پلید و سره از ناسره و آگاه سازی جوامع - به ویژه جوانان - ضرورت خویش را بیش از پیش، آشکار می‌سازد. مطبوعات به عنوان رسانه آموزشی - تربیتی می‌توانند با خط دهی صحیح و تربیت نیک، آحاد جامعه را به قله سعادت و هدایت رسانده و برعکس با تربیت ناصحیح و گمراه‌کننده، آنان را به ذلت بکشانند و به سوی نابودی سوق دهند.

مطبوعات در جمهوری اسلامی چه نقشی باید داشته باشند؟ و وظیفه نویسنده، روزنامه نگار چیست؟ و مطبوعات باید چه شیوه‌ای را در پیش گیرند؟
با پیروزی انقلاب اسلامی بسیاری از معادلات سیاسی،

تفکرات، آراء و دیدگاه‌ها نسبت به مسایل مختلف تغییر پیدا کرد و طبیعتاً افکار عمومی سمت و سویی دیگر گرفت و مطبوعات در خدمت اهداف و آرمانهای انقلاب اسلامی و جمهوری نوپا قرار گرفت. خط کلی و استراتژی اصلی رسانه‌های گروهی و کاربرد آن در نظام جمهوری اسلامی از سوی بنیانگذار جمهوری اسلامی پایه‌گذاری شد. مروری بر بیانات، سخنرانی‌ها، نوشته‌ها، توصیه‌ها و... حضرت امام حکایت از آن می‌کند که مطبوعات و رادیو و تلویزیون در افکار و بیانات ایشان همواره از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده است و به عنوان سلاحی موثر و اثربخش که می‌تواند حیات مملکتی را در جهت اصلاح و یا نابودی نشانه رود، معرفی می‌شود.

مطبوعات از دیدگاه امام و رهبری

مدرسه سیار

مطبوعات باید يك مدرسه سیار باشند تا مردم را از همه مسائل بخصوص مسائل روز آگاه نمایند و به صورتی شایسته از انحرافات جلوگیری کنند و اگر کسی انحرافی دید با آرامش در رفع آن بکوشد. به طور کلی مطبوعات باید يك بنگاه هدایت باشند یعنی به صورتی که اگر دست مردم بیفتد مردم

هدایت شوند.^۱

جایگاه خطیر مطبوعات

اگر خدای نخواستہ قلمهای شما بلغزد و از تعهدی که برای خدای تبارک و تعالی باید داشته باشید غفلت بکنید، اینجور نیست که تنها به شما و دوستان و هم مذهب و هم دین شما ضرر بزند، به همه ضرر می‌زند، پس يك ضرر كوچك نیست. شما که روزنامه کثیرالانتشاری در دستتان است، باید توجه کنید که مسئولیت بسیار خطیری پیش مردم و ملت‌های جهان دارید که اگر ارشاد کنید مردم را بالاتراز طاعت‌هایی است که در گوشه خانه و یا يك مجلس که چند هزار نفر هستند می‌باشد. قلم شما اگر ارشادی باشد، ملت را به راه راست هدایت می‌کند و می‌تواند مردم را از انحراف نجات دهد. ..^۲

باید بدانید که اگر دو هزار مجله چاپ کنید، لااقل پنج هزار نفر این مجله را می‌خوانند، و يك عده کثیری هم آن را مطالعه می‌کنند. اگر تیتراژ روزنامه‌ای دویست هزار باشد، پانصد هزار نفر آن را مطالعه می‌کنند و اگر انحراف باشد، پانصد هزار نفر را منحرف می‌کند و این مسئولیت کوچکی نیست. این غیر از

۱. صحیفه نور، ج ۱۸، ص ۶۵، ۲۶/۵/۶۲

۲. صحیفه نور، ج ۱۴، ص ۲۵۷ و ۱۲/۳/۲۵۸

معصیتی است که در خانه است. آن هم معصیت است اما نه به بزرگی این. هر چه تیراژ شما بیشتر باشد، باید بیشتر توجه به اصلاح آن بکنید. آنها که می‌گویند تیراژ بیشتر، توجه مردم بیشتر است، پس هر چه می‌خواهیم می‌نویسیم؟ اشتباه می‌کنند. آنها مسئولیت بیشتر دارند...^۱

دقت در انتخاب تیتر

... مطبوعات موظفند از تیترهایی که موجب تحریک و یا تضعیف مردم می‌شود و یا مخالف واقع است خودداری کنند و خود را با مسیر انقلاب تطبیق دهند و نیز از درج مقالاتی که مضر به انقلاب و موجب تفرقه می‌شود خودداری کنند که این خود توطئه محسوب می‌شود...^۲

ضرورت نظارت بر محتوای مطبوعات

... نوشته‌هایی که می‌خواهید طرح بشود، چند نفری را که یقین دارید آدم‌هایی هستند وارد مسیر ملت و کشور هستند و وابستگی به هیچ‌جا ندارند، مطالعه و درست در آن دقت کنند و بعد از دقت در روزنامه یا مجله نوشته شود. اینطور نباشد که

۱. همان، ج ۱۴، ص ۶۰/۳/۲۴۹۱۱
 ۲. همان، ج ۸، ص ۵۸/۶/۲۸۵۶

بنویسند و منتشر بشود، بعد بفهمند که این نوشته بر خلاف بوده است، و این مطلب يك امری است لازم...^۱

... مقالاتی که نوشته می‌شو (از اشخاصی که مقاله به شما - ممکن است از خارج از خود شما باشد - مقاله می‌فرستند)، این مقالات را با دقت در يك شورایی که خودتان تاسیس می‌کنید که ممکن است يك وقت يك مقاله‌ای ابتدایش خیلی هم دلچسب باشد و برای شما خوب باشد، لکن در خلاص يك وقت مسائلی مطرح می‌شود که بر خلاف مسیر خود شماست ... مقالات هم باید بطور دقت، يك نفر نه، يك شورایی باشد، يك جمعیتی باشد که مقالات را درست تحت نظر بگیرد و بعد از اینکه دید همین راه و همین مسیر است، آنوقت در مجله آن مقاله را منعکس کنید و همین طور راجع به عکس‌هایی که اگر در آن هست، من درست الان نمی‌توانم بگویم چیزی را، اگر عکس‌هایی در آن هست، اگر چیزهایی مثلاً در آن هست، باز توجه کنید که يك وقت قالب نزنند به شما يك عکسهایی که نباید در مجله شما باشد...^۲

۱. همان، ج ۱۳، ص ۲۴۹، ۵۹/۱۰/۱۵

۲. همان، ج ۱۴، ص ۵۱۱۸، ۵۹/۱۱/۰۱۱۸

سه وظیفه مهم مطبوعات

رهبر معظم انقلاب در پاسخ به این سوال که نظر شما در باره نشریات و مطبوعات چیست و آیا نحوه برخورد قضائی را تأیید می‌کنید؟ فرمود:

این سؤال را خیلی از من می‌پرسند. پاسخ من این است. من مطبوعات را یک پدیده‌ی ضروری و لازم و اجتناب‌ناپذیر برای جامعه‌ی خودمان و هر جامعه‌ای که بخواهد خوب زندگی کند، می‌دانم برای مطبوعات هم سه وظیفه‌ی عمده قائم: وظیفه‌ی نقد و نظارت، وظیفه‌ی اطلاع‌رسانی صادقانه و شفاف، وظیفه‌ی طرح و تبادل آراء و افکار در جامعه. معتقدم که آزادی قلم و بیان، حقّ مسلم مردم و مطبوعات است. در این هم هیچ تردیدی ندارم و این جزو اصول مصرّحه‌ی قانون اساسی است معتقدم اگر جامعه‌ای مطبوعات آزاد و دارای رشد و قلم‌های آزاد و فهمیده را از دست بدهد، خیلی چیزهای دیگر را هم از دست خواهد داد. وجود مطبوعات آزاد، یکی از نشانه‌های رشد یک ملت و حقیقتاً خودش هم مایه‌ی رشد است؛ یعنی از یک طرف رشد و آزادی ملت، آن را به وجود می‌آورد؛ از طرف دیگر، آن هم به نوبه‌ی خود می‌تواند رشد ملت را افزایش دهد. البته معتقدم در کنار این ارزش، ارزش‌ها و حقایق دیگری

هم وجود دارد که با آزادی مطبوعات و آزادی قلم، آن ارزش‌ها نباید پامال شود. هنر بزرگ این است که کسی بتواند هم آزادی را حفظ کند، هم حقیقت را درک کند، هم مطبوعات آزاد داشته باشد، هم آن آسیب‌ها دامنش را نگیرد. باید این‌گونه مشی کرد.^۱

متن کامل قانون مطبوعات

قانون مطبوعات در سال ۱۳۶۴ و اصلاحات آن نیز در سال ۱۳۷۹ در مجلس شورای اسلامی مورد تصویب نمایندگان قرار گرفت. آنچه در زیر می‌آید، متن کامل و اصلاح شده قانون مطبوعات می‌باشد.

﴿ن والقلم وما یسطرون﴾^۲

«سوگند به قلم و آنچه می‌نویسند».

نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند، مگر آنکه مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشند. تفصیل آن را قانون معین می‌کند.^۳

۱. بیانات رهبر انقلاب در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه صنعتی امیرکبیر نهم اسفند ۱۳۷۹.

<http://khabarfarsi.com/ext/7786758>

۲. قلم/۱.

۳. قانون اساسی، اصل ۲۴.

فصل اول: تعریف مطبوعات

ماده ۱

مطبوعات در این قانون عبارتند از: نشریاتی که به طور منظم با نام ثابت و تاریخ و شماره ردیف در زمینه‌های گوناگون خبری، انتقادی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، کشاورزی، فرهنگی، دینی، علمی، فنی، نظامی، هنری، ورزشی و نظایر اینها منتشر می‌شوند.

تبصره ۱. انتشار فوق‌العاده، اختصاص به نشریه‌هایی دارد که به طور مرتب انتشار می‌یابد.

تبصره ۲. نشریه‌ای که بدون اخذ پروانه از هیأت نظارت بر مطبوعات منتشر گردد، از شمول قانون مطبوعات خارج بوده و تابع قوانین عمومی است.

تبصره ۳. کلیه نشریات الکترونیکی، مشمول مواد این قانون است.

فصل دوم: رسالت مطبوعات

ماده ۲

رسالتی که مطبوعات در نظام جمهوری اسلامی بر

۱. این قانون مشتمل بر ۸ فصل و ۴۵ ماده می‌باشد که ما در این کتاب برخی از فصلهایی را که مربوط به مطبوعات و جراید است، ذکر کرده‌ایم.

عهده دارند، عبارت است از:

الف. روشن ساختن افکار عمومی و بالا بردن سطح معلومات و دانش مردم در یک یا چند زمینه مورد اشاره در ماده ۱.

ب. پیشبرد اهدافی که در قانون اساسی جمهوری اسلامی بیان شده است

ج. تلاش برای نفی مرزبندی‌های کاذب و تفرقه‌انگیز و قرار ندادن اقشار مختلف جامعه در مقابل یکدیگر، مانند دسته بندی مردم براساس نژاد، زبان، رسوم، سنن محلی ...

د. مبارزه با مظاهر فرهنگ استعماری (اسراف، تبذیر، لغو، تجمل پرستی، اشاعه فحشا و...) و ترویج و تبلیغ فرهنگ اصیل اسلامی و گسترش فضایل اخلاقی.

و. حفظ و تحکیم سیاست نه شرقی و نه غربی.

تبصره: هریک از مطبوعات باید حداقل در تحقق یکی از موارد فوق الذکر، سهمیم و با موارد دیگر به هیچ وجه در تضاد نبوده و در مسیر جمهوری اسلامی باشد.

فصل سوم: حقوق مطبوعات

ماده ۳

مطبوعات حق دارند نظرات، انتقادات سازنده،

پیشنهادها، توضیحات مردم و مسئولین را با رعایت موازین اسلامی و مصالح جامعه درج و به اطلاع عموم برسانند.
تبصره: انتقاد سازنده مشروط به دارا بودن منطق و استدلال و پرهیز از توهین، تحقیر و تخریب می باشد

ماده ۴

هیچ مقام دولتی و غیردولتی حق ندارد برای چاپ مطلب یا مقاله ای، در صدد اعمال فشار بر مطبوعات برآید و یا به سانسور و کنترل نشریات مبادرت کند.

ماده ۵

کسب و انتشار اخبار داخلی و خارجی که به منظور افزایش آگاهی عمومی و حفظ مصالح جامعه باشد، با رعایت این قانون، حق قانونی مطبوعات است.

تبصره ۱. متخلف از مواد ۴ و ۵ به شرط داشتن شاکی، به حکم دادگاه به انفصال خدمت از شش ماه تا دو سال و در صورت تکرار، به انفصال دائم از خدمات دولتی محکوم خواهد شد.

تبصره ۲. مصوبات شورای عالی امنیت ملی برای مطبوعات لازم الاتباع است. در صورت تخلف، دادگاه می تواند نشریه متخلف را موقتاً تا دو ماه توقیف و پرونده را خارج از نوبت رسیدگی کند.

تبصره ۳. مطالب اختصاصی نشریات اگر به نام پدیدآورنده اثر (به نام اصلی یا مستعار) منتشر شود، به نام او و در غیر این صورت به نام نشریه، مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان می باشد.

فصل چهارم: حدود مطبوعات

ماده ۶

نشریات جز در موارد اخلاص به مبانی و احکام اسلام و حقوق عمومی، خصوصی که در این فصل مشخص می شوند، آزادند.

۱. نشر مطالب الحادی و مخالف موازین اسلامی و ترویج مطالبی که به اساس جمهوری اسلامی لطمه وارد کند.

۲. اشاعه فحشا و منکرات و انتشار عکس ها و تصاویر و

مطالب خلاف عفت عمومی

۳. تبلیغ و ترویج اسراف و تبذیر

۴. ایجاد اختلاف ما بین اقشار جامعه، به ویژه از طریق

طرح مسائل نژادی و قومی

۵. تحریص و تشویق افراد و گروه ها به ارتکاب اعمالی

علیه امنیت، حیثیت و منافع جمهوری اسلامی ایران در

داخل یا خارج

۶. فاش نمودن و انتشار اسناد و دستورها و مسائل

محرمانه، اسرار نیروهای مسلح جمهوری اسلامی، نقشه و استحکامات نظامی، انتشار مذاکرات غیر علنی مجلس شورای اسلامی و محاکم غیر علنی دادگستری و تحقیقات مراجع قضایی، بدون مجوز قانونی

۷. اهانت به دین مبین اسلام و مقدسات آن و همچنین

اهانت به مقام معظم رهبری و مراجع مسلم تقلید

۸. افترا به مقامات، نهادها، ارگان‌ها و هریک از افراد

کشور و توهین به اشخاص حقیقی و حقوقی که حرمت شرعی دارند، اگرچه از طریق انتشار عکس یا کاریکاتور باشد.

۹. سرقت‌های ادبی و همچنین نقل مطالب از

مطبوعات و احزاب و گروه‌های منحرف و مخالف اسلام

(داخلی و خارجی) به نحوی که تبلیغ از آنها باشد (حدود

موارد فوق را آیین نامه مشخص می‌کند).

۱۰. استفاده ابزاری از افراد (اعم از زن و مرد) در تصاویر

محتوی تحقیر و توهین به جنس زن، تبلیغ تشریفات و

تجملات نامشروع و غیر قانونی.

تبصره ۱. سرقت ادبی عبارت است از: نسبت دادن

عمدی تمام یا بخش قابل توجهی از آثار و نوشته‌های

دیگران به خود یا غیر، ولو به صورت ترجمه

تبصره ۲. متخلف از موارد مندرج در این ماده، مستوجب مجازات‌های مقرر در ماده ۶۹۸ قانون مجازات اسلامی خواهد بود و در صورت اصرار، مستوجب تشدید و لغو پروانه می‌باشد.

۱۱. پخش شایعات و مطالب خلاف واقع و یا تحریف مطالب دیگران.

۱۲. انتشار مطلب علیه قانون اساسی.

ماده ۷

- موارد زیر، ممنوع بوده و جرم محسوب می‌شود:
- الف. چاپ و انتشار نشریه‌هایی که پروانه برای آن صادر نشده و یا پروانه آن لغو گردیده است و یا به دستور دادگاه به طور موقت یا دائم تعطیل گردیده است.
- ب. انتشار نشریه به گونه‌ای که اکثر مطالب آن مغایر باشد با آنچه که متقاضی به نوع آن متعهد شده است.
- ج. انتشار نشریه به نحوی که با نشریات موجود یا نشریاتی که به طور موقت یا دائم تعطیل شده‌اند، از نظر نام، علامت و شکل اشتباه شود.
- د. انتشار نشریه بدون ذکر نام صاحب امتیاز و مدیر مسئول و نشانی اداره نشریه و چاپخانه آن
- تبصره: مراکز نشر، چاپ، توزیع و فروش نشریات، مجاز

به چاپ و انتشار و عرضه مطبوعات و نشریاتی که از سوی دادگاه صالح یا هیأت نظارت، مغایر با اصول مندرج در این قانون تشخیص داده شود، نمی‌باشند.

فصل نهم: جرایم

ماده ۲۳

هرگاه در مطبوعات مطالبی مشتمل بر توهین یا افترا، یا خلاف واقع و یا انتقاد نسبت به شخص (اعم از حقیقی یا حقوقی) مشاهده شود، ذی‌نفع حق دارد پاسخ آن را ظرف یک ماه کتباً برای همان نشریه بفرستد و نشریه مزبور موظف است آن گونه توضیحات و پاسخ‌ها را در یکی از دو شماره‌هایی که پس از وصول پاسخ منتشر می‌شود، در همان صفحه و ستون و یا همان حروف که اصل مطلب منتشر شده است، مجانی به چاپ برساند، به شرط آنکه جواب از دو برابر اصل تجاوز نکند و متضمن توهین و افترا به کسی نباشد.

تبصره ۱. اگر نشریه علاوه بر پاسخ مذکور، مطالب یا توضیحات مجددی چاپ کند، حق پاسخگویی مجدد برای معترض باقی است. درج قسمتی از پاسخ به صورتی که آن را ناقص یا نامفهوم سازد و همچنین افزودن مطالبی به آن در حکم عدم درج است و متن پاسخ باید در یک شماره

درج شود.

تبصره ۲. پاسخ نامزدهای انتخاباتی در جریان انتخابات باید در اولین شماره نشریه درج گردد. به شرط آنکه حداقل شش ساعت پیش از زیر چاپ رفتن نشریه، پاسخ به دفتر نشریه تسلیم و رسید دریافت شده باشد.

تبصره ۳. در صورتی که نشریه از درج پاسخ امتناع ورزد یا پاسخ را منتشر نسازد، شاکی می تواند به دادگستری شکایت کند و رئیس دادگستری در صورت احراز صحت شکایت جهت نشر پاسخ به نشریه اخطار می کند و هرگاه این اخطار مؤثر واقع نشود، پرونده را پس از دستور توقیف موقت نشریه که مدت آن حداکثر از ده روز تجاوز نخواهد کرد، به دادگاه ارسال می کند.

تبصره ۴. اقدامات موضوع این ماده و تبصره های آن نافذ اختیارات شاکی در جهت شکایت به مراجع قضایی نمی باشد.

ماده ۲۴

اشخاصی که اسناد و دستوره های محرمانه نظامی و اسرار ارتش و سپاه و یا نقشه های قلاع و استحکامات نظامی را در زمان جنگ یا صلح به وسیله یکی از مطبوعات فاش و منتشر کنند، به دادگاه تحویل تا برابر مقررات رسیدگی شود.

ماده ۲۵

هر کس به وسیله مطبوعات، مردم را صریحاً به ارتکاب جرم یا جنایتی بر ضد امنیت داخلی یا سیاست خارجی کشور که در قانون مجازات عمومی پیش بینی شده است، تحریص و تشویق نماید، در صورتی که اثری بر آن مترتب شود، به مجازات معاونت همان جرم محکوم و در صورتی که اثری بر آن مترتب نشود، طبق نظر حاکم شرع بر اساس قانون تعزیرات با وی رفتار خواهد شد.

ماده ۲۶

هر کس به وسیله مطبوعات به دین مبین اسلام و مقدسات آن اهانت کند، در صورتی که به ارتداد منجر شود، حکم ارتداد در حق وی صادر و اجرا و اگر به ارتداد نیانجامد، طبق نظر حاکم شرع بر اساس قانون تعزیرات با وی رفتار خواهد شد.

ماده ۲۷

هرگاه در نشریه‌ای به رهبر یا شورای رهبری جمهوری اسلامی ایران و یا مراجع مسلم تقلید اهانت شود، پروانه آن نشریه لغو و مدیر مسئول و نویسندگان مطالب به محاکم صالحه معرفی و مجازات خواهند شد.

تبصره: رسیدگی به جرایم موضوع مواد ۲۷، ۲۶، ۲۵، ۲۴

تابع شکایت مدعی خصوصی نیست.

ماده ۲۸

انتشار عکس‌ها و تصاویر و مطالب خلاف عفت عمومی، ممنوع و موجب تعزیر شرعی است و اصرار بر آن، موجب تشدید تعزیر و لغو پروانه خواهد بود.

ماده ۲۹

انتشار مذاکرات غیر علنی مجلس شورای اسلامی و مذاکرات غیر علنی محاکم دادگستری یا تحقیقات مراجع اطلاعاتی و قضایی که طبق قانون، افشای آن مجاز نیست ممنوع است و در صورت تخلف، طبق نظر حاکم شرع و قانون تعزیرات با وی رفتار خواهد شد.

ماده ۳۰

انتشار هر نوع مطلب مشتمل بر تهمت یا افترا یا فحش و الفاظ رکیک یا نسبت‌های توهین‌آمیز و نظایر آن نسبت به اشخاص، ممنوع است. مدیر مسئول جهت مجازات به محاکم قضایی معرفی می‌گردد، و تعقیب جرایم مزبور، موکول به شکایت شاکی خصوصی است و در صورت استرداد شکایت، تعقیب در هر مرحله‌ای که باشد، متوقف خواهد شد.

تبصره ۱. در موارد فوق، شاکی (اعم از حقیقی و حقوقی) می‌تواند برای مطالبه خسارتی که از نشر مطالب مزبور بر او وارد آمده، به دادگاه صالحه شکایت نموده و دادگاه نیز مکلف است نسبت به آن رسیدگی و حکم متناسب صادر نماید.

تبصره ۲. هرگاه انتشار مطالب مذکور در ماده فوق راجع به شخص متوفی بوده ولی عرفاً هتاکی به بازماندگان وی به حساب آید، هریک از ورثه قانونی می‌تواند از نظر جزایی یا حقوقی طبق ماده و تبصره فوق، اقامه دعوی نماید.

ماده ۳۱

انتشار مطالبی که مشتمل بر تهدید به هتک شرف و یا حیثیت و یا افشای اسرار شخصی باشد، ممنوع است و مدیر مسئول به محاکم قضایی معرفی و با وی طبق قانون تعزیرات رفتار خواهد شد.

تبصره: در مواد ۳۱، ۳۰ تا زمانی که پرونده در مرحله تحقیق و رسیدگی است، نشریه مورد شکایت حق ندارد نسبت به مورد رسیدگی مطلبی نشر دهد، در صورت تخلف، رئیس دادگاه باید قبل از ختم تحقیقات حکم توقیف نشریه را صادر کند، این توقیف شامل اولین شماره بعد از ابلاغ می‌شود و در صورت تکرار تا موقع صدور رأی

دادگاه از انتشار نشریه جلوگیری می‌شود.

ماده ۳۲

هر کس در نشریه‌ای خود را برخلاف واقع، صاحب پروانه انتشار یا مدیر مسئول معرفی کند، یا بدون داشتن پروانه به انتشار نشریه مبادرت نماید، طبق نظر حاکم شرع با وی رفتار خواهد شد. مقررات این ماده شامل دارندگان پروانه و مدیران مسئولی که سمت‌های مزبور را طبق قانون از دست داده‌اند نیز می‌شود.

ماده ۳۳

هرگاه در انتشار نشریه نام یا علامت نشریه دیگری ولو با تغییرات جزئی تقلید شود، به طوری که برای خواننده امکان اشتباه باشد، از انتشار آن جلوگیری و مرتکب به حبس تعزیری ۶۱ روز تا سه ماه و جزای نقدی از یک میلیون ریال تا ده میلیون ریال محکوم می‌شود. تعقیب جرم و مجازات، منوط به شکایت شاکی خصوصی است.

ماده ۳۴

به جرایم ارتكابی به وسیله مطبوعات در دادگاه صالحه با حضور هیأت منصفه رسیدگی می‌شود.

ماده ۳۵

تخلف از مقررات این قانون، جرم است و چنانچه در قانون مجازات اسلامی و این قانون برای آن مجازات تعیین نشده باشد، متخلف به یکی از مجازات‌های ذیل محکوم می‌شود:

الف. جزای نقدی از یک میلیون (۱۰۰۰۰۰۰) تا بیست میلیون (۲۰۰۰۰۰۰۰) ریال.

ب. تعطیل نشریه حداکثر تا شش ماه در مورد روزنامه‌ها و تا یکسال در مورد سایر نشریات.

ج. محرومیت از مسئولیت‌های مطبوعاتی حداکثر تا پنج سال.

احکام و مسائل شرعی مربوط به مطبوعات**۱- غش در مطبوعات**

... مقالاتی که می‌نویسید اصلاحی باشد، اخباری که می‌نویسید، تیترهایی هست، مردم اینها را در روزنامه‌ها می‌بینند و می‌فهمند که این تیتر از کجا پیدا شده است و برای چه مقصدی این تیتر را گذاشته‌اند و گاهی هم آدم می‌بیند مساله اینطوری نبوده است، تیترش يك جور است و مساله اش يك جور دیگر. مردم این تیترها را نگاه می‌کنند که

چه فسادی یا چه صلاحی واقع شده است. باید توجه کنید که روزنامه‌ای تیترش چیزی نباشد که محتوایش آن طور نباشد، نه به آن تندی که در تیتراژ است و نه به آن عظمت، این غش است. درست مثل کاسبی که روی متاعش چیز خوب می‌ریزد و آخرش فاسد است و این حرام است و اگر تیتراژ محتوا نخواند، غش است که شما با قلم هایتان می‌کنید. باید توجه کنید و شك نکنید ما روز محاسبه داریم، از همه چیزها محاسبه می‌شود آن روز، خود انسان، قلم‌ها، دست، چشم‌ها، شهادت می‌دهند، دیر یا زود چیزی نیست، ولی روزی هست...^۱

۲- نشریات گمراه کننده

خرید و فروش و کمک به مطبوعات و نشریات گمراه کننده حرام است. خواندن آنها نیز جایز نیست، مگر برای آگاهی از محتوای فاسد آنها و ریشه کنی و پاسخ‌گویی به مطالب آنها با داشتن تمکن از رفع مفاسد و شایستگی برای پاسخ‌گویی به آنها.^۲

۱. صحیفه نور، ج ۱۴، ص ۶۰/۳/۲۵۸۱۲

۲. توضیح المسائل مراجع ج ۲، ص ۸۷۵.

۳ - کمک به نشریات گمراه کننده

مسئله ۲۸۹۰. خرید و فروش و کمک به مطبوعات و نشریات و روزنامه و مجلات گمراه کننده و خواندن آنها حرام است مگر برای اطلاع بر مفساد و رفع آن در صورت تمکن، برای کسانی که واقعاً اهلیت و شایستگی رفع آن را دارند.

مسئله ۲۸۹۱. اعانت و کمک و همکاری با نشریات صحیح و مورد اعتماد، از وظایف مهمه است و از اموری است که سبب تعمیم و توسعه معارف و تبلیغات اسلامی می شود.^۱

۴- کمک به نشریات اسلامی

بسمه تعالی

۲۹۷۶۵ اجازه مصرف بخشی از سهم امام علیه السلام برای نشرکتب مذهبی ۱۳۵۶/۰۱/۰۵ نجف.

پس از اهدای سلام و تحیت، مرقوم شریف واصل، توفیق و سلامت جنابعالی را از خداوند تعالی خواستار است. راجع به موضوعی که مرقوم شده است جنابعالی مجازید به جناب آقای رضاقلی محرم زاده اجازه دهید مقدار ربع از

۱. توضیح المسائل آیه الله صافی

سهم مبارک را در نشریات مفید به مذهب صرف نماید البته تشخیص مفید بودن با اهل علم است از قبیل جنابعالی و دیگران از آقایان؛ و نیز مجازید به اشخاص دیگر که مراجعه می‌کنند به همین نحو اجازه دهید. از جنابعالی امید دعای خیر دارم. والسلام علیکم ورحمة الله. (روح الله الموسوی الخمینی)^۱

۵- خرید و فروش نشریات و روزنامه‌های منحرف

حضرت امام راحل در خصوص خرید و فروش آثار مکتوب گمراه کننده، چنین فرموده است:

نگهداری، چاپ، قرائت و تدریس و خرید و فروش کتاب‌های گمراه کننده، حرام است؛ مگر اینکه، بهره‌گیری صحیحی در آن باشد، مثلاً کسی که از گمراه شدن ایمن است، کتاب گمراه کننده را برای پاسخ گفتن و رد آن بخرد و یا بخواند، اما خرید و خواندن آن تنها برای اطلاع از مطالب آن برای بیشتر مردم عوام که بیم گمراهی آنان می‌رود، جایز نیست.^۲

حضرت آیت الله فاضل لنکرانی (ره): در این گونه موارد، از خرید آنها اجتناب کنید تا هم خود آلوده نشوید و هم آن

۱. <http://www.jamran.ir/fa/BooksahifeBody.aspx?id=847>

۲. رساله نون، ج ۲، مسائل اقتصادی، امام خمینی (ره)، ص ۲۳۳.

نشریات تقویت نشوند»^۱.

حضرت آیت الله بهجت ره: با علم به مذکورات، خریداری و ترویج نشود.^۲

حضرت آیت الله صافی گلپایگانی: اشکال دارد»^۳.

حضرت آیت الله مکارم شیرازی: جایز نیست و در واقع کمک به نشر فساد است.^۴

حضرت آیت الله تبریزی ره: کتب و روزنامه‌ها و مجلاتی که مشتمل بر مطالب باطل است و عقاید اسلامی مردم را سست می‌کند یا امنیت کشور را به خطر می‌اندازد و یا موجب ترویج فساد در جامعه و اختلال نظام می‌شود، طبع و نشر و خرید و فروش آنها جایز نیست و ثمن آن برای فروشنده سُحت است.^۵

کشیدن کاریکاتور

در این مورد، چنین استفتا شده است:

«کشیدن کاریکاتور اشخاص در صورتی که موجب اذیت و آزار آنها شود، چه صورت دارد؟ و اگر آن افراد راضی

۱. مسائل جدید، ج ۱، ص ۳۹.

۲. همان.

۳. همان.

۴. همان، ص ۴۰.

۵. همان.

- به کشیدن کاریکاتور آنها باشند، چگونه است؟^۱
- حضرت آیت الله خامنه ای: ایذاء اشخاص، حرام است.^۲
- حضرت آیت الله مکارم: جایز نیست.^۳
- حضرت آیت الله بهجت: اولی، جایز نیست و دومی، مختلف می شود.^۴
- حضرت آیت الله صافی: جایز نیست.^۵
- حضرت آیت الله سیستانی: اگر هتک مؤمن باشد، جایز نیست و هر چند راضی باشد؛ ولی اگر در عرف امروز هتک به حساب نیاید، اشکال ندارد.^۶
- حضرت آیت الله تبریزی: اهانت به مؤمن جایز نیست هر چند خود شخص راضی به این کار باشد.^۷

۶- چاپ آگهی در مطبوعات

چاپ آگهی در مطبوعات و یا انعکاس در صدا و سیما به منظور جلب افراد مورد نظر، برای آموزش موسیقی چه

۱. همان، ج ۲، ص ۴۷.

۲. همان.

۳. همان.

۴. همان.

۵. همان، ص ۴۸.

۶. همان.

۷. همان.

۸. نشریه فرهنگ کوثر شماره ۸۰.

حکمی دارد؟ آیا مصداق ترویج است؟
 همه مراجع (به جز بهجت و صافی): اگر به منظور جذب
 افراد برای آموزش موسیقی حرام باشد جایز نیست. (دفتر
 همه)
 آیات عظام بهجت و صافی: این کار حرام است. (دفتر:
 صافی و بهجت).^۱

۷- چاپ آیات قرآن در روزنامه‌ها و کتب و...

محضر مبارک حضرت آیت الله خامنه ای، مد ظله
 العالی، سلام علیکم. احتراماً نظریه این که یکی از وظایف
 رسانه‌ها تبلیغ و ترویج معارف اسلامی و قرآنی است
 مستدعی است بفرمایید:

۱- آیا چاپ آیات قرآن در روزنامه‌ها از نظر شرعی
 اشکالی دارد؟

۲- وظیفه مومنان برای حفظ حرمت آیات قرآنی که در
 روزنامه‌ها چاپ می شود، چیست؟

پاسخ مقام معظم رهبری:

بسمه تعالی

سلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

۱. احکام موسیقی، سید مجتبی حسینی، کد: ۵۰۰۰۲۲/۵۱

ج ۱) فی نفسه مانعی ندارد.
 ج ۲) به هر حال لازم است در صورت مشاهده آیات قرآنی از هتک حرمت اجتناب شود. موفق و موید باشید.^۱

۸- مس بدون وضو

س ۱۶۱: آیا حرمت مس نوشته های قرآن بدون وضو اختصاص به موردی دارد که در قرآن کریم باشد، یا شامل مواردی که نوشته قرآنی در کتاب دیگری یا تابلویا دیوار و غیر آنها هم باشد، می گردد؟

جواب: حرمت مس کلمات و آیات قرآنی بدون وضو اختصاص به قرآن کریم ندارد. بلکه شامل همه کلمات و آیات قرآنی می شود هر چند در کتاب دیگری یا در روزنامه، مجله، تابلو، نقاشی دیواری و غیر آنها باشد.

کلمات مقدس در روزنامه ها

س ۱۶۷: استفاده از تمبرهای پستی که بر روی آنها آیات قرآنی چاپ شده است، و یا چاپ لفظ جلاله و اسماء خداوند «عز و جل» و آیات قرآنی و یا چاپ آرم مؤسساتی که مشتمل بر آیاتی از قرآن کریم است، در روزنامه ها و مجلات و نشریاتی که همه روزه منتشر می شوند، چه حکمی دارد؟

۱. رهبر معظم انقلاب در استفتای شماره ۳۱۳۹۵۴ به روزنامه خراسان در اسفندماه سال ۱۳۹۱.

جواب: طبع و نشر آیات قرآنی و اسماء جلاله و امثال آن اشکال ندارد، ولی بر کسی که به دستش می‌رسد واجب است احکام شرعی آنها را رعایت نماید و از بی احترامی و نجس کردن و مس بدون وضوی آنها خودداری کند.

پیچاندن غذا در روزنامه ها

س ۱۶۸: در بعضی از روزنامه‌ها اسم جلاله یا آیات قرآنی نوشته می‌شود، آیا پیچاندن غذا با آنها، یا نشستن بر آنها و یا استفاده از آنها به جای سفره و یا انداختن آنها در زباله، با توجه به مشکل بودن استفاده از راههای دیگر، جایز است یا خیر؟

جواب: استفاده از این روزنامه‌ها در مواردی که از نظر عرف بی احترامی به چیزی که هتک حرمت آن حرام است از قبیل لفظ جلاله و آیات قرآنی که در روزنامه نوشته شده است، محسوب نشود، و در معرض نجاست هم قرار نگیرد، اشکال ندارد.

س ۱۷۱: آیا جایز است مغازه داران کالاهای فروخته شده خود را در روزنامه ای که یقین داریم در آن اسم جلاله «الله» تبارک و تعالی و مانند آن نوشته شده است، بپیچند؟ آیا مس آنها بدون وضو جایز است؟

جواب: پیچیدن کالاهای فروخته شده در روزنامه در

صورتی که بی‌احترامی به اسم «الله تعالی» و آیات قرآنی و نامهای ائمه معصومین علیهم‌السلام که در آن نوشته شده است، محسوب نشود، اشکال ندارد. ولی جایز نیست شخص بی‌وضو در صورت علم به وجودشان آنها را مس کند.

۹- چاپ اسمای مقدس

س ۱۷۲: چاپ اسماء انبیاء و آیات قرآنی در روزنامه‌ها با این احتمال که ممکن است روزنامه‌ها سوزانده شوند و یا زبردست و پایبفتند، چه حکمی دارد؟

جواب: نوشتن آیات قرآنی و اسمای معصومین علیهم‌السلام در روزنامه‌ها و مجلات از نظر شرعی مانعی ندارد، ولی پرهیز از بی‌احترامی و نجس کردن یا مس بدون طهارت آنها واجب است.

س ۱۷۵: اسمای مبارکی که احترام آنها واجب و مس بدون وضوی آنها حرام است، کدامند؟

جواب: مس اسماء ذات باری تعالی و نامهای صفات مخصوص خداوند منان، بدون وضو حرام است، و احوط الحاق نامهای انبیاء عظام و ائمه معصومین علیهم‌السلام به نامهای خداوند متعال در حکم مذکور است

س ۱۷۶: مقدار زیادی نشریات گوناگون که از طرف مؤسسات داخلی به سفارت از زمان تأسیس آن ارسال

می شده، نزد ما جمع شده است، و چون بیشتر صفحات آن در بردارنده نامهای خداوند تعالی و مانند آن هستند، لطفاً ما را در حل مشکل نگهداری آنها راهنمایی فرمائید.

جواب: دفن آنها در زمین و یا ریختن آنها در صحرا اگر بی احترامی محسوب نشود، و یا خمیر کردن آنها اشکال ندارد. س ۱۷۷: راههای شرعی محو کردن اسماء مبارک و آیات قرآنی هنگام نیاز کدامند؟ سوزندان اوراقی که در آن اسم جلاله و آیات قرآنی نوشته شده است، هنگام ضرورت برای حفظ اسرار چه حکمی دارد؟

جواب: دفن آنها در خاک و یا تبدیل آنها به خمیر بوسیله آب اشکال ندارد. ولی جواز سوزاندن آنها مشکل است، و اگر بی احترامی محسوب شود جایز نیست، مگر در صورتی که اضطرار اقتضا کند و جدا کردن آیات قرآنی و نامهای مبارک امکان نداشته باشد.^۱

• مسئله

دور ریختن نشریات و کتبی که مشتمل بر آیات قرآنی و اسامی متبرکه معصومان است، حرام است.^۲

سؤال: هر روز هزاران اسماء متبرکه که در مطبوعات

۱. اجوبه مقام معظم رهبری

۲. جامع الاحکام صافی، ج ۱، ص ۲۸، س ۶۸ و ۶۹.

چاپ می شود پس از استفاده به زیر دست و پا می افتد آیا
مسئولان مطبوعات مسئول هستند؟

جواب: مسئولین مطبوعات در این زمینه مسئولیتی
ندارند، آنها برای نشر اسلام و مسائل دینی ناچار از این
کارند، ولی مردم در مورد حفظ احترام آنها مسئولیت دارند.^۱

۱۰- استفتاهایی از حضرت امام خمینی علیه السلام

۱. در حال حاضر نام خداوند متعال و پیامبر صلی الله علیه و آله و
ائمہ معصومین علیهم السلام و آرم جمهوری اسلامی در روزنامه‌ها
و مجلات و کاغذهای اداری و... مشهود است و معمولاً
رعایت در حفظ احترام آن نمی گردد، حکم چیست؟
جواب: از انداختن آنها در مواضع هتک آمیز اجتناب
شود.^۲

۲. در روزنامه‌ها آیات زیادی از قرآن مجید و اسماء الله
و اسماء انبیاء علیهم السلام به چشم می خورد و بسیاری از مردم
بطور اجتناب ناپذیر، سرو کار با آن دارند و اجناسی در آن
می پیچند و زیر دست و پا و در محل‌های نجس و کثیف
که توهین است می اندازند و با عدم طهارت، آنها را دست
می زنند، آیا وظیفه هست به متصدیان تذکر دهیم که فکری

۱. استفتائات امام، ج ۱، ص ۱۱۴، س ۳۰۸؛ استفتائات جدید مکارم، ج ۱،
ص ۵۰، س ۶۸.

۲. استفتائات امام، ج ۱، ص ۱۱۵، س ۳۱۱.

برای این بکنند؟

جواب: چنین تکلیفی نیست ولی اگر در موردی توهین و بی‌احترامی شود باید رفع توهین شود.^۱

۳. حکم انداختن روزنامه و مجلات در محل کثافات و زباله چیست؟ در صورتی که شخص نیز می‌داند در آنها اسامی خداوند سبحان و آیات قرآن کریم وجود دارد.

جواب: حکم مسأله قبل را دارد.^۲

۴. از آن جا که در حال حاضر بیشتر روزنامه‌ها و مجلات کشور مشتمل بر آیات قرآن است و معمولاً افراد پس از مطالعه آنها را به جاهای هتک‌آمیزی اندازند، لذا تقاضا می‌کنیم دستور فرمایید که این نشریات از چاپ آیات قرآن و کلماتی که احترام آنها لازم است خودداری کنند و اگر بهتر است در هنگام ضرورت، سعی کنند آیات قرآن را نقل به معنا کنند نه این که عیناً چاپ نمایند.

جواب: چاپ و نشر ممنوع نیست ولی از انداختن در جاهایی که موجب هتک می‌شود باید خودداری کنند.^۳

۵. آیا دور ریختن آیات قرآن و اسماء خداوند تبارک و تعالی بعد از تغییر دادن هیأت آنها مثل خط کشیدن بر آنها

۱. استفتائات امام، ج ۱، ص ۱۱۴، س ۳۰۹.

۲. استفتائات، ج ۱، ص ۱۱۴، س ۳۰۷.

۳. استفتائات، ج ۱، ص ۱۱۴، س ۳۰۸.

یا پاره پاره کردن، یا تغییر دادن آنها به صورتی که معنایشان هنگام قرائت فهمیده نشود جایز است.

جواب: اگر بعد از تغییر، قرآن و اسم خدای متعال بر آن صدق نکند اشکال ندارد.^۱

۶. اینجانب یکی از ایرانیان خارج از کشور هستم که هرچند وقت يك بار روزنامه های ایران برایم فرستاده می شود و مقدار زیادی از آنها را جمع کرده ام و چون آیات قرآن در آنهاست، نمی دانم آنها را چه کنم؟ آیا می توانم آنها را به دور بریزم و یا این که در دریا بیندازم؟

جواب: اگر در آنها آیات قرآنی و اسماء محترمه باشد باید طوری آنها را از بین برد - در صورت لزوم - که هتك نباشد، مثل به دریا ریختن.^۲

۷. در روزهای جمعه و در صف جماعت دیده می شود که بعضی از برادرها روزنامه می آورند و روی آن می نشینند و نماز می خوانند و مسلماً در روزنامه آیات قرآن یا اسم خدا یا کلمه (الله) یا اسم ائمه علیهم السلام می باشد آیا نماز صحیح است یا خیر؟

جواب: تا یقین به هتك و بی احترامی نداشته باشند نمازشان اشکال ندارد و بردیگران لازم نیست به آنها

۱. استفتائات، ج ۱، ص ۱۱۳، س ۳۰۵

۲. استفتائات، ج ۱، ص ۱۱۵، س ۳۱۰.

بگویند.^۱

۱۱- انتشار تهمت به افراد

انتشار تهمت، توهین و انتساب اعمال ثابت نشده به افراد در رسانه‌ها با هدف تخریب افراد چه حکمی دارد، مسوولیت شرعی چنین اقدامی برعهده کیست؟ اگر در رسانه‌ای چنین شود راه اعاده حق الناس چیست؟

پاسخ آیت الله العظمی مکارم شیرازی: هرگونه اقدام به تخریب اشخاص حرام است و تمام کسانی که آن را انجام داده یا کمک کرده‌اند باید تعزیر شوند.

پاسخ آیت الله العظمی صافی گلپایگانی: کسانی که این اخبار را نشر می‌دهند مرتکب گناه و معصیت شده‌اند و باید جوابگو باشند خدای سبحان همه ما را از وساوس شیطان حفظ فرماید.

پاسخ آیت الله العظمی نوری همدانی: در فرض سوال جایز نیست و باید آن را جبران نمایند.^۲

سوال: آیا دروغ تنها در گفتنی‌ها و شنیدنی‌هاست یا اینکه در نوشته‌ها، علایم، تابلوها، آگهی‌ها و تصویرسازی‌ها هم مطرح است؟

۱. استفتائات، ج ۱، ص ۲۷۱، س ۴۵۴.

۲. <http://andishehha.com/view/27203/>

جواب: دروغ در نوشتار هم حرام است.^۱

۱۲- اخلال در مبانی اسلام در مطبوعات

با توجه به اصل ۲۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، که مقرر می‌دارد: «نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند، مگر این که مخّل به مبانی اسلام، یا حقوق عمومی باشد». لطفاً بفرمایید:

الف) مقصود از «اخلال» و «مبانی اسلام» چیست؟ آیا مبانی اسلام به معنای احکام زیربنایی است، یا ضروریات دینی یا فقهی منظور می‌باشد، یا معنای دیگری دارد؟

ب) آیا طرح سؤال، یا برداشتهای جدید نسبت به مسائل اسلامی، اخلال محسوب می‌شود؟

ج) آیا میان طرح سؤال و برداشتهای جدید در مجلات علمی و تخصصی، با طرح آنها در نشریات عمومی فرقی هست؟

پاسخ:

الف) منظور از «مبانی اسلام»، مسائل ضروری دینی است. خواه در مسائل اعتقادی باشد، مانند توحید و معاد و عصمت انبیا و ائمه معصومین علیهم‌السلام و امثال آن، و خواه در فروع دین و احکام و قوانین اسلام، و خواه در مسائل اخلاقی

۱. دفتر آیه الله مکارم. کدرهگیری سوال ۹۳۰۳۰۹۰۱۹۲

و اجتماعی باشد، و منظور از «اخلال» هر کاری است که سبب تضعیف مبانی فوق، یا ایجاد بدبینی و شک و تردید نسبت به آنها شود، خواه از طریق درج مقاله باشد، یا داستان، یا عکس و کاریکاتور، و یا غیر آن.

ب) اگر منظور از سؤال، گرفتن جواب باشد، اخلال نیست. ولی اگر به منظور ایجاد شبهه در افکار مردم باشد، اخلال محسوب می‌شود. و منظور از برداشت، اگر صرفاً بیان یک احتمال علمی باشد که تحت مطالعه قرار گیرد، اخلال نیست؛ اما هرگاه به طور قطع روی آن تکیه شود، یا به طوری نشر گردد که در تضاد با مسائل ضروری اسلام محسوب گردد، اخلال به مبانی خواهد بود.

ج) بدون شک بین این دو تفاوت است. در نشریات عمومی گاه ممکن است شکل اخلال به مبانی اسلام به خود بگیرد، ولی در نشریات خصوصی این چنین نیست!

۱۳- نقد و بررسی افکار مخالفان

برخی در بیان نظرات بسته عمل نموده، و فقط به نشر دیدگاه‌های خود بسنده می‌کنند. اما عده‌ای برای تنویر افکار جامعه نظر دیگران را (اگر چه بی‌دین، یا ضد نظام باشند)

۱. [http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx? lid= ۰& mid =۱۳۵۶۷&CatID=۲-&GID=۲-](http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=۰&mid=۱۳۵۶۷&CatID=۲-&GID=۲-)

گرفته، و آن را نقد نموده، و به نوعی تضارب آرا می‌کنند. با توجه به سنت ائمه ما (همچون حضرت صادق علیه السلام و امام باقر علیه السلام و یاران‌شان در گفتگو با زنادقه و مانند آن) کدام روش به صلاح جامعه اسلامی است؟

مادام که طرح نظرات دیگران، و نقد و بررسی آن، سبب پیشرفت فکری و فرهنگی مسلمین است، باید از این روش استفاده کرد. و اگر در مواردی جنبه تخریبی پیدا کند، باید از آن پرهیز کرد.

۱۴- انتشار تفکرات التقاطی

اشخاصی هستند که تفکرات التقاطی و سوابق فکری مغایر با نظرات اکثریت فقهای شیعه، و فقه حاکم بر نظام مقدس جمهوری اسلامی (نظیر بحث ولایت فقیه) دارند. آیا می‌توان دیدگاه‌ها و نظرات آنها را در جامعه انتشار داد، تا مردم با شنیدن اقوال مختلف بهترین آن را انتخاب کنند؟ در صورتی که پاسخ منفی باشد، آیه شریفه: ﴿فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ﴾ را چگونه تفسیر می‌فرمایید؟

این کار در صورتی که موجب بدآموزی نگردد، کار خوبی است و این مشکل عمدتاً از طریق نحوه بیان مناسب نظرات مخالفین تأمین می‌شود، به این معنی که نظرات

آنها به صورت موزیانه و مخرب و توأم با دروغ و تهمت و جوسازی بیان نگردد. البته باید توجه داشت که مسائل مختلف است؛ بعضی از مسائل را می توان در سطح عموم مطرح کرد، و بعضی از مسائل باید در سطح حوزه و دانشگاه و محافل علمی مطرح گردد؛ زیرا احتیاج به آگاهی های تخصصی دارد. به یقین اشتباه این دو دسته از مسائل به یکدیگر، سبب بروز مشکلاتی در سطح جامعه می گردد.

۱۵- انتصاب القاب زننده و موهن به دشمنان اسلام

آیا انتساب القاب زننده و موهن، به دشمنان دین و انقلاب رواست؟
این گونه کارها، در شأن مؤمنان و علاقمندان به اسلام نیست.

۱۶- راه های مقابله با اخبار و تبلیغات دروغ دشمنان

دشمنان ما در عرصه بین المللی به صورت دائم از طریق خبر، گزارش، تحلیل دروغ علیه ما تبلیغ می کنند، اگر ما هم مثل آنان عمل کنیم، چه تفاوتی با آنان داریم؟ آیا مجاز هستیم؟ حد آن چیست؟

لازم است از طریق صداقت و راستگویی اخبار را منعکس کنیم، و مراقب توطئه های آنها باشیم، و دروغهای

آنها را افشا کنیم، و مطمئن باشید دروغ سرانجام فاش، و سبب بی اعتباری می شود.

۱۷- تبیین عبارت (مقدسات اسلامی) در قانون

در برخی از قوانین جمهوری اسلامی از عبارت «مقدسات اسلامی» استفاده شده، و احکامی بر آن بار شده است. برای روشن شدن این قوانین و دست یافتن به یک چهارچوبه شفاف در سیاستهای فرهنگی، و پرهیز از افراط و تفریط، لطفاً به سؤالات زیر پاسخ دهید:

الف) تعریف مقدسات اسلامی چیست؟ آیا می توان برای آن معیاری تعیین کرد، و مصادیق مورد اختلاف را با آن معیار سنجید؟

ب) آیا مرجع تشخیص مقدسات اسلامی عرف است، و با مراجعه به وجدان اهل عرف می توان مصادیق آن را شناخت، یا از اموری است که شناخت آن مستلزم خبرویّت و کارشناسی است؟ واضح است در صورت اوّل، هیأت منصفه دادگاههای رسیدگی کننده به جرایم مطبوعاتی، به عنوان نمایندگان افکار عمومی، صلاحیت تشخیص مقدسات اسلامی را خواهند داشت، و در صورت دوّم، ارجاع امر به کارشناس یا کارشناسان ضرورت خواهد داشت. لکن این سؤال مطرح است که در صورت دوّم،

چنانچه موضوع، بین کارشناسان اسلامی مورد اختلاف باشد، تکلیف چه خواهد بود؟

ج) آیا انتقاد از احکام و مفاهیم قرآن و عترت، یا سیره ائمه اطهار علیهم السلام از مصادیق اهانت است؟ آیا نقد و بررسی آیات، روایات، سیره و احکام فقهی بر اساس روشهایی غیر از اسلوب متداول میان علمای دین، نوعی اهانت است؟ اصولاً نقد و بررسی این گونه امور در چه صورت اهانت به مقدّسات تلقی می شود؟ و در هر صورت، سوء نیت منتقد، یا عدم قصد اهانت وی، چه تأثیری در این امر دارد؟

پاسخ:

الف) البتّه تعبیر به مقدّسات اسلامی در هر مورد با ملاحظه قرائن موجود در کلام ممکن است تفسیر خاصی داشته باشد؛ ولی معمولاً هنگامی که این تعبیر گفته می شود، اشاره به اموری است که در نظر همه دینداران محترم است؛ مانند «خدا»، «پیامبر صلی الله علیه و آله»، «ائمه هدی علیهم السلام»، «قرآن مجید»، «مساجد»، «کعبه»، «احکام مسلمّه اسلام»، و امثال آن. ممکن است در پاره ای از موارد، مقدّسات اسلامی معنای گسترده تری داشته باشد.

ب) مرجع تشخیص، عرف افراد دین دار و آشنا به مسائل اسلامی است، و ممکن است در موارد پیچیده، نیاز

به استفاده از نظر دانشمندان و علمای دینی نیز باشد. (ج) اگر منظور از نقد و بررسی، ایراد به قانون و قانونگذار باشد، بی شک جزء مصادیق اهانت است، و اگر منظور، اشکال و ایراد به کسانی باشد که چنان حکمی استنباط کرده‌اند، و به تعبیر دیگر، استنباط زیر سؤال برود نه حکم الهی، مصداق اهانت به مقدّسات اسلامی نیست.^۱

• عکس‌های بد حجاب در نشریه

با توجه به این که گاهی اوقات در برخی از نشریات عکس‌های بد حجاب یا بی حجاب چاپ می‌شود؛ از این رو شایسته است نظر مراجع را در رابطه با حکم این مسئله همراه با پرسشی بیان کنیم.

استفاده از عکس زن‌های بد حجاب در نشریه برای نشان دادن زشتی این عمل چه حکمی دارد؟
پاسخ دریافتی از دفاتر مراجع به این شرح است:

دفتر حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای (مد ظله العالی):
اگر مستلزم مفسده و یا تحریک شهوت باشد، جایز نیست.
دفتر حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی (مد ظله العالی): در فرض مسئله که عکس‌های مذکور منشاء ترتیب

۱. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid=0&mid=135670&CatID=2-&GID=2->

فساد و انحراف جوان‌های مسلمانان می‌باشند هرگونه نشر و خرید و فروش نگهداری آنها و نگاه کردن به آنها به این که معرض التذاذ و ریبیه باشد حرام است. خداوند همه را از شرور و فتن آخرالزمان حفظ بفرماید.^۱

---

۱. <http://islampedia.ir/fa>

منابع و مأخذ

سایتها

۱. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx?lid = .&mid = ۱۳۵۶۷۰.&CatID=-۲ & GID = - ۲>
۲. <http://www.khabaronline.ir/detail/۲۶۵۹۰۲/culture/religion>
۳. http://www.pedrambook.com/index.php?route=article/article&article_id=۲
۴. <http://irna.ir/news.cfmpid=۹۵۱۴۰>
۵. <http://alef.ir/vdcb۸sb۹.rhb۸۰piuur.html?۹۱۵۶۱>
۶. <http://andishehha.com/view/۲۷۲۰۳/>
۷. <http://borhan.ir/NSite/FullStory/News/?Id = ۵۹۴۱>

۸. <http://encyclopaediaislamica.com/madkhal۲.php?sid=۵۳۳۸>
۹. <http://farsi.khamenei.ir/FA/Treatise/unitDetail.jsp?uid=۱۱>
۱۰. <http://farsi.khamenei.ir/sahifeh-content?id>
۱۱. <http://ijtihad.ir/ContentDetails.aspx?itemid=۵>
۱۲. <http://islampedia.ir/fa>
۱۳. <http://islamquest.net/fa/archive/question/>
۱۴. <http://ketab.farhang.gov.ir/fa/principles/principles۸۹>
۱۵. <http://khabarfarsi.com/ext/۷۷۸۶۷۵۸>
۱۶. <http://makarem.ir/Question/ViewQuestion.aspx>
۱۷. <http://mananashr.ir/fa/page/about/default.aspx>
۱۸. <http://mansoordavoodi.persianblog.ir/post۱۸۲>
۱۹. <http://quran.porsemani.ir/node/۳۹۰۷>
۲۰. <http://rashedinphd.iran.sc/post۱۴/>
۲۱. <http://www.askquran.ir/thread۴۰۹۴.html>
۲۲. <http://www.bookcity.org/news-۳۸۱۰.aspx>
۲۳. <http://www.farasa.net/elearning۲/login.php?course=۴۱&lang=fa>
۲۴. <http://www.forums.mihandownload.com/thread۶۱۷۸۴.html>

۲۵. <http://www.hawzah.net/fa/news/news-view/۵۲۸۶۵>
۲۶. <http://www.hengambook.ir/aboutbook/ISBN/lang/Fa>
۲۷. <http://www.ibna.ir/vdcjxoevauqey۸z.fsfu.html>
۲۸. <http://www.iciwp.com/portal/tabid/۲۴۲/Default.aspx>
۲۹. <http://www.ijthad.ir/ContentDetails.aspx?itemid = ۵>
۳۰. <http://www.jamaran.ir/fa/BooksahifeBody.aspx ? id =۸۴۷>
۳۱. <http://www.leader.ir>
۳۲. <http://www.matlabgah.com/۰fed۹۳۶ c ۲ f ۳ f ۴۷۷۸۸۰۶۰۸۶۹۰f ۵ca۷۷۹۳-۱۰.html>
۳۳. <http://www.porseshkadeh.com/Question/۳۵۷۶۵>
۳۴. <http://www.portal.esra.ir/Pages/Index>
۳۵. <http://www.rajanews.com/Detail.asp?id=۲۶۹۸۱>
۳۶. <http://www.sistani.org/index.php ? p = ۶۱۴۹۸۴ & id =۸۸۷>
۳۷. <http://www.ssweekly.ir>

کتابها

۱. اجوبة الاستفتائات، حسینی خامنه ای، سیدعلی، الهدی، تهران، اول، ۱۳۸۱.
۲. احکام موسیقی، سیدمجتبی حسینی، نشر معارف، ۱۳۸۶ ش، چ ۴.
۳. استفتائات، بهجت محمد تقی، دفتر حضرت آیه الله بهجت قم، در ۴ جلد.
۴. استفتائات، موسوی خمینی سید روح الله، دفتر انتشارات اسلامی، قم، اول، ۱۳۷۲ ش.
۵. استفتائات جدید، مکارم شیرازی ناصر، مدرسه علی بن ابی طالب، قم، اول، ۱۳۷۹.
۶. بحار الانوار، مجلسی، محمدباقر. الوفا، بیروت، ۱۴۰۳ ق.
۷. تحریر الوسیله، موسوی خمینی سید روح الله، قم، دارالمکتبه العلمیه، ۱۴۰۸.

۸. تفسیرنمونه، مکارم شیرازی ناصر، دارالکتب الاسلامیه، تهران چ ۱۲، ۱۳۷۲ش
۹. تفسیرنور، قرائتی، محسن، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ یازدهم، تهران، ۱۳۸۳ ش.
۱۰. توضیح المسائل، صافی گلپایگانی، لطف الله، قم، ۱۴۱۸ق چ ۱۲
۱۱. توضیح المسائل مراجع، بنی هاشمی خمینی، سید محمد حسن، دفتر انتشارات اسلامی، قم، اول، ۱۳۷۷
۱۲. جامع الاحکام، صافی گلپایگانی، لطف الله، حضرت معصومه علیها السلام، قم، چ ۲، ۱۳۷۸.
۱۳. جامع المسائل، بهجت، محمدتقی، چاپ اول، قم، ۱۳۸۴ش
۱۴. خاطرات ۱۵ خرداد، باقری، علی، سوره مهر، تهران، دفتر سوم بازار
۱۵. رساله نوین، موسوی خمینی سید روح الله، ترجمه و توضیح عبدالکریم بی‌آزار شیرازی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چ ۱۲، ۱۳۷۲ش
۱۶. روزنامه کیهان، شماره ۲۰۷۱۲ و ۲۰۷۱۸ و ۲۰۷۲۴
۱۷. سفینه البحار، قمی شیخ عباس، دارالتعارف، بیروت
۱۸. سیره نبوی، دلشادتهرانی، مصطفی، نشر دریا، تهران، ۱۳۸۵ش
۱۹. شرح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید، دار احیاء التراث العربی ۱۳۸۵ق، ۲۰ جلد

۲۰. صحیفه امام، موسوی خمینی سید روح الله، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران، ۱۳۷۸ ش، در ۱۵ جلد
۲۱. صراط النجاة فی اجوبة الاستفتاءات، خویی ابوالقاسم، دارالصدیقة الشهیدة، قم، در ۱۰ جلد
۲۲. غرر الحکم و درر الکلم، تحقیق: میرسید جلال الدین محارموی، مجموعه سخنان کوتاه و نغز امام علی (ع)، مکتب الاعلام الاسلامی
۲۳. فرهنگ فارسی، معین محمد، امیر کبیر، تهران، چاپ ۴، ۱۳۶۰
۲۴. فرهنگ کوثر، استانه مقدس حضرت معصومه (ع)، موسسه زایر، مدیر مسوول عبدالرضا ایزد پناه
۲۵. فصلنامه رهنمون، (فصلنامه علوم انسانی و اسلامی)، مدرسه عالی شهید مطهری، تهران، شروع از سال ۱۳۸۱ ش
۲۶. کتاب ماه کلیات، ماهنامه، صاحب امتیاز خانه کتاب، تهران شروع دی ماه ۱۷۶
۲۷. کتاب و کتابخانه (مجموعه مقالات)، فدایی عراقی، غلامرضا. سازمان مدارک فرهنگی، تهران ۱۳۷۵ ش
۲۸. کشف الغمه فی معرفة الائمه، اربلی علی بن عیسی بن ابی الفتح، ترجمه علی بن حسین زورائی = شکوری، قم ۱۳۶۷ ش
۲۹. لسان العرب، ابن منظور، محمد بن مکرم، دارصادر، چاپ سوم، بیروت، ۱۴۱۴ ق.

۳۰. مجله پژوهش و حوزه، فصلنامه، معاونت پژوهشی مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، مدید مسوول سید علی عماد
۳۱. مجله صنعت نشر، فصلنامه علمی فرهنگی در زمینه نشر و حوزه های مربوط به ان،
۳۲. مجمع المسائل، گلیایگانی سید محمد رضا، دارالقران الکریم، قم، چاپ ۴، ۱۳۷۲ش
۳۳. مسائل جدیداز دیدگاه علما و مراجع تقلید، سید محسن محمودی، علمی فرهنگی صاحب الزمان، چ ۳، ۱۳۸۰ش
۳۴. مشکاة الانوار فی غرر الاخبار، علی بن حسن طبرسی، ترجمه: عبدالله محمدی و مهدی هوشمند
۳۵. المفردات فی غریب القرآن، راغب اصفهانی، حسین بن محمد، تحقیق: صفوان عدنان داودی، دارالعلم الدار الشامیة، چاپ اول، دمشق، بیروت، ۱۴۱۲ ق.
۳۶. منهج الصالحین، خویی ابوالقاسم، مدینه العلم، قم، ۱۴۱۰ق، در ۲ جلد